

เปรียบเทียบประวัติศาสตร์ของอิมมานูเอล ฤกษ์ กับพุทธจริยศาสตร์

พรชัย บุญปลูก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนานและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2563

เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

พรชัย บุญปก
6120150232019

มหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2563

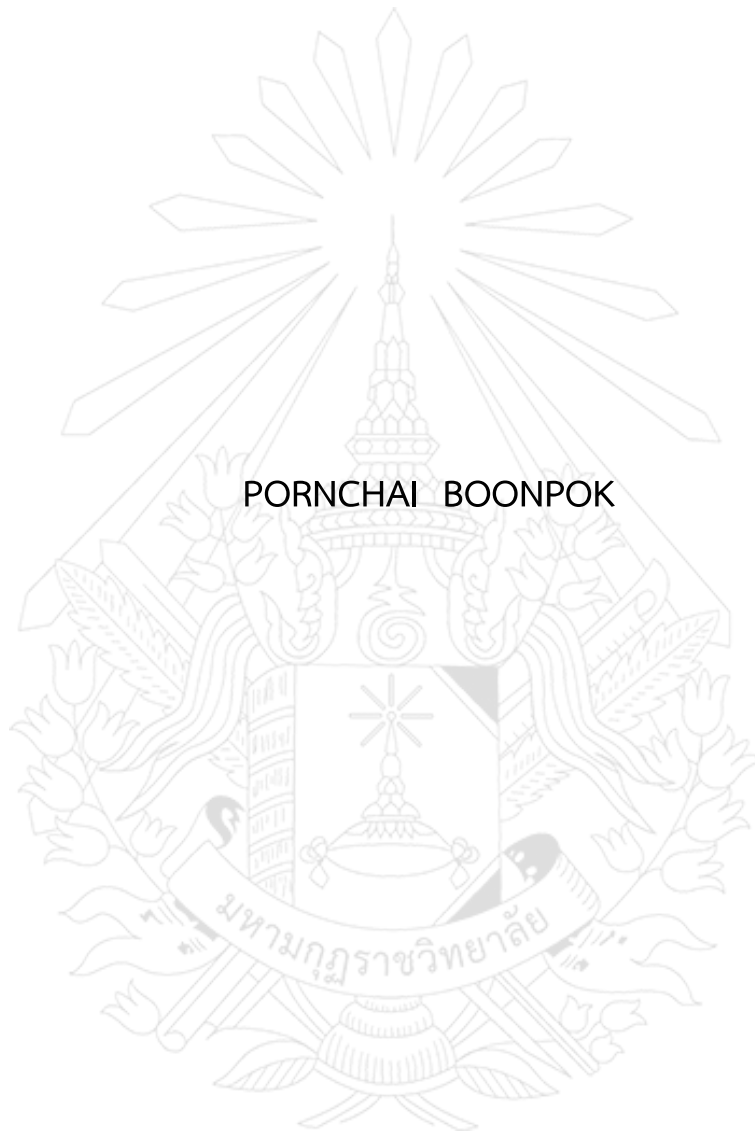
เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

พรชัย บุญปก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2563

A COMPARISON OF ETHICS OF IMMANUEL KANT
AND BUDDHIST ETHICS

PORNCHAI BOONPOK

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE MASTER DEGREE OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2020

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
ชื่อนักศึกษา : พรชัย บุญปก
ชื่อปริญญา : ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช : 2564
อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตราจารย์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ

(พระมหาบุญไทย บุญมโน, ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา)

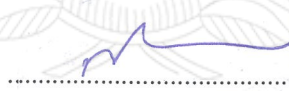
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน)

กรรมการ

(พระสุทธิสารเมธี, ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ วัฒนนะ)

กรรมการ

(ดร.กตตสุชิน พลเสน)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic : A Comparison of Ethics of Immanuel Kant and Buddhist Ethics
Student's Name : Pornchai Boonpok
Degree Sought : Master of Arts
Program : Buddhism and Philosophy
Anno Domini : 2021
Advisor : Assoc.Prof.Dr.Boonruam Khammuangsaen

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Arts (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School P. Somnyaphon
(Phra Srivinayaphon, Dr.)

Thesis Committee :
Chairman P. B. Puñnamano
(Phramaha Boonthai Puñnamano, Dr.)

Member (Advisor) [Signature]
(Assoc.Prof.Dr.Boonruam Khammuangsaen)

Member P. Sutthisammethi
(Phra Sutthisanmethi, Dr.)

Member [Signature]
(Asst.Prof.Dr.Somboon Watana)

Member Dr. Kitsuchin Ponsen
(Dr.Kitsuchin Ponsen)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
ชื่อนักศึกษา : พรชัย บุญปก
ชื่อปริญญา : ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช : 2564
อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ 1. เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ 2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ 3. เพื่อเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์ การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า

1. อิมมานูเอล คานท์ เสนอความคิดทางจริยศาสตร์ในเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดี ที่สำคัญคือ การใช้เจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำมนุษย์เป็นสิ่งที่ชีวิตที่มีเหตุผล ความดี เป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องสอน เพียงแต่เขาใช้ปัญญาเขาจะเป็นคนดีได้ เจตนาของผู้กระทำ จริยศาสตร์ของคานท์มีลักษณะเป็นแบบแผนนิยม กล่าวคือ ความถูกต้องของการกระทำไม่ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ เจตนาดีกับหน้าที่ ค่าทางศีลธรรม ขึ้นอยู่กับเจตนาของปัจเจกชน ซึ่งแสดงออกมาและจะมีค่าทางศีลธรรมได้ก็ต่อเป็นการกระทำที่ทำจากหน้าที่ ในทัศนะของอิมมานูเอล คานท์ เมื่อมีการกระทำหนึ่งๆ เกิดขึ้น แรงกระตุ้นของการกระทำมี 2 ประเภท คือ 1. การกระทำที่เกิดจากแรงโน้มของอารมณ์ 2. การกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ คานท์ มีหลักแนวคิดที่น่าสนใจอื่นๆ อีก คือเกณฑ์การตัดสินความดี หลักของมนุษย์ในฐานะที่เป็นจุดหมายของตัวเอง กฎแห่งเสรีภาพ

2. พุทธจริยศาสตร์ มีรากฐานจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักความประพฤติที่ดีงาม แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น บัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ เบญจศีล เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม 2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง พุทธจริยธรรมระดับกลาง เพื่อให้บุคคลขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ ศีล 8 หรือ อัฐศีล, กุศลกรรมบถ 10 3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคล หลักธรรม คือมรรค 8 หรือ เรียกว่ามัชฌิมปฏิปทา ทางสายกลาง

3. จากการศึกษาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์ จริยศาสตร์สามารถนำมาเปรียบเทียบในประเด็นต่างๆ ได้ 6 ข้อ คือ 1) เปรียบเทียบเกณฑ์การตัดสินความดี 2) เปรียบเทียบกฎแห่งเสรีภาพ 3) เปรียบเทียบแรงจูงใจ 4) เปรียบเทียบความเมตตากรุณา 5) เปรียบเทียบกฎแห่งศีลธรรม 6) เปรียบเทียบเป้าหมายสูงสุด

คำสำคัญ : 1. การเปรียบเทียบ 2. พุทธจริยศาสตร์ 3. จริยศาสตร์อิมมานูเอล คานท์

ABSTRACT

Thesis Topic : A Comparison of Ethics of Immanuel Kant and Buddhist Ethics
Student's Name : Pornchai Boonpok
Degree Sought : Master of Arts
Program : Buddhism and Philosophy
Anno Domini : 2564
Advisor : Assoc.Prof.Dr.Boonruam Khammuangsaen

The thesis objectives are as follows: 1. to study the ethics of Immanuel Kant, 2. to study Buddhist ethics, and 3. to compare the ethics of Immanuel Kant and Buddhist ethics. The data of this research were mainly collected from the relevant primary and secondary sources.

The results of the research were as follows:

1. Immanuel Kant offers an ethical idea of the criterion of virtue, and the key is to use intention as a criterion of action. If only a human uses his wisdom, he can be a good person as the intention of the doer. Kant's ethics is conventionally defined, that is to say, the validity of an act is independent of its consequences, good intentions and duties. Moral value depends on the individual's intentions, and it will have moral value depending on the act of duty. In the view of Immanuel Kant, when an action occurs, there are two types of impulses of actions: 1. Actions caused by emotional forces and 2. Actions arise from a sense of duty. Kant has other interesting conceptual principles: the judging criteria, the principle of man as his own destiny, and the law of liberty.

2. Buddhist ethics is rooted in the teachings of Buddhism. Buddhist ethics is a principle of good behavior divided into 3 levels: 1) Basic Buddhist ethics provided for the peace of society, and the Dhamma principle consists of the Five Precepts and the Five Virtues, 2) Buddhist ethics at the middle level aiming to refine oneself to have a higher morality. The principle consists of the 8 precepts and the tenfold wholesome course of action, and 3) high level of Buddhist ethics, which is to develop oneself as a noble person through the Noble Eightfold Path.

3. The ethics of Immanuel Kant and Buddhism can be compared in 6 aspects: 1) the criteria of judging good, 2) the law of liberty, 3) motivation, 4) the benevolence, 5) the laws of morality, and 6) the highest goals.

Keywords: 1. Comparison, 2. Buddhist ethics, 3. Ethics of Immanuel Kant

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยดี ก็เพราะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือและความกรุณาจากหลายฝ่ายในการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพุทธศาสนาและปรัชญาจนประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงต้องขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

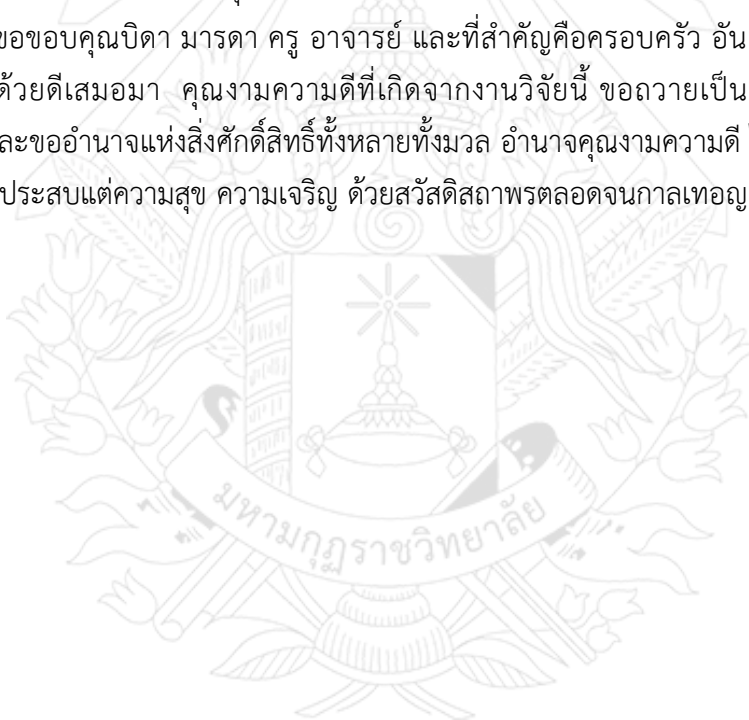
ขอขอบพระคุณ พระศรีวินยาภรณ์, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ตลอดจนถึงคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ จนสามารถนำความรู้มาเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน คณะอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการประจำหลักสูตร ผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบทุกท่าน ที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ/ขอขอบพระคุณ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย ทุกรูป/คน ที่อำนวยความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดจนถึงเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท สาขาพุทธศาสนาและปรัชญาทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือและให้กำลังใจกันทุกคนมอบความเป็นกัลยาณมิตรให้แก่กันตลอดการศึกษา

ขอขอบคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ และที่สำคัญคือครอบครัว อันเป็นที่รัก ที่สนับสนุนการศึกษาด้วยดีเสมอมา คุณงามความดีที่เกิดจากงานวิจัยนี้ ขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และขออำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งมวล อำนาจคุณงามความดี ได้โปรดดลบันดาลให้ทุกท่าน จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ ด้วยสวัสดิสภาพตลอดจนกาลเทอญ

พรชัย บุญปก

สารบัญคำย่อ

คำย่อสารบัญนี้เป็นคำย่อที่ใช้ในการอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวงกรมการศาสนา พุทธศักราช 2561 คำย่อต่างๆ ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ มีดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม
พระวินัยปิฎก	
วิ.มหา.	วินัยปิฎก มหาวิภังค
พระสุตตันตปิฎก	
ส.ส.	สุตตันตปิฎก สัตยุตตนิกาย สคาถวคค
ส.ม.	สุตตันตปิฎก สัตยุตตนิกาย มหาวารวคค
อง.ติก.	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิปาต
อง.จตุกก.	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาต
ขุ.ธ.	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปท
พระอภิธรรมปิฎก	
อภ.วิ.	อภิธมมปิฎก วิภังค
อภ.ปุ.	อภิธมมปิฎก หุคคลปณตติ

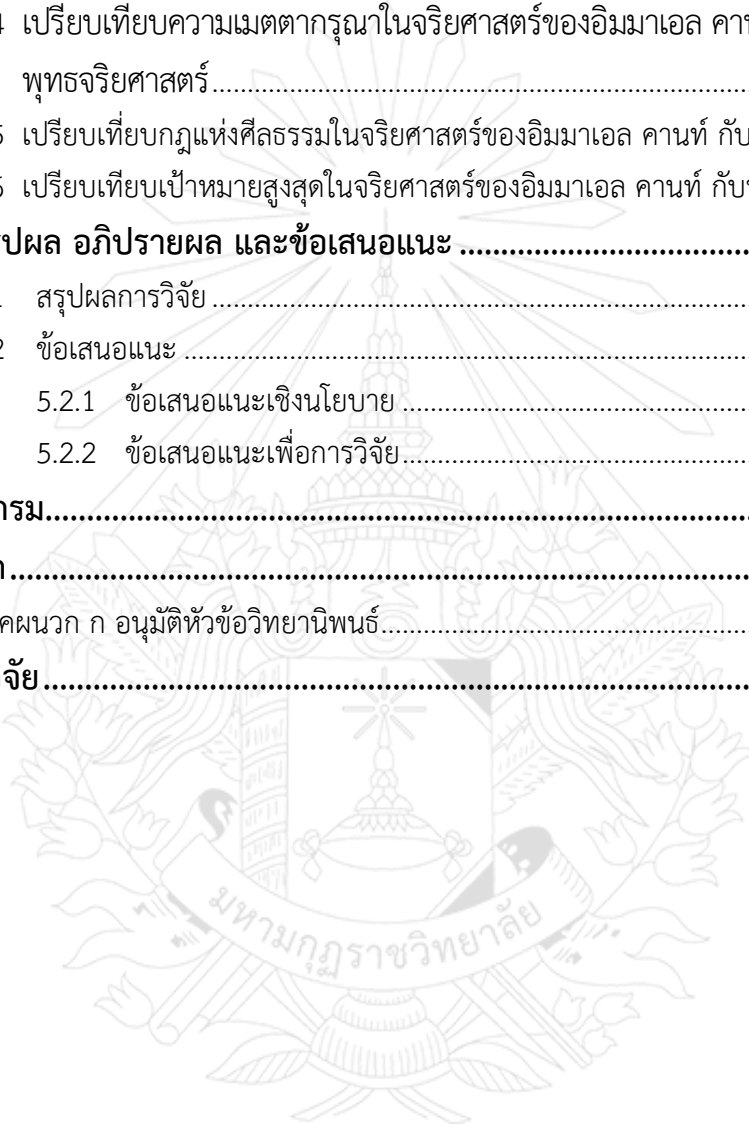
สำหรับตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อของคัมภีร์ใช้ ดังนี้

ตัวอย่างการอ้างอิง เช่น อง.ติก.20/509/258 หมายความว่า อังคุตตรนิกาย ติกนิปาต พระไตรปิฎก เล่ม 20 ข้อ 509 หน้า 258.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญคำย่อ	ฌ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย	3
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10
2 จริยศาสตร์ของของอิมมานูเอล คานท์.....	11
2.1 ความหมายของจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์.....	11
2.2 กฎศีลธรรม	17
2.3 เกณฑ์การตัดสินความดี.....	20
2.4 หลักของมนุษย์ในฐานะที่เป็นจุดหมายในตัวเอง.....	22
2.5 กฎแห่งเสรีภาพ	23
3 พุทธจริยศาสตร์.....	25
3.1 ความหมายพุทธจริยศาสตร์.....	25
3.2 ระดับของพุทธจริยศาสตร์.....	28
3.3 เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธจริยศาสตร์	44
3.4 ความสำคัญของพุทธจริยศาสตร์.....	56
3.5 ประโยชน์ของการศึกษาจริยศาสตร์.....	56
3.6 สรุปพุทธจริยศาสตร์.....	57

4	เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์.....	58
4.1	เปรียบเทียบเกณฑ์การตัดสินความดีในจริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับ พุทธจริยศาสตร์.....	58
4.2	เปรียบเทียบกฎแห่งเสรีภาพในจริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์	62
4.3	เปรียบเทียบแรงจูงใจในจริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์.....	64
4.4	เปรียบเทียบความเมตตาากรุณาในจริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับ พุทธจริยศาสตร์.....	65
4.5	เปรียบเทียบกฎแห่งศีลธรรมในจริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์	68
4.6	เปรียบเทียบเป้าหมายสูงสุดในจริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์	70
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	74
5.1	สรุปผลการวิจัย	74
5.2	ข้อเสนอแนะ	78
5.2.1	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	78
5.2.2	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย.....	78
	บรรณานุกรม.....	80
	ภาคผนวก.....	84
	ภาคผนวก ก อนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์.....	85
	ประวัติผู้วิจัย.....	88

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	เปรียบเทียบความเหมือนหรือคล้ายคลึง ระหว่าง จริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์.....	72
4.2	เปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างจริยศาสตร์ของอิมมาเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์	73

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐตรงที่รู้จักคิด วิเคราะห์ แต่ไม่สามารถอยู่คนเดียวโดดเดี่ยวได้ เป็นสัตว์ที่อยู่ด้วยกัน รวมกันเป็นสังคม มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ประกอบกับการประติสัมพันธ์พูดคุยกัน ติดต่อกัน ประสานงานกัน พึ่งพากันไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อความอยู่รอดต้องพึ่งพากันไปสู่ซึ่งความสำเร็จลุล่วงไปในการดำเนินชีวิตและกิจการต่าง ๆ เมื่ออยู่ร่วมกันอาจมีความสุข และความทุกข์ บะป่นกันไป ปัญหาที่จะตามมาตามเรื่องราวต่าง ๆ เพราะมาสามารถควบคุมตัวเอง มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น เพราะมุ่งแต่ความเห็นแก่ตัวในประโยชน์ของตัวเอง ไม่สนใจความเดือดร้อนของคนอื่น ปัญหาสำคัญและเป็นภาวะหนักของมนุษยชาติในการพยายามหาทางแก้ไขมาโดยตลอด คือปัญหาอันมีรากฐานมาจากจริยธรรมภายในของมนุษย์ การแสวงหาเกณฑ์ตัดสินความดีของมนุษย์ว่าอย่างไรถูกหรือผิดควรหรือไม่ควรทางจริยศาสตร์พยายามหาคำตอบการแก้ปัญหา 3 ประเภท 3 เหล่านี้ คือ

1. ปัญหาเรื่องความมีอยู่ของคุณค่าความดี นั่นคือ นักปรัชญาพยายามตอบคำถามว่าความดี คืออะไร เช่น อริสโตเติลตอบว่า ความดีคือความสุข ส่วนเอพิคิวรุสตอบว่า ความดีได้แก่ ความสุขความสำราญ
2. ปัญหาเรื่องเกณฑ์การตัดสินความดี นั่นคือ นักปรัชญาเสนอเกณฑ์ตัดสินความดี ส่วนโพรแทกอร์สเสนอว่า ความพอใจเรื่องใด เรื่องนั้นก็ดีสำหรับเขา
3. ปัญหาเรื่องอุดมคติของชีวิต นั่นคือการดำเนินชีวิตแบบใดจึงดีที่สุด เช่น อริสโตเติล กล่าวว่า การใช้ชีวิตคิดค้นปรัชญาคือแบบชีวิตที่ดีที่สุด ส่วนพลาโตติคตอบว่าการมีชีวิตอยู่ตามธรรมชาติแบบชีวิตในอุดมคติ

แหล่งกำเนิดความคิดทางปรัชญา แบ่งออกได้เป็นสองแหล่งใหญ่ๆ คือปรัชญาตะวันออก และตะวันตก ปรัชญาสองสาขานี้ได้ไหลผ่านกาลเวลาแห่งประวัติศาสตร์มนุษยชาติ เป็นเวลาหลายพันปี มีผลในการดำรงชีวิตทุกยุคสมัย จากอดีต ปัจจุบัน และทำนายอนาคตได้ ปรากฏที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในโลก ทั้งปรัชญาตะวันออก และตะวันตก ต่างศึกษาในประเด็นสังคมในยุคต่าง ๆ การศึกษาปรัชญาการศึกษาของนักปรัชญา ก็ย่อมสะท้อนให้เห็นความคิดพื้นฐานทางปรัชญา ทั้งในด้านอภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ การเมือง สังคม ของนัก ปรัชญาผู้นั้น อีกทั้งยังทำให้มองเห็นความสอดคล้อง ความขัดแย้งทางความคิดในระบบ ปรัชญาทั่วไป

อิมมานูเอล คานท์ เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน มีชีวิตอยู่ ระหว่าง ค.ศ. 1724 - ค.ศ. 1804 เขามีผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์มากมาย กล่าวได้ว่าไม่มีผู้ ที่ศึกษาปรัชญาตะวันตกคนใด จะไม่เคยศึกษางานของคานท์ แต่ปรัชญาจริยศาสตร์ กลับไม่เป็นที่แพร่หลายในประเทศอื่น ๆ นอกจากใน

เยอรมันและญี่ปุ่น ทั้งๆที่ปรัชญาด้านอื่นของเขามีความสำคัญต่อวงการปรัชญาไม่น้อย การศึกษาวิจัยปรัชญาการศึกษาของคานท์ จะทำให้เข้าใจปรัชญาพื้นฐานของ เขาได้ดีขึ้น โดยเฉพาะจริยศาสตร์ความดี

พุทธจริยศาสตร์สอนให้คนเป็นคนดี ไม่เบียดเบียนกัน ให้เข้าใจสัจจะความจริงของธรรมชาติ ให้รู้จักตัวเอง และวิธีการดำเนินชีวิต หลักคำสอนในพุทธศาสนามีทั้งหลักปฏิบัติที่เป็นจริยธรรมคุณธรรมและศีลธรรม หลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสที่บังพวน คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง (อัมมวิจยยะ) เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มีสิ่งนี้ จึงมี (อิทัปปัจจยตา) จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างถูกต้อง ด้วยความไม่ประมาทในชีวิตให้มีความสุขในทั้งชาตินี้ชาติต่อ ๆ ไป (ด้วยการสั่งสมบุญบารมี) ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา หลักคำสอนในพุทธศาสนามีทั้งหลักปฏิบัติที่เป็นจริยธรรมคุณธรรมและศีลธรรม

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จัดทำเรื่องนี้เพราะตระหนักเล็งเห็นประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้ในหลักพุทธธรรมในเรื่องจริยศาสตร์ พุทธจริยศาสตร์กับนักปรัชญาชาวตะวันตกว่ามีองค์ความรู้และแนวคิดในการวิเคราะห์ที่มีที่ความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไรอันจะได้รับความรู้โดยอาศัยหลักทฤษฎีทางจริยศาสตร์ตะวันออกกับตะวันตกโดยอาศัยหลักความเชื่อของมนุษย์หรือตัวบุคคลทั้งสองอารยธรรมที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษา “เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์” โดยน้อมนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ในคัมภีร์พระอรรถกถาจารย์ต่าง ๆ และอาศัยตำราอื่นๆ และจากเว็บไซต์ของอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนประกอบ เพื่อเป็นการส่งเสริมหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ประจักษ์แก่มวลมนุษยชาติ เกิดสันติสุขและภารดรภาพสืบไป

1.2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์
- 1.2.2 เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์
- 1.2.3 เพื่อเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

1.3. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษางานวิจัยในนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ ปรัชญาพุทธจริยศาสตร์ ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์กับพุทธจริยศาสตร์ให้เห็นความเหมือนและแตกต่างกันอย่างชัดเจนอย่างชัดเจน

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาหลักเกณฑ์จริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์กับพุทธจริยศาสตร์ และเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์กับพุทธจริยศาสตร์ โดยมีประเด็นเปรียบเทียบดังนี้

1. เปรียบเทียบเกณฑ์การตัดสินความดี
2. เปรียบเทียบกฎแห่งเสรีภาพ
3. เปรียบเทียบแรงจูงใจ
4. เปรียบเทียบความเมตตากรุณา
5. เปรียบเทียบกฎแห่งศีลธรรม
6. เปรียบเทียบเป้าหมายสูงสุด

1.3.2 ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวงกรมการศาสนา พุทธศักราช 2561 และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary sources) คือ หนังสือเอกสาร ตำรา งานวิจัย นิพนธ์ที่เป็นประเด็นเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์กับพุทธจริยศาสตร์

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

- 1.4.1 เพื่อศึกษาศึกษาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์
- 1.4.2 เพื่อศึกษาศึกษาจริยศาสตร์ของพุทธจริยศาสตร์
- 1.4.3 เพื่อเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาเฉพาะสูตรที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ด้านความดีที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาท คั่นคว้า และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่วิจัยจากพระไตรปิฎก อรรถกถาหนังสือและเอกสารทั้งภาษาอังกฤษและต่างประเทศ

1. เปรียบเทียบและสรุปข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการคั่นคว้า
2. นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา ขอข้อเสนอแนะส่วนที่ไม่สมบูรณ์ พร้อมข้อเสนอทำวิทยานิพนธ์

ต่อไป

1.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 ทำให้ได้รับความรู้เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์
- 1.5.2 ทำให้ทราบพุทธจริยศาสตร์
- 1.5.3 ทำให้ทราบความเหมือนและความต่างระหว่างจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
- 1.5.4 ทำให้เป็นประโยชน์กับผู้วิจัยท่านอื่นๆ ในเรื่องของการเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์กับพุทธจริยศาสตร์ มีเนื้อหาชัดเจนยิ่งขึ้น

1.6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.6.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)¹ ได้กล่าวถึงเกณฑ์วินิจฉัยกรรมดีและกรรมชั่วว่า ในแง่ของกรรมให้ถือเอาเจตนาเป็นหลักตัดสินว่าเป็นกรรมหรือไม่ และในแง่ที่ว่ากรรมนั้นดีหรือชั่ว ให้พิจารณาตามเกณฑ์หลัก คือ การตัดสินด้วยความเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล โดย 1. พิจารณามูลเหตุว่า เป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ หรือเกิดจากอกุศลมูลคือ โลภะ โทสะ โมหะ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเชื่อว่าสิ่งที่เป็นต้นเหตุ หรือแรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์ทำกรรมต่าง ๆ มีอยู่ 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายแรกคือกุศลมูล (รากเหง้าของความดี) ฝ่ายที่สองคือ อกุศลมูล (รากเหง้าของความชั่ว) ถ้าการกระทำนั้นเป็นไปโดยแรงผลักดันฝ่ายดีหรือกุศลมูล (ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง) การกระทำนั้นถือว่าเป็นการกระทำความดี แต่ถ้าเป็นไปโดยแรงผลักดันฝ่ายชั่วหรืออกุศลมูล (ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง) การกระทำนั้นถือว่าเป็นการกระทำชั่ว ผลที่ได้รับก็คือความเสียหาย ทุกข์ และโทษ 2. พิจารณาตามสภาวะ เป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตสบายไร้โรค ปลอดโปร่ง ผ่องใส สมบูรณ์หรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้กุศล (สภาพที่เกื้อกูล) ทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายลดน้อยลง หรือทำให้กุศลธรรมลดน้อยลง อกุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงาม ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร

นอกเหนือจากเกณฑ์หลักดังกล่าวข้างต้น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)² ได้เสนอเกณฑ์ร่วม เพื่อใช้ประกอบการตัดสินความดีความชั่ว ดังนี้ 1. ใช้มโนธรรม คือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองพิจารณาว่า การที่กระทำนั้น ตนเองติเตียนตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพหรือไม่ 2. พิจารณาการยอมรับของวิญญูชน หรือนักปราชญ์หรือบัณฑิตชน ว่าเป็นสิ่งที่วิญญูชนยอมรับหรือไม่ ขึ้นชมสรรเสริญ หรือตำหนิติเตียน 3. พิจารณาลักษณะและผลของการกระทำทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

¹พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, 16 ตุลาคม 2558 <<http://www.thaicadet.org/Buddhism/BuddhistEthics.html>> (1 ธันวาคม 2563).

²เรื่องเดียวกัน.

ว่า 3.1 เป็นการเบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนผู้อื่น ทำตนเองหรือผู้อื่นให้เดือดร้อนหรือไม่ 3.2 เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข หรือเป็นไปเพื่อทุกข์ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

วศิน อินทสระ³ ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับจริยศาสตร์เป็นธรรมศาสตร์แสวงหาความดีอันสูงสุด หรือจุดสุดยอดแห่งชีวิตมนุษย์สอนให้เราวิธีตั้งเจตจำนงว่าควรตั้งใจอย่างไรจึงจะชอบแต่ก่อนที่เราจะรู้ว่าเราควรตั้งใจอย่างไรนั้นเราต้องรู้เสียก่อนว่า ธรรมชาติแห่งจิตใจของเราจริงๆ นั้นเป็นอย่างไร ประการหลังนี้จิตวิทยาสอนให้เราทำได้ ดังนั้นจริยศาสตร์จึงมีพื้นฐานอยู่ที่จิตวิทยากว่าอีกนัยหนึ่ง จิตวิทยาเป็นพื้นฐานแห่งจริยศาสตร์เพราะจริยศาสตร์ต้องศึกษาถึงพื้นฐานแห่งศีลธรรมทางจิตวิทยาด้วยมีบางสิ่งบางอย่างซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเราต้องศึกษารวมกันไป แยกไม่ได้คือ การวิเคราะห์ให้เห็นซึ่งลักษณะเจตนาและการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของเจตนาอันความสัมพันธ์ของจริยศาสตร์กับศาสตร์อื่นๆ กับพฤติกรรมที่แสดงออกมา กับความต้องการความคิด ความตั้งใจ ความเพิลิตเพลิน เป็นอาทิเราต้องรู้ความแตกต่างระหว่างการกระทำที่ถูกต้องตามศีลธรรมและผิดศีลธรรมลักษณะของมโนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลและเจตนา อิสราภาพแห่งเจตจำนง เป็นต้นสิ่งดังกล่าวมีความเป็นจำเป็นในการตีค่าแห่งความประพฤติของมนุษย์และช่วยให้เราตัดสินใจความดีอันสูงสุดได้ถูกต้องอีกด้วยเหล่านี้คือปัญหาทางจิตวิทยาซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ถ้าข้อมูลทางจิตวิทยาบกพร่องก็ทำให้จริยศาสตร์บกพร่องไปด้วยอย่างไรก็ตาม จริยศาสตร์กับจิตวิทยาก็ยังมีข้อแตกต่างที่สำคัญอยู่บ้างเช่น 1. จิตวิทยามีขอบเขตกว้างกว่าจริยศาสตร์เพราะจิตวิทยาว่าด้วยกระบวนการฝ่ายจิตทั้งหมดคือ ความรู้ (Knowing) ความรู้สึก (feeling) และเจตจำนง (willing) ส่วนจริยศาสตร์ว่าด้วยเจตจำนงอย่างเดียว 2. จิตวิทยาเป็นปฏิฐาน (Positive) ส่วนจริยศาสตร์เป็นธรรมศาสตร์ (Normative)

ดังกล่าวมาแล้วในเบื้องต้น จิตวิทยาศึกษาพฤติกรรมตามเป็นจริงของใจหรือเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในใจ (อารมณ์) ไม่ได้พิจารณาว่าถูกหรือผิด ส่วนจริยศาสตร์พิจารณาความถูก ผิดดี ชั่ว พิจารณาถึงข้อเท็จจริงทางศีลธรรมข้อเท็จจริงทางศีลธรรมนั้นเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งทางใจ

1.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรีชา ช้างขวัญยืน⁴ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาจริยศาสตร์สังคมในพุทธศาสนาในเชิงวิจารณ์ 2 ซึ่งผลการวิจัยเป็นการค้นหาความคิดทางจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา โดยมีสมมติฐานว่า คำสอนต่างๆ ในพระพุทธศาสนาในระดับโลกียะกับโลกุตระระย่อสอดคล้องกัน และมีจุดหมาย เพื่อความหลุดพ้น ความสุขที่แท้ก็คือการพ้นจากความทุกข์ ยิ่งพ้นจากความทุกข์มากเท่าใดก็ยิ่ง สุขมากเท่านั้น จริยศาสตร์สังคมก็จะเป็นเรื่องในระดับโลกียธรรม คือเป็นค่าที่สังคมพึงยึดถือ พุทธศาสนาคือ

³วศิน อินทสระ, *พุทธจริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, 2549), หน้า 120.

⁴ปรีชา ช้างขวัญยืน, “การศึกษาจริยศาสตร์สังคมในพุทธศาสนาในเชิงวิจารณ์ 2”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย), 2533, หน้า บทคัดย่อ.

ว่าชีวิตเป็นทุกข์เพราะเหตุที่มีความยึดมั่นในตัวตน เป็นเหตุให้ต้องดิ้นรนแสวงหา ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มนุษย์ต้องตกเป็นทาสที่ต้องใช้กำลังกาย กำลังความคิด เพื่อแสวงหาสิ่ง เหล่านี้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด คำสอนเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิตที่ดี ซึ่งพุทธศาสนาถือหลักเว้นชั้ว ทำดี และทำจิตใจให้ผ่องใส นั้นหมายความว่า พุทธศาสนาได้กำหนดค่าทางจริยะไว้ครบทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยได้เน้นการให้ความสำคัญกับจิตใจมากที่สุด การสร้างคนแต่ละคนให้เป็นคนดีพร้อม ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ เป็นหลักการที่เป็นเงื่อนไขจำเป็นที่จะทำให้การใช้จริยศาสตร์ทางสังคมได้ผล เพราะพุทธศาสนาถือว่า ถ้าแต่ละคนเป็นคนดีสังคมก็จะดี หลักจริยธรรมทางสังคมเป็นหลักที่พุทธศาสนาถือด้วยการหวังผลว่า ให้คนอยู่ด้วยกันอย่างพึงพอใจต่อกัน ซึ่งเหตุที่จะนำมา ซึ่งผลอย่างนั้น ควรที่คนต้องมีหลักธรรมที่ควรยึดถือ เช่น หิริ โอตตปปะ ขันติ โสรัจจะ สังคหัตถุ 4 พรหมวิหาร อคติ 4 เป็นต้น การนำความคิดทางจริยศาสตร์สังคมของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ กับสังคมไทย เพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคมขึ้น โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ไพลิน เตชะวิวัฒนาการ⁵ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยสรุปความว่า จริยธรรมสากลที่มนุษย์ทุกคนพึงปฏิบัติตาม ความแตกต่างที่ปรากฏในเกณฑ์ตัดสินความดีของทั้งสองคือ พุทธศาสนาตัดสินการกระทำ โดยดูที่เจตนาของผู้กระทำเป็นองค์ประกอบหลัก และเอาผลของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเองและผู้อื่นเป็นองค์ประกอบรองในการพิจารณาว่าการกระทำ นั้นมีคุณค่าทางจริยธรรมมากน้อยแค่ไหน ส่วนลัทธิของคานท์ตัดสินการกระทำ โดยถือเอาเจตนาเป็นหลักและไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นเลย โดยถือว่าผลเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมา ผลจึงมิใช่ตัววัดคุณค่าทางจริยธรรม ในภาคผนวกผู้วิจัยได้เพิ่มเติมเนื้อหาการเปรียบเทียบความคล้ายคลึงของพุทธศาสนาและของ คานท์ในทัศนะเรื่องความสุขที่เกิดจากการทำความดี โดยทั้งสองเห็นว่าบุคคลที่สามารถฝืนแรงกระตุ้นของ อำนาจฝ่ายต่ำได้ เขาจะได้รางวัลแห่งการทำความดีคือความสุขใจ

พระมหาสมหมาย นนทวิโช (สงเสนา)⁶ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบ พุทธจริยศาสตร์กับจริยศาสตร์ของนักปรัชญาตะวันตก โดยสรุปความว่า แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ และพันธนิยมของคานท์ คล้ายคลึงกันโดยทั่วไป เพราะต่างก็เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติเชิงคุณธรรมแบบสากล ที่เน้นเรื่องความสอดคล้องกับหลักการธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งต่างๆ ทัศนเชิงจริยธรรมของโลกตะวันออกกับโลตะวันตก ต่างก็เหมาะสมกับการพัฒนาคนแบบสากลทั่วไป เหมาะกับการพัฒนาคนแบบบูรณาการ เพื่อบรรลุถึงความสุขที่สุดแห่งชีวิต ถ้าผู้ปฏิบัติพยายามที่จะเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ และมความอดุสสาหะที่จะปรับตัวให้กับระบบธรรมชาติของทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบข้าง

⁵ไพลิน เตชะวิวัฒนาการ, “การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2533, หน้าบทคัดย่อ.

⁶พระมหาสมหมาย นนทวิโช (สงเสนา), “การศึกษาเปรียบเทียบพุทธจริยศาสตร์กับจริยศาสตร์ของนักปรัชญาตะวันตก”, วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2550, หน้าบทคัดย่อ.

พระมหาชัยยันต์ จตตาลโย (สีบกระพันธ์)⁷ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง อุดมคติชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยสรุปความว่า หลักพุทธจริยศาสตร์เป็นนั่นเป็นนั่นหลักด้วยการแสวงหาคคุณค่าของชีวิต และเกณฑ์มาตรฐานความดีและความชั่ว เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นข้อห้ามและข้ออนุญาต เพื่อเป็นมาตรฐานสำหรับความประพฤติของมนุษย์ละพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป อุดมคติชีวิตขั้นต้นเป็นขั้นที่สามารถดำเนินชีวิตตามมาตรฐานของมนุษย์ปกติ โดยปฏิบัติตามหลักมนุษยธรรม ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม หรือเอาประโยชน์ปัจจุบันที่เรียกว่า ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ อุดมคติชีวิตขั้นกลาง เป็นขั้นยกระดับการดำเนินชีวิต คมตัวเอง อาศัยการปฏิบัติตามอุโบสถศีลและกุศลกรรมบถ 10 และถือเอาประโยชน์ในภายภาคหน้าที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถประโยชน์ เป็นอุดมคติ อุดมคติชีวิตขั้นสูงสุด เป็นขั้นที่ดำเนินชีวิตสูงสุดในชีวิต ได้แก่นิพพาน เป็นอุดมคติ สำหรับแนวทางการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอุดมคติชีวิตก็สามารถกำหนดตามระดับของบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไปต้องปฏิบัติศีล 5 อุบาสกอุบาสิกาต้องปฏิบัติตามอุโบสถศีล หรือศีล 8 ส่วนบุคคลผู้ประเสริฐต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8

พระรุตน์ กิตติโสภโณ (ภักดีโชติ)⁸ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์อุทาน โดยสรุปความว่า หลักพุทธจริยศาสตร์เป็นหลักธรรมที่เน้นด้านจริยธรรมและคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้อบรมสั่งสอนให้มีความประพฤติที่ดีงามถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรม คือ รู้จักบาป - บุญ คุณ - โทษ พุทธจริยศาสตร์แบ่งออกเป็น เบญจศีล เบญจธรรม เบญจศีลคือหลักการประพฤติทางวาจามีอยู่ 5 อย่าง คือ ศีล 5 เบญจธรรมคือ ธรรมอันดีงามมีอยู่ 5 อย่าง คือ เมตตา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ และสติสัมปชัญญะ เป็นข้อประพฤติให้เกิดความดีงาม และร่มเย็นในชีวิตมนุษย์ ส่วนพุทธจริยศาสตร์ขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 อย่าง โดยย่อเป็น 3 ทาง คือ กายกรรม 3 คือการกระทำทางกาย วาจากรรม 4 คือ การกระทำทางวาจา และ มโนกรรม 3 เป็นการกระทำทางใจ และพุทธจริยศาสตร์ขั้นสูง ได้แก่ ธรรมอันไม่ใช่วิสัยของโลก คือ โลกุตตรธรรม 9 คือ มรรคผล และนิพพาน

พระอธิการประทีป ปิยสีโล (ศรีภิรมย์)⁹ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทกับศีลธรรมของอิมมานูเอลคานท์ โดยสรุปความว่า พุทธปรัชญาศีลธรรมเป็นข้อปฏิบัติที่ดีงามโดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนมี ความหมายรวมไปถึง

⁷พระมหาชัยยันต์ จตตาลโย (สีบกระพันธ์), “อุดมคติชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2551, หน้าบทคัดย่อ.

⁸พระรุตน์ กิตติโสภโณ (ภักดีโชติ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์อุทาน”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2558, หน้าบทคัดย่อ.

⁹พระอธิการประทีป ปิยสีโล (ศรีภิรมย์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทกับศีลธรรมของอิมมานูเอลคานท์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2558, หน้าบทคัดย่อ.

หลักธรรมอื่น ๆ กฎศีลธรรมของพุทธปรัชญาเป็นกฎที่เด็ดขาด ความหมายของศีลธรรมของค่าน้ำคือ การกระทำตามหน้าที่ ค่าทางศีลธรรมของค่าน้ำ การกระทำที่จะมีค่าทางศีลธรรมตามความเห็นของ ค่าน้ำนั้นก็คือการกระทำที่มีแรงจูงใจจากความสำนึกในหน้าที่ และค่าน้ำถือว่าเจตนาคือหลักการเป็น ตัวตัดสินการกระทำ ดี ชั่ว ถูก ผิด เป็นค่าทางศีลธรรมที่มีความตายตัวพุทธปรัชญาเน้นที่เจตนาฝ่ายดี และปฏิเสธเจตนาฝ่ายอกุศลเจตนาในปรัชญาค่าน้ำ เน้นเจตนาที่ดีเพราะเจตนาที่ดีคือการที่ทำหน้าที่ ถูกต้องแต่ปรัชญาค่าน้ำไม่คำนึงถึงผลลัพธ์ศีลธรรม ในพุทธปรัชญามีเป้าหมายคือความสุข ศีลธรรม ของค่าน้ำเป้าหมายมิใช่ความสุข เพราะความสุขมิใช่สิ่งดีที่สุดของชีวิต

พระวีระศักดิ์ วีรปญโญ (อินทวิเศษ)¹⁰ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การ ดำเนินชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยสรุปความว่า การดำเนินชีวิตทั่วไป พบว่า เป็นการใช้ชีวิตตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นได้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มี สติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด การดำเนินชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า เมื่อดำเนินชีวิตตามหลักเบญจธรรมจะทำให้มีความเมตตากรุณาความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เลี้ยงชีพในทางที่สุจริต รู้จักควบคุมตนเองไม่หลงใหลในกามคุณ 5 มีความซื่อตรง และรู้สึกตัวเสมอว่าสิ่งใด ควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ และจะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขสงบในการดำเนินชีวิต วิเคราะห์การดำเนิน ชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า เบญจธรรม หรือกัลยาณธรรม 5 เป็นธรรม ของคนดี หมายถึง ธรรมของคนดี 5 ประการ ทั้งศีล 5 และกัลยาณธรรม 5 ประการนี้ เป็นของคู่กัน จึงเรียกว่า ศีลธรรม กล่าวคือ ศีล เป็นข้อห้าม คือ ห้ามทำ ห้ามล่วงละเมิด ส่วนกัลยาณธรรม เป็นข้อ อนุญาตให้ทำ ให้นำไปประพฤติปฏิบัติแล้วจะเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ ทุกคน ได้แก่ ศีล 5 หรือเบญจศีล สำหรับทุกคน

พระอุดมศักดิ์ ปิยวงษ์ (จันทบุตร)¹¹ ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง การดำเนินชีวิตอยู่ใน สังคมอย่างมีความสุขตามแนวพุทธจริยศาสตร์ โดยสรุปความว่า แต่ละบุคคลย่อมมีหน้าที่ที่ปฏิบัติต่อ บุคคลต่างๆ ในสังคมอันเปรียบเหมือนทิศทั้ง 6 ที่อยู่รอบตัวเรา โดยนำหลักคุณธรรมและจริยธรรม ตามแนวพุทธจริยศาสตร์สังคมอย่างสมบูรณ์ทำให้เกิดผลดีในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม โดยทำ ให้คนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น มีการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขในสังคม ทำให้ สังคมสงบสุขอันเนื่องมาจากคนในสังคมนำหลักพุทธจริยศาสตร์ไปใช้ในการดำเนินชีวิต

¹⁰พระวีระศักดิ์ วีรปญโญ (อินทวิเศษ), “ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธ ปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2561, หน้าบทคัดย่อ.

¹¹พระอุดมศักดิ์ ปิยวงษ์ (จันทบุตร), “การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตามแนวพุทธจริย ศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย), 2548, หน้าบทคัดย่อ.

1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้นิยามศัพท์เฉพาะต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

จริยศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักศีลธรรมกฎที่ว่าด้วยประเพณีกรรมของมนุษย์ จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าอุปนิสัย นิสัย และพฤติกรรมของมนุษย์ความประพฤติของมนุษย์จะเป็นกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัยและนิสัยของคน จริยศาสตร์จะช่วยชี้ค่าของมนุษย์โดยการมองทางอุปนิสัย นิสัยใจคอ และความประพฤติตามที่บุคคลนั้นแสดงออกมาทางกาย วาจา ใจ ดังนั้นจริยศาสตร์จึงศึกษาเรื่องที่ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรดี อะไรชั่ว

คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี เป็นลักษณะหรือคุณสมบัติทางบวกที่ถือกันว่าดีงามทางศีลธรรม ฉะนั้นจึงได้รับยกย่องเป็นรากฐานของหลักการและสัจศีลธรรมดี คุณธรรมส่วนบุคคลเป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นค่านิยมว่าส่งเสริมความยิ่งใหญ่โดยรวมและปัจเจก ตรงข้ามกับคุณธรรม คือ ความชั่วร้าย (vice)

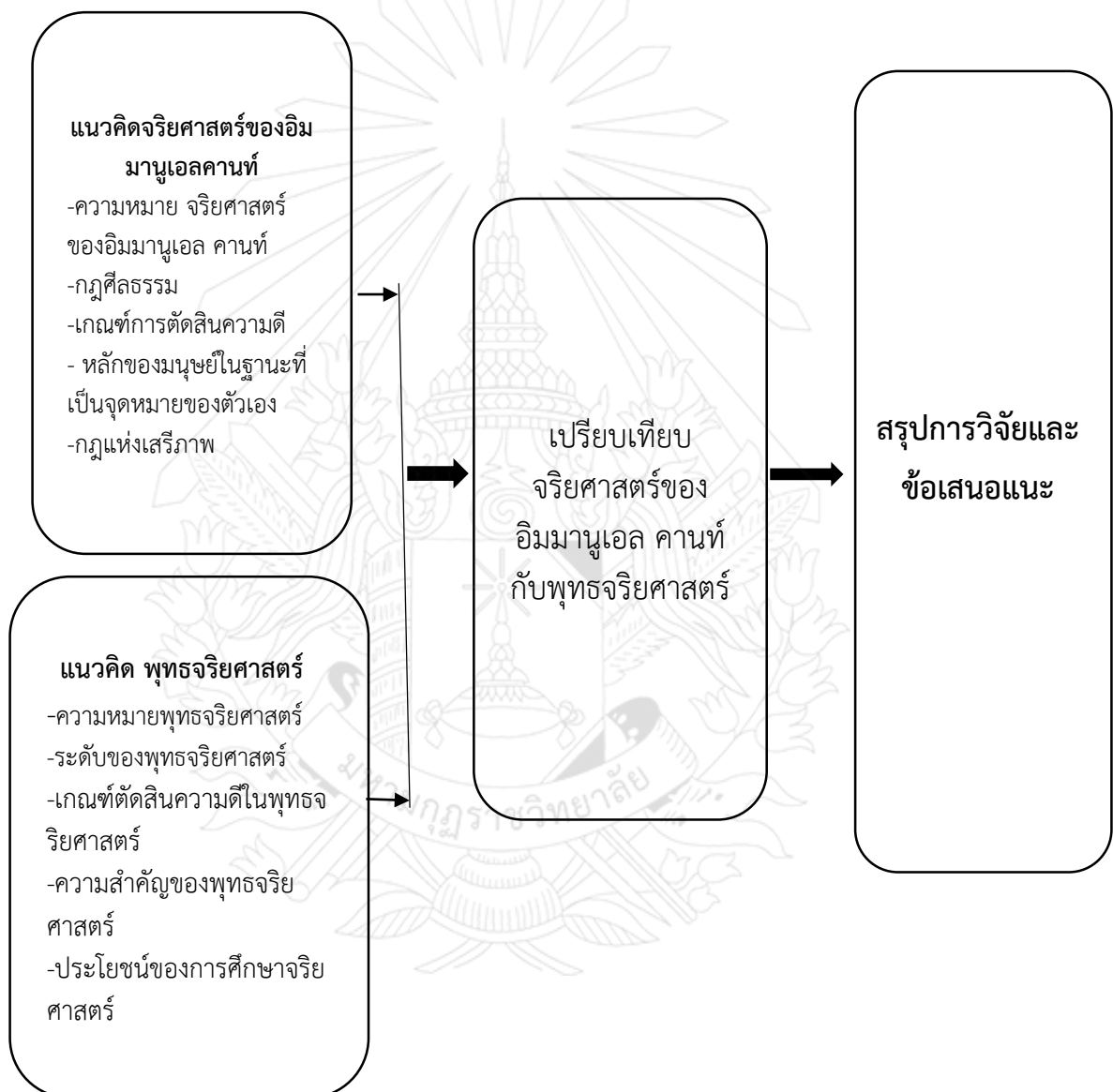
จริยธรรม หมายถึง จริยธรรม หรือ จริยศาสตร์ เป็นหนึ่งในวิชาหลักของวิชาปรัชญา ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับความดีงามทางสังคมมนุษย์ จำแนกแยกแยะว่าสิ่งไหนถูกและสิ่งไหนผิด หากจะอธิบายอย่างง่ายๆ แล้ว จริยธรรม หมายถึง การแยกสิ่งถูกจากผิด ดีจากเลว มาจากคำ 2 คำคือ จริย กับ ธรรม ซึ่งแปลตามศัพท์ คือ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ คำว่า ธรรม แปลว่า คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อเอาคำ จริยะ มาต่อกับคำว่า ธรรม เป็นจริยธรรม แปลเอาความหมายว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ

ความยุติธรรม หมายถึง เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความถูกต้องตามศีลธรรมบนพื้นฐานของจริยธรรม ความสมเหตุสมผล กฎหมาย กฎหมายธรรมชาติ ศาสนา ความเที่ยงธรรม (equity) และความเป็นธรรม (fairness) ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้และสิทธิโดยกำเนิดของมนุษย์ชาติและพลเมืองทั้งหลาย กับสิทธิของปวงชนและเอกชนที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมายซึ่งว่าด้วยสิทธิพลเมืองของพวกเขาเหล่านั้น โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งเชื้อชาติ เพศ รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ เหล่ากำเนิด สีดผิว ชาติพันธุ์ ศาสนา ความพิการ อายุ ความยากดีมีเงิน และลักษณะประการอื่น ทั้งยังถือด้วยว่ารวมถึงความยุติธรรมทางสังคม

เกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์ หมายถึง หลักหรือมาตรการตัดสินความดีหรือชั่วในพุทธศาสนา เรียกว่าบุญ หรือกุศล และ ลัทธิของค่าน้ำ Immanuel Kant:1727-1804 เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมันมีทัศนะคล้ายกับหลักศาสนาพุทธ ถือว่า คุณค่าทางศีลธรรมจะต้องแน่นอนตายตัว กล่าวคือ ถ้ากระทำดีเกิดจากเจตนาดี ก็จะต้องดีเสมอไปไม่เลือกกาลเวลา สถานที่ สิ่งแวดล้อม และผลเท่านั้น ต้นเหตุของการกระทำคือเจตนา ถ้าเจตนาดีแล้ว ก็นับว่าถูกต้องดีงามเสมอไป จึงจัดเป็นลัทธิปรนัยนิยม คือความดีเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี ตามทัศนะของ

คานท์ คือ การทำตามหน้าที่ ซึ่งมีความรอบคอบ มิใช่เกิดจากอารมณ์ สัญชาตญาณ ความสงสาร ความรัก ความซึ้ง ความรู้สึก มิใช่มุ่งตรงไปที่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง เจตนาที่ต้องพยายามทำให้เป็นหลักสากล คือ ทุกคนยอมรับว่าถูกต้องจนเป็นกฎแห่งเหตุหรือกฎแห่งศีลธรรม การทำตามกฎแห่งศีลธรรมคือการทำตามอย่างเด็ดขาด

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

จริยศาสตร์ของของอิมมานูเอล คานท์

การวิจัยเรื่อง “เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์” ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร งานวิชาการต่างๆ เพื่อนำเสนอ จริยศาสตร์ของของอิมมานูเอล คานท์ ในประเด็นหัวข้อ ดังนี้

- 2.1 ความหมาย จริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์
- 2.2 กฎศีลธรรม
- 2.3 เกณฑ์การตัดสินความดี
- 2.4 หลักของมนุษย์ในฐานะที่เป็นจุดหมายของตัวเอง
- 2.5 กฎแห่งเสรีภาพ

2.1 ความหมายของจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์

คานท์เป็นนักปรัชญาชาวตะวันตกที่เสนอความคิดทางจริยศาสตร์ในเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดีคล้ายคลึงกับพุทธศาสนา ในหลักสำคัญคือ การใช้เจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ งานของคานท์ไม่ได้มีพื้นฐานจากความคิดทางศาสนา เขาไม่เชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายและผู้สร้างโลก ความคิดของคานท์ไม่ได้เกิดจากรอบเหล่านี้ เกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์มีลักษณะเป็นสากลที่สามารถใช้ตัดสินการกระทำของมนุษย์ทุกคนโดยมีความคิดพื้นฐานว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (rational being) ความดี เป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องสอน เพียงแต่เขาใช้ปัญญาเขาจะเป็นคนดีได้

2.1.1 เจตนาของผู้กระทำ

มโนทัศน์ที่สำคัญในจริยศาสตร์ของคานท์ คือ เรื่องหน้าที่ หรือพันธะทางศีลธรรม ความถูกต้องของการกระทำไม่ได้ขึ้นกับผลของการกระทำ แต่ความถูกต้องอยู่ในธรรมชาติภายในของการกระทำนั่นเอง ดังนั้นจริยศาสตร์ของคานท์มีลักษณะเป็นแบบแผนนิยม (formalistic) กล่าวคือ ความถูกต้องของการกระทำไม่ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ¹

2.1.2 แบบแผนนิยม (formalistic)

ลัทธิแบบแผนนิยมเห็นว่า มาตรฐานความประพฤติอยู่ในกฎศีลธรรม ซึ่งความถูกต้องหรือความผิดอยู่ในตัวมันเอง โดยไม่เกี่ยวกับผลของการกระทำ คุณค่าทางศีลธรรมจึงมีรูปแบบที่แน่นอน

¹John Hospers, *Human conduct* , 2nd ed., (New York : Harcourt Brace Jovanovich, Inc. 1961), p. 264.

โดยตัวมันเองของการกระทำซึ่งเกิดจากการใช้หลักการที่ตายตัว เช่นเดียวกับกฎคณิตศาสตร์ หรือ ตรรกวิทยา²

มนุษย์จะต้องไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือมนุษย์มีจุดหมายในตัวเอง ลัทธินี้ไม่เชื่อว่าความถูกต้อง และความผิดของการกระทำขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ ถึงแม้จะเชื่อว่าผลดีเกิดจากการกระทำดี และผลชั่วเกิดจากการกระทำชั่ว แต่ความถูกต้องและความผิดอยู่ในธรรมชาติของสิ่งที่เรียกว่าดีและชั่วเอง

จริยศาสตร์ในทัศนะของคานท์แตกต่างจากความหมายของคนทั่วไป สำหรับคานท์มีเพียงสิ่งเดียวที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข คือ การมีเจตนาดี

ถึงกระนั้นก็ตามไม่ได้หมายความว่าเจตนาดีเป็นสิ่งที่ดีเพียงอย่างเดียว ยังมีสิ่งอื่นๆ เช่น สติปัญญา ไหวพริบ การตัดสินใจอย่างแน่วแน่ รวมทั้งพรสวรรค์อื่นๆ หรือความกล้าหาญ ความดีเดี่ยว และความบากบั่น เหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่ดี และน่าพึงปรารถนาในหลายๆแง่ แต่สิ่งพวกนี้ไม่ดีในทุกสถานการณ์ โดยที่มันอาจจะเลวได้ เมื่อมันเกิดจากเจตนาชั่ว สิ่งเหล่านี้จึง เป็นสิ่งดีที่มีเงื่อนไข คือดีตามเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ใช่ดีอย่างสมบูรณ์ หรือดีในตัวมันเอง... การที่เจตนาดีเป็นสิ่งดีนั้น ไม่ใช่เพราะผลที่มันเกิดจากเจตนาดีนั้น

หรือเพราะเจตนาดีนั้นทำให้เราบรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง แต่ดีเพราะมีเจตนาดีอย่างนั้น คือดีในตัวเอง โดยตัวเอง เราจะต้องถือว่ามีความสูงค่ากว่าสิ่งใดๆ หรือแม้แต่แรงโน้มถ่วงทั้งสิ้นรวมกัน แม้ผลออกมาไม่ดี หรือมีข้อจำกัดทางธรรมชาติอื่นทำให้เจตนาที่ดีนั้นไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์และแม้จะใช้ความพยายามที่สุดแล้วก็ยังไม่บรรลุเป้าหมาย แต่เจตนาดีก็ยังมีค่าในตัวมันเองเสมอ³

อย่างไรก็ตามคานท์ไม่ได้กล่าวว่าผลไม่สามารถนำมาพิจารณาได้ หรือผลเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่คานท์กล่าวว่าคุณสมบัติทางศีลธรรมของการกระทำจะต้องไม่อาศัยผล เป็นเครื่องกำหนด คือเงื่อนไขของศีลธรรมที่จำเป็นต่อชีวิต คือเจตนา

ตัวอย่างนี้จะช่วยอธิบายเกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์ได้ชัดเจนขึ้น

นายแดงช่วยคนที่กำลังจะจมน้ำให้รอดชีวิต เพราะมีเจตนาดีที่ต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยไม่ได้มุ่งหวังสิ่งใดจากการกระทำนี้ นายแดงจะไปโดยปราศจากแรงกระตุ้นใดๆ นอกจากมีเจตนาดี

นายดำ ช่วยคนที่กำลังจะจมน้ำให้รอดชีวิต เพราะหวังว่าหลังจากการช่วยเหลือ ตนจะได้รับการชื่นชม และอาจได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า นายดำกระทำไปเพราะมีจุดมุ่งหมายอยู่ในใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เขาช่วยเหลือผู้อื่น

²Harold H., Titus, *Ethics for today*, 3rd ed. (New Delhi : Eurasia Publishing House (P.V.T.) LTD., 1957), pp. 123-124.

³Immanuel Kant, *Foundation of the metaphysics of morals*, trans, Lewis White Beck, (New York : Macmillan Publishing Company, 1785), p.19.

จากตัวอย่างการกระทำของนายแดงและนายดำ ถ้าพิจารณาว่า การกระทำของใครถูกต้องกว่ากัน คนทั่วไปอาจจะตอบว่าการกระทำของทั้งสองคนถูกต้องเหมือนกันเพราะมองที่ผลของการกระทำว่า คนจนน้ำต่างรอดชีวิต และการช่วยเหลือผู้ที่กำลังเดือดร้อนย่อมถูกต้องเสมอ แต่ถ้าถามต่อว่าการกระทำของบุคคลใดมีค่าทางศีลธรรมมากกว่า โดยใช้มาตรฐานทางศีลธรรมของคานท์ ก็จะต้องตอบว่า การกระทำของนายแดงถูกต้อง น่าสรรเสริญ และมีค่าทางศีลธรรม ส่วนการกระทำของนายดำถูกและน่าชื่นชม แต่ปราศจากคุณค่าทางศีลธรรม เพราะคานท์ตัดสินการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรม โดยดูที่เจตนาของผู้กระทำไม่ใช่มองที่ผลเพียงประการเดียว

2.1.3 เจตนาดีกับหน้าที่

ในการพิจารณาค่าทั้งหมดของการกระทำใด ๆ เจตนาซึ่งดีในตัวเอง โดยปราศจากคุณสมบัติด้านใด ๆ เป็นเงื่อนไขของการทำความดี

เจตนาดีต้องสัมพันธ์กับแรงกระตุ้นของหน้าที่

ค่าทางศีลธรรมของการกระทำหนึ่ง ๆ ขึ้นอยู่กับเจตนาของปัจเจกชน ซึ่งแสดงออกมาและจะมีค่าทางศีลธรรมได้ก็ต้องเป็นการกระทำที่ทำจากหน้าที่

ในทัศนะของคานท์ เมื่อมีการกระทำหนึ่ง ๆ เกิดขึ้น แรงกระตุ้นของการกระทำมี 2 ประเภท คือ

1. การกระทำที่เกิดจากแรงโน้มของอารมณ์ (inclination) ทั้งที่เป็นฝ่ายบวก เช่น ความเมตตาสงสาร และทางลบ เช่น ความอิจฉาริษยา และเกิดจากเป้าหมายที่เป็นผลประโยชน์ส่วนตัวต่าง ๆ
2. การกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ โดยผู้กระทำไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ของตนหรือไม่คำนึงถึงผลใดๆ ทั้งสิ้น

1. การกระทำที่เกิดจากแรงโน้มของอารมณ์

อารมณ์ของมนุษย์มีทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะมีผลต่อการกระทำของมนุษย์ในแง่ต่าง ๆ อารมณ์เป็นภาวะที่เกิดขึ้นกับจิตใจอย่างทันทีทันใด ถ้าอารมณ์ประเภทใดแรงก็จะเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามแรงผลักดันของอารมณ์ขณะนั้น อารมณ์จึงเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นโดยปราศจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผล ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ในเหตุการณ์หนึ่งชายคนหนึ่งถูกแรงกระทบจากสิ่งภายนอกจึงก่อให้เกิดความรู้สึกสงสาร ทันทีนั้นเขาจะปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยแรงกระตุ้นของความสงสาร ซึ่งตรงกับกรกระทำที่ถูกต้อง คือการช่วยเหลือผู้อื่น แต่ในเวลาต่อมาเกิดเหตุการณ์เดียวกันหลายครั้ง เขารู้สึกคุ้นเคยกับสภาวะเช่นนี้ที่ตัวเองเคยเกิดความสงสาร แต่บัดนี้ความเคยชินทำให้ความรู้สึกของเขาเฉยเมย เขาจึงมองผ่านเหตุการณ์นั้นไป โดยไม่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น เพราะเขาไม่ถูกแรงกระทบต่อความรู้สึกของเขาจากสิ่งภายนอก

เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ถ้าบุคคลกระทำการใด ๆ เพราะถูกแรงผลักดันของอารมณ์ การกระทำของเขาจะไม่สม่ำเสมอ เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาตามอารมณ์ในขณะนั้น ดังนั้นการที่จะตัดสินการกระทำโดยดูแต่ผลของการกระทำและเห็นว่าผู้กระทำด้วยความเมตตาสงสารนั้นไม่เพียงพอสำหรับการตัดสินค่าทางศีลธรรม เพราะการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมนั้นจะต้องเกิดจากหน้าที่ที่ผู้กระทำกระทำโดยปราศจากแรงกระตุ้นของอารมณ์และจุดมุ่งหมายใด ๆ

นอกจากนั้นเราไม่สามารถยืนยันได้ว่าอารมณ์ในทางบวก ลักษณะนิสัยที่ดี หรือสิ่งที่สังคมยึดถือว่าดี ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้นที่มองเผินๆ ว่าดี สิ่งเหล่านี้อาจถูกใช้เป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายส่วนตัว หรือเป้าหมายที่เกิดโทษแก่สังคมได้ถ้าไม่ถูกกำกับด้วยเจตนาดี

ตัวอย่าง โจรบางคนอาจใช้ความใจเย็นในการฆ่าเพื่อนบ้านเพื่อหวังทรัพย์สินได้ หรือนักการเมืองบางคนหวังที่จะได้ชื่อเสียง มีเกียรติในวงสังคมเพื่อเป้าหมายนี้เขาจึงสู้อดทนแสดงความช่วยเหลือแก่คนจน โดยวิธีต่างๆ ซึ่งเขาตระหนักดีว่าการทุ่มเทครั้งนี้เกิดจากเป้าหมายส่วนตัวของเขา นั่นเอง

สำหรับคานท์การที่จะตัดสินว่าการกระทำต่างๆ ดีหรือไม่นั้นต้องวิเคราะห์ว่าอะไรเป็นแรงจูงใจ ถ้าใช้อารมณ์เป็นแรงจูงใจไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบ หรือความรู้สึกที่เกิดจากความรักนั้น คานท์ถือว่าแรงจูงใจสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถเป็นต้นตอของการทำความดีได้ จึงไม่ควรเอามาเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ คานท์เห็นว่าการรัก ความเมตตาสงสาร มิตรภาพ เป็นความรู้สึกทางบวกที่อันตรายเป็นได้คือ อาจทำให้บุคคลละเมิดจากหน้าที่ของตนเองก็ได้

2. การกระทำที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่

หลักของศีลธรรมที่ปรากฏในหนังสือ *Fundamental Principles of the metaphysics of morals* เขียนว่า

การกระทำที่จะมีค่าทางศีลธรรมจะต้องเกิดจากหน้าที่ ค่าทางศีลธรรมของการกระทำที่เกิดจากหน้าที่นั้น มิได้อยู่ที่จุดหมายที่ต้องการจะบรรลุถึงแต่อยู่ในหลักการส่วนตัว (maxim) ที่ก่อให้เกิดการกระทำนั้น ค่าทางศีลธรรมมิได้ขึ้นอยู่กับการที่เป้าหมายบรรลุผลเป็นจริง แต่อยู่ที่หลักการของเจตนาที่ได้ก่อให้เกิดการกระทำขึ้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงเป้าหมายที่ต้องการหรือกล่าวโดยสรุปว่า “การกระทำของมนุษย์ดีในแง่ศีลธรรมได้ไม่ใช่เพราะการกระทำจากแรงกระตุ้นของอารมณ์ หรือเพราะเป็นการกระทำเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว แต่เพราะเป็นการกระทำที่ปฏิบัติโดยหน้าที่” เสมอ⁴ คานท์แบ่งการกระทำของมนุษย์เป็น 3 ประเภท

1. การกระทำที่ขัดแย้งกับหน้าที่ เช่น การโกงต่อผู้ไม่รู้, การขโมย
2. การกระทำที่บังเอิญตรงกับหน้าที่ หรือสอดคล้องกับหน้าที่ โดยผู้กระทำเล็งการณ์ไกลต่อผลของการกระทำนั้น เช่น พ่อค้าซื้อสัตว์เพื่อหวังกำไรระยะยาว
3. การกระทำที่ทำจากการสำนึกในหน้าที่ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อการกระทำที่จำเป็นต้องอธิบายให้ชัดเจน คือ การกระทำที่บังเอิญตรงกับหน้าที่หรือสอดคล้องกับหน้าที่ซึ่งสามารถแยกได้ 2 ประเด็น คือ

1. กระทำเพราะหวังผล
2. กระทำเพราะเป็นหน้าที่

⁴Potton, Kant, Immanuel, *The moral law, trans*, (London : Hutchinson University Beck, Foundation of the metaphysics of morals, 1785), p.12.

ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นการกระทำที่บังเอิญตรงกับหน้าที่โดยกระทำจากแรงโน้มถ่วงทางอารมณ์

นายแดงให้ที่พักแก่เพื่อนที่มาขอความช่วยเหลือเพราะเกิดความสงสาร การกระทำของนายแดงถูกกระตุ้นด้วยแรงโน้มถ่วงทางอารมณ์และความเป็นเพื่อน เขาจึงช่วยเหลือเพื่อนซึ่งการกระทำของเขาบังเอิญตรงกับหน้าที่ที่มนุษย์พึงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทัศนะของคานท์การกระทำของนายแดงอาจจะถูกต้องแต่ไม่มีค่าทางศีลธรรมในตัวของการกระทำเอง เพราะค่าทางศีลธรรมนั้นต้องเกิดจากการกระทำที่ปฏิบัติจากหน้าที่หรือกระทำจากความสำนึกในหน้าที่ ไม่ใช่กระทำเพราะเกิดความสงสาร เช่น ความสงสาร ซึ่งในกรณีกลับกันถ้านายแดงไม่เกิดความสงสารโดยที่บุคคลที่มาขอความช่วยเหลือเป็นคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน นายแดงอาจจะไม่ให้ความช่วยเหลือเช่นเดียวกับที่ช่วยเหลือเพื่อนของเขา

การกระทำของนายแดงจึงไม่ได้เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ แต่บังเอิญตรงกับหน้าที่เพราะผู้กระทำถูกแรงกระตุ้นของอารมณ์ทางบวกผลักดันให้กระทำ

ตัวอย่าง การกระทำที่บังเอิญตรงกับหน้าที่แต่กระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

พ่อค้าคนหนึ่งไม่เอาเปรียบลูกค้าโดยกำหนดราคาตายตัวไว้ และขายสินค้าในราคายุติธรรมแก่ลูกค้าที่ขาดประสบการณ์ ทุกคนสามารถซื้อสินค้าในราคาเท่ากัน การกระทำเช่นนี้ดูเหมือนว่าพ่อค้ากระทำหน้าที่โดยยึดหลักความสัตย์เป็นหลัก แต่ความจริงแล้วผลประโยชน์ต่างหากที่ทำให้เขาจำต้องปฏิบัติเช่นนี้โดยที่เขาเล็งการณ์ไกลไว้แล้วว่า เมื่อลูกค้าเชื่อใจในการบริการเช่นนี้ เขาก็สามารถเรียกลูกค้าได้เรื่อยๆ และความเชื่อใจของลูกค้าจะทำให้กิจการของเขาเจริญขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นเป้าหมายส่วนตัวของการกระทำครั้งนี้คือผลกำไรซึ่งเป็นแรงจูงใจในการกระทำ

ในทัศนะคานท์ การซื้อสัตย์แบบนี้ไม่มีอะไรน่าสรรเสริญในแง่ศีลธรรมเพราะการที่พ่อค้าซื้อสัตย์นั้นมิใช่เพราะความสำนึกในหน้าที่ว่ามนุษย์ควรยึดถือความซื้อสัตย์ แต่เพราะเขาหวังผลบางอย่างเขาจึงกระทำเช่นนี้

ตัวอย่างนี้คนภายนอกดูแล้วอาจคิดว่าพ่อค้าเป็นคนดี แต่ตัวเขาเองย่อมรู้ว่าอะไรคือแรงจูงใจในการกระทำ และเขาเป็นคนดีจริงหรือไม่

บางครั้งสิ่งที่ปรากฏหน้าตาของเราตรงกับสิ่งที่เรามีแรงโน้มถ่วงที่จะทำดังตัวอย่าง

การรักษาชีวิตตนเองนั้นเป็นหน้าที่อย่างหนึ่ง และคนส่วนใหญ่ก็มีแรงโน้มถ่วงที่จะทำเช่นนั้น แต่กระนั้นก็ตามคนส่วนมากดูแลรักษาชีวิตตนเป็นอย่างดีคืออยู่เสมอนั้นก็ไม่มีค่าในตัวและคติที่เขายึดถือในการรักษาชีวิตนั้นก็ไม่มีค่าทางศีลธรรมเขาเหล่านั้นรักษาชีวิตตนเองซึ่งเป็นไปตามหน้าที่ แต่ไม่ใช่เพราะกระทำโดยหน้าที่

แต่ถ้ามีชายคนหนึ่งประสบความสำเร็จทุกอย่างสาหัสในชีวิต ซึ่งทำให้เขาหมดอาลัยกับการมีชีวิตอยู่ แต่เขาเป็นคนเข้มแข็งสู้อดทนกับสภาวะเลวร้ายที่เกิดขึ้นกับชีวิตตนเอง จึงรักษาชีวิตไว้โดยปราศจากความรักในชีวิต และที่รักษาไว้ไม่ใช่เพราะแรงโน้มถ่วง แต่เพราะสำนึกว่าเป็นหน้าที่ที่มนุษย์ควรรักษาชีวิตของตนเองการกระทำเช่นนี้จึงจะนับว่ามีความหมายในแง่ศีลธรรม

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าหน้าที่ และแรงโน้มถ่วงผลักดันให้เรามีพฤติกรรมเดียวกัน ซึ่งทำให้เราไม่จำเป็นต้องคิดเรื่องหน้าที่แต่ในกรณีที่สถานการณ์ที่หน้าที่และแรงโน้มถ่วงทางอารมณ์ขัดแย้งกัน เราจะทำอย่างไรซึ่งเป็นการพิสูจน์อย่างชัดเจนว่าเราจะทำตามแรงโน้มถ่วง หรือฝืนแรงโน้มถ่วงเพราะสำนึกในหน้าที่ เช่น การรักษาสัญญาซึ่งเป็นหน้าที่เราต้องเชื่อสัตย์ต่อพันธสัญญา แต่เราก็ไม่ปรารถนาที่จะทำตามเราต้องเลือกเอาที่จะฝืนแรงโน้มถ่วงเพื่อทำหน้าที่หรือตามแรงโน้มถ่วงซึ่งขัดกับหน้าที่ในสถานการณ์นี้แหละที่สามารถทดสอบว่าเราจะเป็นคนดีจริงหรือไม่ลักษณะของสถานการณ์ทางศีลธรรมส่วนใหญ่จะเป็นเช่นนี้คือ หน้าที่ผลักดันให้มนุษย์กระทำอย่างหนึ่ง และแรงโน้มถ่วงของอารมณ์ผลักดันให้มนุษย์กระทำอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการทดสอบว่ามนุษย์มีความเข้มแข็งพอหรือไม่ที่จะทำความดี

การทำตามหน้าที่ คือ การทำตามเหตุผล

การกระทำหน้าที่คือการกระทำที่ไม่ได้คาดหวังผลอันใดอันหนึ่งที่จะเกิดขึ้นไม่ว่าผลนั้นจะเป็นประโยชน์หรือโทษ และไม่ว่าผลนั้นจะตกแก่ตนเองหรือจะตกแก่ผู้อื่น หรือกล่าวว่ามีใช่เป็นการกระทำที่กระทำเพื่อประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้นคานท์เชื่อว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (rational being) ที่ทุกคนมีติดตัวมาแต่กำเนิด และเหตุผลมีหน้าที่ควบคุมการกระทำของมนุษย์เหตุผลในทัศนะของคานท์ ทำหน้าที่ 2 ประการ คือ

1. เหตุผลเชิงทฤษฎี (theoretical reason) มีหน้าที่แสวงหาความรู้ที่เป็นความจริง เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

2. เหตุผลเชิงปฏิบัติ (practical reason) มีหน้าที่สร้างความรู้ทางจริยธรรม เป็นตัวที่ตัดสินว่ามนุษย์ควรทำหรือไม่ควรทำ มีหน้าที่แยกพิจารณาความเป็นไปได้ให้แก่มนุษย์โดยมาจากการมีเสรีภาพของเจตจำนงค์เหตุผลที่ทำให้เราทำตามหน้าที่คือ เหตุผลเชิงปฏิบัติ ซึ่งมีใช่เป็นตัวที่นำมนุษย์ไปสู่ความสุข แต่เป็นตัวที่สร้างเจตจำนงค์ที่ดีในตัวเอง ดังที่คานท์กล่าวไว้ว่า

หน้าที่ของเหตุผลคือ เหตุผลไม่สามารถนำเจตจำนงค์ไปสู่เป้าหมายและทำให้เราประสบความพอใจในเป้าหมายได้ ซึ่งหน้าที่นี้สัญญาติญาณทำได้ดีกว่าแต่เหตุผลเป็นอยู่ในฐานะของสมณะปฏิบัติ (practical faculty) นั่นคือ เป็นสิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อเจตจำนงค์ของเรา ธรรมชาติได้สร้างให้อวัยวะต่างๆ มีหน้าที่อย่างเหมาะสม เช่นเดียวกัน หน้าที่ที่เหมาะสมของเหตุผลคือ ต้องสร้างเจตจำนงค์ที่ดีในตัวเอง ไม่ใช่ดีในฐานะที่เป็นวิถีทางนำไปสู่ผลแห่งความสำเร็จ”⁵

เพราะฉะนั้นถ้ามนุษย์ทุกคนใช้เหตุผลหรือปัญญาพิจารณาในการกระทำ การกระทำของเขาจะถูกต้องตามหลักจริยธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือทุกคนจะเห็นกฎศีลธรรมเหมือนกันหมด จะไม่มีใครที่ทำตามหลักที่เขาไม่สามารถจงใจให้เป็นกฎสากล เพราะการกระทำนั้นเป็นการขัดแย้งกับเหตุผลโดยตรงแต่ถ้าเขายังติดอยู่กับกระแสของแรงโน้มถ่วงต่างๆ เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ผลประโยชน์ ค่านิยม สิ่งแวดล้อมต่างๆ เหล่านี้จะทำให้การกระทำในแง่ศีลธรรมของแต่ละคนแตกต่างกัน

⁵Beck, *Foundation of the metaphysics*, (New York : Macmillan Publishing Company, 1785), p. 19.

คานท์เห็นว่าสิ่งที่มีค่าในชีวิต คือ การทำตามหน้าที่ทางศีลธรรมมิใช่การแสวงหาความสุข ความสุขจะมีได้ก็ต่อเมื่อเราได้สิ่งที่เราต้องการกลับมาเพราะฉะนั้นความสุขจึงเป็นเงื่อนไขให้มนุษย์กระทำ สิ่งต่างๆ เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการมา การที่มนุษย์ทำตามกฎศีลธรรมเป็นเพราะมนุษย์ทำจากเจตจำนงภายใน ของตัวเองโดยมีเหตุผลเป็นพื้นฐาน ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ได้ถูกบังคับจากเงื่อนไขภายนอก เช่น จากพระเจ้า กฎหมาย หรือเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง เมื่อมนุษย์ทำตามเหตุผลของตนเองเขาจะถูกต้องตามหลัก จริยธรรม ดังนั้นเหตุผลซึ่งเป็นตัวผูกพันมนุษย์กับกฎศีลธรรมจึงทำให้มนุษย์มีมาตรการความประพฤติที่มี กฎเกณฑ์ของตัวเอง นั่นคือ ทำให้มนุษย์เข้าใจและรู้จักการกระทำตามหน้าที่

2.2 กฎศีลธรรม (The Moral Law)

การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผลคือ การกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม กฎศีลธรรมเป็นเหมือน หัวใจของการเสนอจริยศาสตร์ของคานท์ ซึ่งเป็นกฎที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีมีลักษณะเป็นสากลที่ ใช้ได้กับมนุษย์ทุกคน เป็นกฎเดียวที่บอกถึงกฎศีลธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในโลกแห่งประสบการณ์ ในการตัดสินการกระทำว่าดีหรือชั่วโดยการนำกฎศีลธรรมไปใช้กับเหตุการณ์เฉพาะต่าง ๆ ใช้ชีวิต ประจำวันของมนุษย์กฎศีลธรรมปรากฏในลักษณะของคำสั่งที่ปราศจากเงื่อนไขเพื่อให้เข้าใจกฎ ศีลธรรมชัดเจนขึ้น จำเป็นต้องอธิบายคำสั่งในทัศนะของคานท์ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.2.1 คำสั่งมีเงื่อนไข (Hypothetical Imperative) เป็นหลักความประพฤติก่อกระทำเพื่อนำไปสู่จุดประสงค์โดยผู้กระทำตั้งเป้าหมายในผลของการกระทำนั้นจึงมิใช่เป็นหลักการที่ทำความดีปรากฏในรูปแบบประโยคที่ว่า

“ถ้าฉันมีเจตนาต่อเป้าหมายนี้ ฉันควรจะทำเช่นนั้น”

“ถ้าฉันซื่อสัตย์ ฉันก็จะได้รับความเชื่อถือจากผู้บังคับบัญชา”

จริงอยู่ความซื่อสัตย์ยอมทำให้เขาได้รับความเชื่อถือ แต่คานท์ถือว่าการทำความดีนั้นต้องไม่กระทำเพราะมันนำผลดีมาให้ แต่กระทำเพราะความซื่อสัตย์เป็นสิ่งดี ถ้ามนุษย์แสดงความซื่อสัตย์ เนื่องจากเขาต้องการได้รับความเชื่อถือ แต่ถ้าเขาไม่ต้องการความเชื่อถือเขาก็ไม่แสดงความซื่อสัตย์ออกมา ดังนั้นการทำตามคำสั่งมีเงื่อนไขจึงเป็นคำสั่งที่สั่งให้เรากระทำสิ่งซึ่งดีในฐานะที่เป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายที่เราตั้งเจตนาไว้

2.2.2 คำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative) คือ คำสั่งที่ปราศจากเงื่อนไขใดๆ เราทำตามคำสั่งเพราะเราเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่เราไม่มีเป้าหมายใดๆ ในการกระทำนั้นๆ การกระทำคำสั่งเด็ดขาดจึงไม่ใช่วิธีทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของสิ่งใดๆ และไม่สัมพันธ์กับความต้องการของใครๆ คำสั่งเด็ดขาดไม่ได้ให้เรากระทำในสิ่งที่คาดหวังไว้แล้วว่าจะนำไปสู่ความก้าวหน้าเพราะสำหรับคานท์ ความสุขและความทุกข์ไม่ใช่อะไรที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อจริยธรรม คำสั่งนี้ไม่ได้สั่งให้เรากระทำตามแรงกระตุ้นใด ๆ จึงเป็นคำสั่งที่ปราศจากเงื่อนไขเป็นเรื่องของหน้าที่ สิ่งที่ควรกระทำซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลที่มีความคิดทางศีลธรรมจึงปรากฏในรูปแบบ

“จงทำอย่างนี้ เพราะอย่างนี้ถูก”

“จงซื่อสัตย์ เพราะความซื่อสัตย์เป็นสิ่งดี”

กฎศีลธรรมมีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาดซึ่งประกอบด้วยหลัก 3 ประการ⁶ ต่อไปนี้ ซึ่งในหลักใดหลักหนึ่งสามารถบอกลักษณะของหลักหนึ่งได้

1. หลักของความเป็นสากล (The Principle of Universality)
2. หลักของมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายในตัวเอง (The Principle of humanity as aend-in-itself)
3. กฎแห่งเสรีภาพ (The Principle of autonomy)

1. หลักของความเป็นสากล (The Principle of Universality)

กฎศีลธรรมของคานท์จะมีลักษณะเป็นสากลซึ่งมีเพียงกฎเดียวโดยผู้กระทำใช้หลักนี้เป็นหลักในการกระทำ โดยถามตัวเองว่า “ในการกระทำนี้เราสามารถจงใจได้ในเวลาเดียวกันที่จะทำให้หลักการส่วนตัว (maxim) ของเรากลายเป็นกฎสากล”⁷ (Beck, motals, p.39)

ในเหตุการณ์ใด ๆ ก็ตาม ถ้าเขาสามารถจงใจให้หลักการส่วนตัวของเขาเป็นสากลได้ การกระทำของเขาก็ถูกต้องและมีค่าทางศีลธรรมดังนั้นกฎนี้เมื่อมันเป็นสากลก็ต้องไม่มีการยกเว้นให้แก่ใคร ถ้ามันถูกต้องสำหรับตัวท่านที่จะทำมันได้ แต่ผิดสำหรับคนอื่นที่จะทำมัน มันก็จะผิดสำหรับท่านที่จะทำมันด้วย ท่านไม่สามารถยกเว้นได้ว่ามันถูกต้องที่ฉันจำทำแต่ผิดที่ทุกคนทำตาม

หลักการส่วนตัว (maxim) ในความหมายของคานท์ หมายถึง กฎการกระทำกฎหนึ่งที่บุคคลหนึ่งใช้ดำเนินตาม เป็นนโยบายในการดำเนินชีวิตของตัวเอง หลักการส่วนตัวจึงมีลักษณะเป็นอัตนัยที่บ่งบอกว่าเป็นกฎของฉัน หรือกฎของเขา ซึ่งจะมีความหมายตรงข้ามกับกฎปรนัย ดังนั้นหลักการส่วนตัวจึงเป็น (material maxims) โดยถูกแปลงเป็นการกระทำเฉพาะที่เกิดจากแรงโน้มและผลที่ตั้งเป้าหมายไว้ ดังนั้นความดีที่มีค่าทางศีลธรรมจึงไม่ได้มาจาก material maxims แต่มาจาก formal maxim ซึ่งเป็นหลักการส่วนตัวที่กระทำเพื่อหน้าที่โดยไม่ขึ้นกับความพอใจของแรงโน้มใด ๆ

คำสั่งทางศีลธรรม คือ กฎกฎหนึ่งซึ่งบ่งบอกถึงมโนทัศน์ที่มีลักษณะปราศจากเงื่อนไข (unconditional) และเป็นปรนัย (objective) ดังนั้นจึงเป็นกฎที่จริงที่สามารถนำไปใช้ได้กับทุกสังคม (universally valid necessity) และเป็นกฎที่มีลักษณะตรงข้ามกับแรงโน้มทางอารมณ์ (inclination) ดังนั้นกฎศีลธรรมจึงเป็นกฎที่แตกต่างจากกฎแห่งความชำนาญ (rules of skill) และคำแนะนำเพื่อความรอบคอบ (Counsels of prudence) คำแนะนำ (counsels) จริงๆ แล้วก็เกี่ยวข้องกับความจำเป็น (necessity) แต่เป็นความจำเป็นที่ถูกยึดภายใต้เงื่อนไขตามอัตนัย นั่นคือ ขึ้นอยู่กับว่ามันนำความสุขมาให้แก่ใคร⁸ คานท์ยกตัวอย่างทั้ง 4 ต่อไปนี้เพื่ออธิบายหลักความเป็นสากล

⁶Titus, Harold H, *Ethics for today*, 3rd ed., (New Delhi : Eurasia P Eurasia Publishing House (P.V.T.) LTD., 1957), p.123.

⁷Immanuel Kant, “Foundation of the metaphysics of morals, trans”, *Lewis White*, (New York : Macmillan Publishing Company, 1785), p. 39.

⁸ibid, p. 34.

1. การโกหก
2. การฆ่าตัวตาย
3. การไม่สนใจที่จะพัฒนาตัวเอง
4. การปฏิเสธที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

จากตัวอย่างทั้ง 4 ที่คานท์ยกมาเพื่ออธิบายหลักความเป็นสากลผู้วิจัยจะกล่าวถึงตัวอย่างเรื่องการโกหก และการฆ่าตัวตายเพื่ออธิบายหลักความเป็นสากล แต่ตัวอย่างเรื่องความโกหกสามารถอธิบายหลักความเป็นสากลได้ชัดเจนที่สุด

1. การโกหก

ชายคนหนึ่งตั้งใจยืมเงินจากเพื่อนโดยเขาไม่ตั้งใจที่จะคืนเงิน หลักการส่วนตัวของการกระทำที่เขาตั้งใจคือ “เมื่อไหร่ก็ตามที่ฉันเดือดร้อนเรื่องเงิน ฉันจะยืมเงินและทำสัญญาที่จะจ่ายเงินคืนทั้งที่ฉันรู้ว่าฉันไม่สามารถทำเช่นนั้นได้”

สำหรับคานท์หลักการส่วนตัวนี้ไม่สามารถจงใจให้เป็นหลักการของทุกคนได้ตลอดไป เพราะถ้าทุกคนทำตามหลักการนี้การทำสัญญาและจุดมุ่งหมายต่างๆของการทำสัญญาจะเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะไม่มีใครเชื่อถือเมื่อเขาได้ทำสัญญากับใครก็ตาม โดยข้อเท็จจริงแล้วเมื่อไรก็ตามที่มีการทำสัญญาเกิดขึ้นอย่างน้อยที่สุดฝ่ายหนึ่งที่เป็นเจ้าของสัญญาจะต้องเชื่อในอีกฝ่ายหนึ่งที่มาขอทำสัญญา แต่ถ้าผู้ที่มาขอทำสัญญาไม่ตั้งใจที่จะรักษาสัญญา และเจ้าของสัญญาเองก็ไม่ได้ตั้งใจที่จะรับสัญญาของอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่เชื่อว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะทำตามสัญญาได้ การทำสัญญาก็จะไม่มี ความหมายอะไร เพราะฉะนั้นถ้าลูกหนี้หรือผู้ทำสัญญามีความจงใจที่จะไม่ทำตามสัญญาโดยโกหกกับเจ้าหนี้และจงใจที่จะให้หลักการนี้เป็นกฎสากล สัญญาจะก็ไม่มี ความหมายอีกต่อไปเพราะความหมายของสัญญาที่ถูกต้องนั้นต้องเกิดขึ้นจากความเชื่อถือของทั้งสองฝ่าย คานท์เห็นว่า

เนื่องจากความเป็นสากลของกฎที่เขาตั้งขึ้นหมายความว่าใครก็ตาม ที่เชื่อว่าตัวเองจำเป็นต้องทำสัญญาเนื่องจากเงื่อนไขส่วนตัว คือ การจงใจที่จะไม่รักษาสัญญาและคาดหวังผลของการกระทำ กฎของเขาย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะไม่มีใครเชื่อถือที่จะทำสัญญากับเขา แต่จะหัวเราะเยาะกับการยืนยันที่ไร้สาระของเขา

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าการจงใจที่จะให้หลักของตนเป็นกฎสากลนั้นไม่เกี่ยวข้องกับผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ แต่การจงใจไม่ได้ที่จะให้หลักหนึ่ง เป็นกฎสากลนั้นเป็นเรื่องของการขัดแย้งตัวเอง เช่น ลักษณะของการโกหกนั้นเองที่ไม่สามารถจะทำให้ผู้โกหกจงใจให้การโกหกเป็นกฎสากลได้

ตัวอย่างนี้จะเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ถ้านำมาเปรียบเทียบกับลัทธิประโยชน์นิยม ซึ่งยึดเอาผลของการกระทำอันได้แก่ประโยชน์สุขมาเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ

ในกรณีที่ชายคนหนึ่งจำเป็นต้องพูดโกหกเพื่อทำสัญญายืมเงินจากเพื่อน เพื่อนำเงินนี้ไปช่วยครอบครัวที่กำลังเดือดร้อนอย่างหนัก ความจำเป็นที่เขาต้องโกหกเพื่อนำเงินไปช่วยให้ครอบครัว

⁹ibid, p.40

ของเขาพ้นจากความเดือดร้อนโดยที่เขาเห็นว่าเงินก้อนนี้ไม่ได้ทำให้เพื่อนของเขาได้รับความเดือดร้อน สำหรับประโยชน์นิยมเห็นว่า การโกหกของชายคนนี้ไม่ผิดเพราะเขาต้องโกหกเพื่อความสุขแก่คนจำนวนมาก เกณฑ์ตัดสินความถูกต้องของการกระทำลัทธิประโยชน์นิยมถือเอาปริมาณของความสุขเป็นตัวตัดสิน

ส่วนกฎสากลของคานท์ ถ้าหลักการส่วนตัวของบุคคลไม่สามารถตั้งใจให้เป็นสากลได้ หลักการนั้นก็ผิดโดยไม่สนใจเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น

2. การฆ่าตัวตาย

คานท์เห็นว่า มนุษย์ที่มีเหตุผลควรจะมีหน้าที่รักษาชีวิตของตนเองไว้ เขาไม่มีสิทธิ์ที่จะทำลายชีวิตตนเองตามแรงผลักดันของแรงโน้มถ่วงทางอารมณ์หรือจากสาเหตุต่าง ๆ ตัวอย่าง

ชายคนหนึ่งหลังจากที่ประสบโชคร้าย ทำให้เขารู้สึกหมดหวังกับการมีชีวิตอยู่ต่อไป จึงตั้งใจที่จะฆ่าตัวตายเพื่อหลีกเลี่ยงความทุกข์เขาได้ถามตัวเองว่ามีเหตุผลเพียงพอหรือไม่ ที่เขาสามารถจัดการกับชีวิตของตนเอง เขาจึงตั้งใจที่จะทำให้หลักการส่วนตัวของเขาเป็นกฎสากล โดยถามว่า

“เพราะความรักตนเอง ข้าพเจ้าจึงใช้หลักการของข้าพเจ้าโดยการทำให้ชีวิตสั้นลง เพราะเวลาที่ผ่านไปข้าพเจ้าประสบความทุกข์มากกว่าความสุข การมีชีวิตอยู่ต่อไปกับการผจญกับความทุกข์จึงไม่มีความหมายอีกต่อไป”

สำหรับคานท์หลักการนี้ไม่สามารถตั้งใจให้เป็นหลักสากลได้ เพราะมันขัดแย้งกับกฎแห่งธรรมชาติ ถ้าทุกคนประสบความทุกข์และมีสิทธิ์ที่จะจัดการกับชีวิตของตนเองโดยการฆ่าตัวตาย ในโลกนี้อาจจะไม่มีมนุษย์หลงเหลืออยู่เลย ซึ่งขัดแย้งกับระบบธรรมชาติ ดังนั้น หลักการใดที่ขัดแย้งกับธรรมชาติมันก็ขัดแย้งกับหลักการของความเป็นสากลอีกประเด็นหนึ่งด้วย การฆ่าตัวตายคือการใช้ชีวิตของตนเองเป็นเครื่องมือเพื่อจุดมุ่งหมายบางอย่าง ดังนั้นหลักการนี้จึงไม่สามารถตั้งใจให้เป็นหลักสากลได้ การฆ่าตัวตายจึงเป็นการกระทำที่ผิดอย่างไม่มีข้อแม้

ตัวอย่างของคานท์ที่ถือว่าการกระทำที่ผิดศีลธรรมอย่างไม่มีข้อแม้คือ การพูดปด การขโมย การฆ่าตัวตาย ฯลฯ เพราะผู้กระทำไม่สามารถตั้งใจให้การกระทำเหล่านี้เป็นสากลได้

2.3 เกณฑ์การตัดสินความดี

2.3.1 หลักจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กล่าวโดยสรุป ดังนี้

คานท์ (Kant) มีความหมายว่าดี ชั่ว ถูก ผิด เป็นคุณค่าทางศีลธรรมนั้น จะต้องเป็นสิ่งตายตัว กล่าวคือ ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือการกระทำอันใดอันหนึ่งเป็นสิ่งดี มันจะต้องดีเสมอ โดยไม่เลื่อมเวลา สถานที่ สิ่งแวดล้อม หรือตัวบุคคลแต่อย่างใด เช่น การพูดความจริง ถ้าเราถือว่าการพูดความจริง บางเวลาที่ดี บางเวลาที่ไม่ดี เช่นนี้ เท่ากับเรายอมรับว่าโดยตัวมันแล้ว การพูดความจริงไม่มีค่าเลย ค่าของมันอยู่ที่เวลา ความดีของมันเปลี่ยนไปตามกาลเวลา โดยหลักของคานท์นั้น การพูดความจริงเป็นสิ่งที่ดีและต้องดีตลอดไป ไม่ว่าจะพูดเมื่อใด ที่ไหน กับใคร และสถานการณ์เช่นใด

ความคิดของคานท์ (Kant) การกระทำที่ดี หรือการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่เกิดจากเจตนา จุดเด่นที่สุดในแนวคิดของคานท์ (Kant) ก็คือการสอนให้คนรู้สึกสำนึกในหน้าที่ คานท์ (Kant) เห็นว่าการโกงนั้นผิดแน่ ๆ แต่ความซื่อสัตย์ก็มีไว้ว่าควรได้รับการสรรเสริญเสมอไป ความซื่อสัตย์ที่เกิดขึ้นจากการหวังผลประโยชน์ไม่มีความดีอะไรในทางศีลธรรม แต่ความซื่อสัตย์ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่เป็นสิ่งประเสริฐ คานท์ (Kant) สอนไม่ให้ยกตัวเองเหนือกฎศีลธรรมซึ่งไม่มีข้อยกเว้นสำหรับใคร นอกจากนี้คานท์ยังบอกว่าคุณสมบัติทุกคนมีศักดิ์ศรีของตนเอง ดังนั้นการใช้คนเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายบางอย่างนั้นเป็นการกระทำที่ผิดอย่างไม่มีข้อแม้ เพราะทุกคนมีค่าของตนเองและค่าเท่ากับผู้อื่น¹⁰

2.3.2 ข้อบกพร่องปรัชญาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์

1. ดูถูกความรู้สึกของมนุษย์มากเกินไป แนวคิดของคานท์จะผิดธรรมดาสามัญจากความเข้าใจของมนุษย์ปกติ การที่คานท์ไม่ให้ความสำคัญกับอารมณ์ ฝ้ายลบ เช่น ความโกรธ ความริษยา ความโลภ ก็นับว่าสมเหตุสมผลอยู่ แต่การที่คานท์ไม่ให้ความสำคัญกับ อารมณ์ฝ้ายลบบวกเลย เช่น ความเมตตา ความสงสาร ดูเหมือนว่าจะจะเป็นสิ่งที่ยากจะทำให้วิญญูชนทำใจให้ ยอมรับได้ยาก มารดา ทาการเลี้ยงลูกด้วยความสำนึกในหน้าที่ โดยไม่มีความรักให้แก่ลูกเลย ฉันทจะหาหน้าที่ของ แม่อย่างเดียวน ท่านคิดว่าโลกนี้จะเป็นอย่างไร คานท์ไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์ เน้นความดีตรงที่การต่อสู้กันระหว่างความสำนึกในหน้าที่กับ ความรู้สึก คนเลวแต่กลับตัวมาเป็นดี ชาวโลกนิยมสรรเสริญ แต่สำหรับคานท์ถือว่าหมดโอกาสหาดี เรามีเพื่อน อยู่ 2 คน คนหนึ่งดีกับเราเสมอ อีกคนหนึ่งจะคอยคิดฆ่าท่านอยู่เสมอแต่พยายามหักห้ามใจ ถ้าจะให้ท่านเลือก คบท่านจะเลือกคบคนไหน แต่สำหรับคานท์คงจะต้องคบคนหลังอย่างแน่นอน

2. เป็นจริยศาสตร์ที่มีความเถรตรงมากเกินไป ทำให้เกิดความขัดแย้งกันเอง เช่น อาจารย์มีหน้าที่ต้องสอนนิสิต แต่ในขณะที่ก่อนจะไปสอนหนังสือเกิด ลูกชายป่วยกะทันหันต้องรีบนำไปส่งโรงพยาบาล ถ้าตัดสินใจไปสอนนิสิตก็จะได้รับการยกย่องว่าเป็น อาจารย์ที่ดี แต่บกพร่องหน้าที่ความเป็นพ่อที่ดี แต่ถ้าเลือกความเป็นพ่อที่ดี รีบพาลูกไปส่งโรงพยาบาล จะบกพร่องหน้าที่ความเป็นอาจารย์ที่ดี ถ้าคานท์อยู่ในสภาวะขัดแย้งแบบนี้ คานท์จะแก้ปัญหา นี้ อย่างไร?

3. คานท์บอกไม่ให้ใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือ เป็นสิ่งที่ดีเพราะเป็นการให้มนุษย์เคารพสิทธิมนุษยชน แต่ใน ความเป็นจริงมันเป็นเรื่องที่ลำบากมาก ถ้าคานท์ตกอยู่ในสถานการณ์แบบเซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์อดีต นายกรัฐมนตรีของอังกฤษในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เหตุเกิดเมื่อ ค.ศ. 1940 เซอร์ชิลล์ได้รับการรายงาน จากหน่วยข่าวกรองชื่ออัลตราว่าเยอรมันจะทำการโจมตีเมืองโคเวนทรี ถ้าเขาสั่งให้อพยพชาวเมือง เยอรมัน จะต้องรู้โดยทันทีว่าอังกฤษสามารถดักข่าวถอดรหัสของพวกเขาเยอรมันได้สำเร็จและจะต้องเปลี่ยนรหัสใหม่ ซึ่งจะทำให้อังกฤษต้องใช้เวลาอีกนานกว่าจะถอดรหัสได้ จะทำให้คนอังกฤษอีกมากมายต้องตาย ในที่สุด เซอร์ชิลล์ตัดสินใจไม่บอกให้ชาวเมืองรู้

¹⁰วิทย์ วิศทเวทย์, *เกมศาสตร์ตัดสินใจจริยธรรม*, 20 เมษายน 2560, <<https://www.baanjomyut.com>>. (1 ธันวาคม 2563)

ปรากฏว่าชาวเมืองโคเวนทรีถูกพวกเยอรมันทิ้งระเบิดตายไป ถึง 400 คน บาดเจ็บและไร้ที่อยู่หลาย พันคน เซอร์ชิลล์อยู่

ประเด็นที่เหมือนกันคือ ศีลธรรมของแนวคิดทั้ง 2 ได้ให้ความหมายของศีลธรรมว่าเป็น ความดีและ เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์ ลักษณะกฎศีลธรรมของคานท์กับพุทธจริยศาสตร์เป็นกฎที่ เด็ดขาดไม่มี เงื่อนไขหากใครกระทำผิดหรือละเมิดก็สรุปได้ว่าการกระทำนั้นผิดเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ด้วย เป็นกฎ ตายตัวมีความสมบูรณ์ในตัวเอง ค่าทางศีลธรรมของปรัชญาทั้ง ๒ แนวคิดมนุษย์เท่านั้น เป็นผู้ให้ค่า และตัดสินใจกระทำ หากมนุษย์เลือกการกระทำเป็นไปตามหลักการมนุษย์ก็จะสามารถ สร้างค่าทางศีลธรรมได้ ประเด็นที่แตกต่างกัน คือ ศีลธรรมทางพุทธจริยศาสตร์ให้ความหมายกว้างซึ่ง ศีลธรรมในพุทธจริยศาสตร์ได้ให้ความหมายครอบคลุมไปถึงไปถึงศีลธรรมของนักบวชหรือที่เรียกว่า บรรพชิตและศีลธรรม ของบุคคลทั่วไปเพราะพุทธปรัชญามีฐานคำสอนมาจากศาสนาสำหรับ ความหมายของศีลธรรมตาม ปรัชญาของคานท์หมายถึงศีลธรรมของบุคคลทั่วไปอย่างเดียวนเพราะ คำนี้ไม่ได้ให้ความหมายมาจาก ฐานศาสนา ศีลธรรมของคานท์เป้าหมายมิใช่ความสุข เพราะความสุข มิใช่สิ่งดีที่สุดในชีวิต คนดีไม่ จำเป็นต้องสุขสบายหรือทำให้คนอื่นสุขสบายเสมอไป ความดีกับความ สุขเป็นคนละสิ่งกัน ความดีมีค่าในตัวเองไม่จำเป็นต้องใช้ความสุขมาตัดสิน

2.4 หลักของมนุษย์ในฐานะที่เป็นจุดหมายในตัวเอง (The Principle of Humanity as an end –in-itself)

กฎศีลธรรมของคานท์อาจพูดในรูปแบบใหม่ว่า “จงปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นตัวท่านเอง หรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่าเขาเป็นจุดหมายในตัวเอง อย่าถือเขาเป็นเพียงเครื่องมือ”¹¹

คานท์เน้นในเรื่องความมีคุณค่าในตัวเองของบุคคล โดยถือว่ามนุษย์ที่มีเหตุผลควรปฏิบัติ ต่อตัวเองและบุคคลอื่นในฐานะที่มีจุดหมายตัวเอง มิใช่ใช้ตัวเองและบุคคลอื่นเป็นเครื่องมือไปสู่ จุดหมายใดๆ โดยคานท์แยกความแตกต่างระหว่างสิ่งของกับบุคคล สิ่งของมีคุณค่าสัมพันธ์ มันจะมีค่า เมื่อถูกใช้เป็นเครื่องมือไปสู่ความพอใจหรือความสุขของมนุษย์ ส่วนบุคคลมีคุณค่าสมบูรณ์ในตัวเอง และเป็นอยู่ในฐานะที่มีจุดหมายในตัวเอง คานท์เห็นว่า เราอาจจะใช้สิ่งของในฐานะที่เป็นเครื่องมือ ไปสู่จุดหมายของเราแต่เมื่อเราใช้บุคคลอื่นในฐานะที่เป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายอย่างหนึ่ง เรากำลัง ลดความเป็นบุคคลในตัวเขาให้ เท่ากับเป็นวัตถุสิ่งของ และเป็นการละเมิดความเป็นบุคคลในตัวเขา ด้วย การปฏิบัติต่อคนอื่นในลักษณะนี้จึงผิด เพราะการเคารพในความเป็นบุคคลเป็นหลักการสำคัญ ในจริยศาสตร์ของคานท์

¹¹Immanuel Kant, “Foundation of the metaphysics of morals”, trans, Lewis White, Log, cit., p.47.

Professor W.K. Wright กล่าวถึง กฎศีลธรรมว่า เมื่อนำหลักทฤษฎีนี้มาใช้กับปัญหาสังคมจะพบว่า การใช้ทาส เป็นความผิด เพราะทาสถูกใช้เพื่อประโยชน์ของคนอื่น และไม่ได้รับการปฏิบัติในฐานะที่มีจุดหมายในตัวเอง

กิจการโสเภณีเป็นความผิด เพราะผู้หญิงถูกใช้เป็นเครื่องสนองไปสู่ความปรารถนาของผู้ชายโดยการลดค่าในความเป็นบุคคลของผู้หญิงลง แม้ผู้หญิงยินยอมที่จะให้ปฏิบัติเช่นนั้น ซึ่งผิดกฎศีลธรรมเพราะไม่เคารพความเป็นบุคคลของตัวเอง¹²

การฆ่าตัวตาย การพุดต การดื่มสุรา การเล่นพนัน เป็นตัวอย่างของการสละระดับความเป็นบุคคลของตัวเองและใช้ผู้อื่นเป็นเครื่องมือ หรือเป็นการกระทำที่ไม่ปฏิบัติต่อตนเองอย่างมีจุดหมาย

ดังนั้น การที่มนุษย์มีจุดหมายในตัวเอง มีคุณค่า มีศักดิ์ศรีในตัวเอง มีเหตุผล และมีศีลธรรมที่ซ่อนอยู่ในตัว มนุษย์จึงมีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องในสิ่งที่มีค่าและความมีศักดิ์ศรี โดยไม่ก้าวก่ายและเคารพความเป็นบุคคลของผู้อื่นด้วย

2.5 กฎแห่งเสรีภาพ (The Principle of autonomy)

กฎศีลธรรมของคานท์สามารถอธิบายได้อีกอย่างโดยใช้กฎแห่งเสรีภาพอธิบาย ซึ่งการพุดถึงกฎแห่งเสรีภาพก็คือการพุดถึง หลักของความเป็นสากล (The Principle of universality) หรือพุดถึงหลักของมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายตัวเอง (The Principle of humanity as an end-in-itself) กฎแห่งเสรีภาพกล่าวว่า “จงกระทำในลักษณะที่เจตจำนงของท่านสามารถถือได้ว่าตัวมันเองเป็นผู้สร้างกฎสากลไปด้วยในขณะเดียวกัน โดยผ่านหลักการส่วนตัวของเจตจำนงเอง”¹³ กล่าวคือ มนุษย์ในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (rational being) จึงมีเป้าหมายในตัวเอง จึงเป็นผู้สร้างกฎขึ้นมาโดยการตั้งใจให้หลักการส่วนตัว (maxim) ของเขาเป็นสากล และเขาเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎนั้นเขาจึงมีเสรีภาพในแง่ผู้เป็นกำหนดสากล ด้วยตัวเองโดยปราศจากคำสั่งของใคร ซึ่งหมายถึง บุคคลอื่น หรือคำสั่งของพระเจ้า แต่เป็นการกำหนดจากความมีเหตุผลซึ่งอยู่ภายในตัวเขาเองไม่ใช่ถูกกำหนดจากเงื่อนไขภายนอก

กฎแห่งเสรีภาพจะมีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาดเมื่อกล่าวว่า “ฉันควรจะทำสิ่งนี้” ความหมายก็คือ เพราะสิ่งนี้ดีฉันจึงทำสิ่งนี้ ฉันกระทำโดยปราศจากเงื่อนไขของอำนาจ หรือผลประโยชน์ใดๆ หรือจากแรงโน้มของอารมณ์ตัวเอง แต่ฉันทำเพราะเหตุผลของฉันตั้งใจให้กระทำเมื่อเปรียบเทียบกับคำสั่งมีเงื่อนไขซึ่งปรากฏในรูปที่ว่า “ฉันควรทำสิ่งนี้ ถ้าฉันต้องการสิ่งนั้น” ซึ่งแสดงถึงเจตจำนงของฉันต้องอยู่ใต้อำนาจของกฎภายนอก ฉันกระทำเพื่อผลประโยชน์บางอย่างที่ซ่อน

¹²William K. Wright, *General introduction to ethics*, (New York, 1929), p. 306.

¹³Immanuel Kant, *The moral law*, trans, H.J.Paton, (London : Hutchinson University Beck, Foundation of the metaphysics of morals, 1785), p. 33.

อยู่ถ้าฉันไม่ต้องการสิ่งนั้น ฉันก็จะไม่ทำ เงื่อนไขของความต้องการสิ่งนั้นกำหนดให้ฉันกระทำลงไป การกระทำคำสั่งมีเงื่อนไขจึงไม่มีเสรีภาพอย่างแท้จริง

ดังนั้นกฎแห่งเสรีภาพจึงเป็นการบรรยายถึงกฎศีลธรรมอีกแง่หนึ่งที่คานท์ต้องการชี้ให้เห็นว่าการทำตามกฎสากลวิได้หมายความว่า rational being จะอยู่ใต้อำนาจของกฎสากลแต่การกระทำตามกฎสากลคือ การที่ rational being ทำตามกฎที่เขาตั้งใจสร้างขึ้นมาจากความมีเหตุผลของเขา ซึ่งคานท์ก็เห็นว่ากฎศีลธรรมได้มาจากการที่เราดูตัวเองจากการสำรวจสมรรถนะ (faculty) ของตัวเราเอง กฎศีลธรรมจึงสอดคล้องกับความมีเหตุผลของมนุษย์

บทที่ 3

พุทธจริยศาสตร์

การวิจัยเรื่อง “เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์” ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร เพื่อนำเสนอพุทธจริยศาสตร์ ในประเด็นหัวข้อ ดังนี้

- 3.1 ความหมายพุทธจริยศาสตร์
- 3.2 ระดับของพุทธจริยศาสตร์
- 3.3 เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธจริยศาสตร์
- 3.4 ความสำคัญของพุทธจริยศาสตร์
- 3.5 ประโยชน์ของการศึกษาจริยศาสตร์
- 3.6 สรุปพุทธจริยศาสตร์

3.1 ความหมายของพุทธจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ เป็นศัพท์บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษว่า Ethics และมาจากคำในภาษาบาลี-สันสกฤต ว่า จริยะ + ศาสตร์ คำว่า จริยะ แปลว่า ความประพฤติ หรือกิจที่ควรประพฤติ กับคำว่า ศาสตร์ แปลว่าระบบความรู้ ดังนั้น จริยศาสตร์ จึงแปลว่า ระบบความรู้ที่ว่าด้วยความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ และเป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ การแสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรหนูกไม่ถูก ดีไม่ดี ควรไม่ควร และพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของคุณค่าทางศีลธรรม¹

จริยศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องความประพฤติของมนุษย์และว่าด้วยปัญหาที่ว่าความดีคืออะไร ความชั่ว คืออะไร ความถูกต้องคืออะไร ความยุติธรรมคืออะไร หน้าที่ ภาระและสิทธิคืออะไร การที่จะศึกษาพุทธจริยศาสตร์ให้ลึกซึ้งและถูกต้องจะต้องศึกษาทำความเข้าใจความหมายก่อน ซึ่งมีนักปราชญ์ได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน² ได้วิเคราะห์ความหมายของพุทธจริยศาสตร์ ไว้ดังนี้ คือพุทธะผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานจริยะ ความประพฤติที่ควรประพฤติศาสตร์ตำรา วิชา

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2540), หน้า 37.

²ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น, 2554), หน้า 37.

ระบบวิชาความรู้เมื่อสงเคราะห์ศัพท์ทั้งหมดเข้าด้วยกันเป็นพุทธจริยศาสตร์ คือวิชาที่ว่าด้วยความประพฤติและกิริยาที่ควรปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน และปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความประพฤติ และการครองชีวิตว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด หรืออะไรควร อะไรไม่ควร

วคิน อินทสระ³ ได้ให้ความหมายของพุทธจริยศาสตร์ว่า พุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเมื่อแปลตามตัวอักษรแล้วก็คือ จริยศาสตร์แนวพุทธนั่นเอง อีกนัยหนึ่ง คือ จริยศาสตร์ ทางพระพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์นั้น เป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นไปถึงได้เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุดเพราะ จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่า ด้วยอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (Supreme good) เพื่อให้ถึงความดีงามอันสูงสุด

พระเทพวินทร์ เทวินโท⁴ ได้ให้ความหมายว่า พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติและกิริยาอาการที่ควรปฏิบัติของผู้รู้ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน โดยใจความร่วมคือ ผู้ได้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ (ธรรมชาติโดยย่อ) ผู้รู้แจ้งโลก (โลกวิทู) ผู้ตื่นจากกิเลส เครื่องเศร้าหมอง (อุปกิเลส) ผู้เบิกบาน (พุทธโธ) คือได้บำเพ็ญประโยชน์อย่างสมบูรณ์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ในแง่จุดมุ่งหมายของมนุษย์มนุษย์ได้บัญญัติคำขึ้นมาใช้เพื่อประโยชน์ในการ สื่อสารระหว่างกันโดยได้แปลงคำนี้มาจากคุณค่าอาการของธรรมชาติดีกอย่างหนึ่ง

สมเด็จพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)⁵ ได้กล่าวไว้ว่าจริยศาสตร์หรือจริยธรรมมาจากคำว่า พรหมจรรย์ คือความบริสุทธิ์สะอาด ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง มรรค 8 คือ วิชาการศึกษาหรือ การปฏิบัติที่เป็นสายกลาง คือ ไม่มากหรือน้อยจนเกินไปให้มีความพอดี ที่เรียกว่า ปฏิบัติตามทางสายกลาง หรือรวมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไตรสิกขา คือ วิชาการศึกษา 3 ประการได้แก่ การศึกษาเรื่องศีล สมาธิ และปัญญา เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้ครอบคลุมถึงพฤติกรรมที่แสดงทุกประการ แต่มุ่งเอาความประพฤติหรือการกระทำที่เรียกว่า “กรรม” ซึ่งประกอบด้วยเจตนาตั้งพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาตัวเองว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำการกรรมด้วยกาย วาจา ใจ”

เคเอ็น ขยติลเลเก⁶ ได้ให้ความหมายว่า พุทธจริยศาสตร์ หมายถึง หลัก ประพฤติปฏิบัติที่จะพยายามตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำ อะไร เป้าหมายของชีวิตควรจะเป็นอย่างไร เราจะต้องปฏิบัติ หรือแก้ไขตนอย่างไรจึงจะบรรลุซึ่งความดีสูงสุด หรือเราควรทำอะไรเพื่อความดีของสังคมหรือเพื่อ

³วคิน อินทสระ, *พุทธจริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมธิตราย, 2549), หน้า 34.

⁴พระเทพวินทร์ เทวินโท, *จริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณกิจ, 2544), หน้า 15.

⁵พระธรรมปิฎก (สมเด็จพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 2.

⁶สุชาวนัน พลอยชุม, *จริยศาสตร์แนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 2-3.

ประโยชน์สุขของมนุษยชาติหัวใจของพุทธจริยศาสตร์พอสรุปได้ว่า จงเว้นชั่ว ทำความดีและชำระจิตของตนให้ผ่องใส

กิริติ บุญเจือ⁷ ราชบัณฑิตสาขาปรัชญา ให้คำนิยามไว้ว่า จริยศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยจริยธรรมและอธิบายเพิ่มเติมว่า ในส่วนศีลธรรม (morals) คือ ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน⁸ อธิบายว่า จริยศาสตร์เป็นภาษาสันสกฤต (จริย + ศาสตร์) แปลตามตัวอักษรว่าศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติหรือศาสตร์แห่งความประพฤติ ดังนั้น จริยศาสตร์จึงศึกษาว่า อะไรควรเว้น อะไรควรทำ อะไรผิด อะไรถูก อะไรดี อะไรชั่ว

บุญมี แทนแก้ว⁹ ได้กล่าวว่า จริยศาสตร์หรือบางที่เรียกว่า “จริยปรัชญา” เป็นวิชาที่กล่าวถึง “แนวทางความประพฤติที่เหมาะสม กริยาที่ควรประพฤติ”

วิระ สมใจ¹⁰ ได้กล่าวว่า จริยศาสตร์ มาจากรากศัพท์ ๒ คำ ที่สนธิกัน คือ จริย + ศาสตร์ คำว่า จริยจะ แปลว่า ความประพฤติ กริยาที่ควรปฏิบัติ คำว่า ศาสตร์ แปลว่า วิชา ดังนั้น จริยศาสตร์จึงแปลตามศัพท์ ว่า วิชาที่ว่าด้วยความประพฤติ กริยาที่ควรประพฤติ

วิทย์ วิศทเวทย์¹¹ ได้กล่าวว่า คำว่า “จริยศาสตร์” เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤตมีความหมายว่า ศาสตร์ว่าด้วยความประพฤติการกระทำของมนุษย์ จะว่าด้วยอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรถูก อะไรผิด อะไรดีอะไรไม่ดี เป็นต้น จริยศาสตร์ เป็นศัพท์บัญญัติขึ้นซึ่งแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า ethics มาจากรากศัพท์ ภาษากรีกว่า ethos ภาษาละตินว่า ethica แปลว่าประเพณี ความเคยชิน(Custom) เป็นพฤติกรรมกลุ่ม คือคนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เป็นไปในแนวเดียวกัน จนกระทั่งถือเอาพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นแบบแผนของการกระทำของสังคมไปในที่สุด เป็นสิ่งที่พึงกระทำ เป็นที่พึงปรารถนาของคนทั่วไป เป็นกลุ่มประเพณีของกลุ่มสังคมในที่สุด และจริยศาสตร์จะประเมินค่าของมนุษย์ว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด ควรทำ ไม่ควรทำ เป็นต้น (Science of valuation of human conduct that good or bad; right or wrong and ought to do or ought not to do)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักประพฤติของมนุษย์ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นหลักประพฤติของมนุษย์เพื่อใ้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นหลักประพฤติที่จะพยายามตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำ อะไร เป้าหมายชีวิตควรเป็นอย่างไร

พุทธจริยศาสตร์ จัดเป็น “จริยศาสตร์ศาสนา” ด้วยเหตุผลที่ว่า “พุทธจริยศาสตร์” มีรากฐานจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนาพุทธจริยศาสตร์เป็นหลักความประพฤติที่ดี งามของ ซึ่งจะมีหลักศีลธรรม คุณธรรม แน่นอนตายตัว ซึ่งกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิดถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่าง

⁷กิริติ บุญเจือ, ราชบัณฑิตสาขาปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2551), หน้า 3-10.

⁸ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, จริยศาสตร์ : แบบศึกษาด้วยตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2543), หน้า 3.

⁹บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2539), หน้า 5.

¹⁰วิระ สมใจ, จริยธรรมกับชีวิต, (บุรีรัมย์ : ฝ่ายเอกสารตำราสำนักส่งเสริมวิชาการสพทวิทยาลัยอีสานใต้บุรีรัมย์, 2532), หน้า 5.

¹¹วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2532), หน้า 10.

ชัดเจน ในขณะที่จริยศาสตร์ เน้นเรื่องการโต้แย้งและแสวงหาเหตุผล อันว่า ด้วยความประพฤตินองมนุษย์ โดยมีปลายทางอยู่กับ คำว่า “ควร-เหมาะสม” โดยไม่มีการตัดสินชัดเจนลงไปว่า ถูกหรือผิด พุทธจริยศาสตร์ (Buddhit Ethics) เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญาไม่หาคำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท จึงสอนให้ตื่นอยู่เสมอและให้เป็นอยู่ด้วยความเบิกบานกายเบิกบานใจไม่ว่า จะเป็นอยู่ในสถานะอย่างไรก็ตาม

3.2 ระดับของพุทธจริยศาสตร์

วคิน อินทสระ¹² กล่าวว่าพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธรเจ้าเป็นต้น ได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้นท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิต หรือความดีอันสูงสุด (supreme good) เพื่อขึ้นให้ถึงความดีงามอันสูงสุดนั้น จะต้องมีการปฏิบัติ (path : way : method) สำหรับดำเนิน คือ เป็นการสร้างเหตุบรรลุมผล ถ้าต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุให้สมควรกัน พุทธศาสนาเป็นกัมวาทะ กิริยวาทะ

วิริยวาทะ กล่าวคือการกระทำ และความเพียรเป็นเบื้องต้นแห่งความสำเร็จผลทั้งปวง ไม่ประสงคืให้ใครได้ดี หรือประสงค์ความสำเร็จลอย ๆ หรือด้วยการอ่อนวอน แต่ให้สำเร็จด้วยการกระทำเอง พระพุทธศาสนาจึงได้รับการยกย่องจากนักปราชญ์ชาวต่างประเทศบางคนว่า A – Self – do – it –Religion (ศาสนาที่ต้องทำเอง)

หัวใจสำคัญของพุทธจริยศาสตร์ หรือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาก็คือ

1. ไม่ทำชั่วทั้งปวง
2. ทำกุศลคือความดีให้พร้อม
3. ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

หลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนา 3 ระดับ

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น บัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ เบญจศีล (ศีล 5) เบญจธรรม (ธรรม 5)
2. พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง พุทธจริยธรรมระดับกลาง เพื่อให้บุคคลขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ ศีล 8 กุศลกรรมบถ 10

¹²วคิน อินทสระ, *พุทธจริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เม็ดยทราย, 2549), หน้า 11-12.

3. พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคล หลักธรรม คือ มรรค 8

3.2.1 พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น บัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ เบญจศีล (ศีล 5) เบญจธรรม (ธรรม 5)

เบญจศีล (ศีล 5)¹³ จากการศึกษาวิจัยพบว่า เบญจศีล หรือ ปัญจศีล แปลว่า ศีล 5 เป็นศีลหรือข้อห้ามในลำดับเบื้องต้นตามพระโอวาทของพระโคตมพุทธเจ้า พระศาสดาพระองค์ปัจจุบันแห่งศาสนาพุทธ แต่ทั้งนี้เบญจศีลเป็นหลักการที่มีมาและเป็นที่สั่งสอนทั่วไปก่อนพระพุทธโคตมอุบัติแล้ว จัดเป็นศีลขั้นต่ำของพระโสดาบัน

เบญจศีลเป็นหลักธรรมประจำสังคมมนุษย์ ในพิธีกรรมทั้งปวงแห่งพุทธศาสนา ภิกษุจึงนิยมกล่าวเป็นภาษาบาลีมอบศีลที่ตนมีให้บุคคลร่วมรักษาด้วย เรียกว่า “ให้ศีล” และพุทธศาสนิกจกกล่าวรับปากว่าจะรักษาศีลหรือที่เรียกว่ากล่าว “รับศีล” ทั้งนี้ ไม่เพียงแต่ภิกษุเท่านั้นที่ให้ศีล ฆราวาสผู้รักษาศีลอยู่แล้วก็สามารถให้ศีลแก่บุคคลอื่นได้ด้วย

เบญจศีลเป็นข้อไม่พึงปฏิบัติ คู่กับ “เบญจธรรม” อันเป็นข้อพึงปฏิบัติ การรักษเบญจศีลให้บริบูรณ์ควรกระทำพร้อมกับรักษเบญจธรรมด้วย แต่การรักษเบญจศีลนี้มีข้อบังคับของพุทธศาสนิก เป็นคำแนะนำให้พึงยึดถือด้วยความสมัครใจเท่านั้น

โดยเหตุที่เบญจศีลเป็นหลักธรรมสำหรับอุ้มชูโลก จึงได้รับสมญาต่าง ๆ อาทิ สมญาว่า “มนุษยธรรม” คือ ธรรมของมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์รักษาระยะทำประการนี้แล้ว โลกหรือสังคมก็จะสงบสุข ว่า “นิจศีล” หรือ “นิตยศีล” คือ ศีลที่บุคคลทั้งนักรบและฆราวาสพึงรักษาเป็นนิตย์, ว่า “คิหิศีล” คือ ศีลของคฤหัสถ์, ว่า “อาคารยวินัย” คือ วินัยของผู้ครองเรือน เป็นต้น ศีล 5 เป็นรากฐานของศีลทั้งปวง

เบญจศีล (ศีล 5)

1. เว้นจากการฆ่าสัตว์	ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทียามิ
2. เว้นจากการลักทรัพย์	อทินนาทานา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทียามิ
3. เว้นจากการประพฤติดัดในกาม	กามเมสุมฺมิจฉาจารา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทีย
4. เว้นจากการพูดเท็จ	มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทียามิ
5. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย	สุราเมรัยมชฺชปมาทภูฏานา เวรมณี สิกขาปทฺสมาทียามิ

“ศีล” เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของพุทธจริยศาสตร์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นข้อปฏิบัติ ของความเป็นมนุษย์ก็ได้เพราะฉะนั้นศีลโดยเฉพาะศีล 5 จึงเป็น “มนุษยธรรม” เป็น “ธรรมของมนุษย์”

¹³ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศาสนสาสาล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2548), หน้า 363.

หมายความว่าคนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้มิใช่เกิดมามีรูปร่างหน้าตาเป็นมนุษย์เท่านั้น แต่จะต้องมีธรรม คือศีล 5 สำหรับมนุษย์อีกด้วย¹⁴

สิกขาบทที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต

การบัญญัติศีลข้อนี้ มุ่งให้มนุษย์ปลูกเมตตาจิตในสัตว์ทุกจำพวก หรือแม้ในมนุษย์ด้วยกัน เพราะเมตตาจิตนี้เป็นความดี มีทั่วไป ทั้งในมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉาน

คำว่า “สัตว์” ในที่นี้หมายถึง สัตว์ที่มีชีวิตทุกชนิด ทั้งมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉาน ที่ว่ามีชีวิตนั้น นับตั้งแต่สัตว์นั้นมีปรารถนาหรือลมหายใจ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์หรือในไข่ จนกระทั่งสิ้นลมหายใจ คือ ตาย

สัตว์ทุกชนิดย่อมมีสิทธิ์โดยชอบในการมีชีวิตของตนไปจนตาย ผู้ใดทำให้เขาเสียชีวิตด้วยเจตนา ศีลของผู้นั้นก็ขาด เมื่อเพ่งเจตนาจิตเป็นใหญ่ ในสิกขาบทข้อนี้มีข้อห้าม 3 อย่าง (เว้นการกระทำ) คือ.

1. การฆ่า
2. การทำร้ายร่างกาย
3. การทรมาน

1. การฆ่า ได้แก่ การทำให้ตาย โดยต่างแห่งวัตถุ มี 2 ประเภท คือ

- 1) ฆ่ามนุษย์
- 2) ฆ่าสัตว์เดียรัจฉาน

วัตถุที่ใช้ฆ่ามี 2 อย่าง คือ

1. ศาสดรา วัตถุที่มีคมเป็นเครื่องฟันแทง เช่น หอก ดาบ เป็นต้น
2. ออาวุธ วัตถุไม่มีคม เช่น ไม้พลอง ก้อนดิน

ฆ่ามนุษย์

ฆ่ามนุษย์ มีโทษหนักโดยวัตถุ ฝ่ายพุทธจักรปรับโทษภิกษุผู้กระทำเป็นปาราชิก ฝ่ายอาณาจักรปรับโทษแก่ผู้กระทำอย่างสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต จะเบาลงมากก็โดยเจตนา การฆ่าโดยต่างแห่งเจตนาที่มีอยู่ 2 ประเภท คือ ฆ่าโดยจงใจ และฆ่าโดยไม่จงใจ

1. ฆ่าโดยจงใจ คือ สจิตตกะ ได้แก่ คิดไว้ที่แรกว่าจะฆ่าในขณะที่ใจไม่มุ่งงาน แต่เพราะเหตุ คือ
 - ตกอยู่ในฐานะแห่งความโลภ เช่น โจรปล้นบ้าน แล้วฆ่าเจ้าทรัพย์ตาย
 - ตกอยู่ในฐานะแห่งความพยาบาท เช่น ลอบฆ่าคนที่มิเวรต่อกัน
 - และเพราะสาเหตุอื่นนอกจากนี้ แล้วพยายามใช้เครื่องมือ หรืออุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง

ทำให้เขาตาย

2. ฆ่าโดยไม่จงใจ คือ อจิตตกะ ได้แก่ ไม่ได้คิดไว้ก่อน แต่เพราะเหตุเหล่านี้ คือ
 - บังเอิญเป็น

¹⁴พระมหาสารวายนสวโร (พินดอน), “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ 5 ที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2542, หน้า 6.

- เพราะบันดาลโทษะ เช่น วิวาทกัน บันดาลโทษะขึ้นแล้วฆ่ากันตาย
- ประสงค์จะป้องกันตัว เช่น ต่อสู้กับผู้ที่มาทำร้ายตัว และฆ่าเขาตาย
- เพราะไม่แกล้ง เช่น หมายถึงพอลาบจำ แต่ถูกที่สำคัญ ผู้ถูกตีนั้นตาย

การฆ่านั้นสำเร็จด้วยประโยค 2 อย่าง คือ

1. ฆ่าเอง เรียกว่า สาหัตถิกประโยค เป็นการลงมือฆ่าเอง
2. ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า เรียกว่า อาณัติกประโยค

ศีลข้อนี้ขาดทั้ง ฆ่าเอง และใช้ให้คนอื่นฆ่า

การใช้ให้คนอื่นทำนั้นมีนิยาม 6 ข้อ เป็นเครื่องวินิจฉัยว่า จะล่วงศีลหรือไม่ คำว่า นิยาม คือ

วัตถุเครื่องกำหนดมี 6 คือ

1. นิยมวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ถูกฆ่า มีมนุษย์ และสัตว์ เป็นต้น
2. นิยมกาล คือ กำหนดเวลาใช้ฆ่า เช่น เวลาเช้า สาย บ่าย เย็น เป็นต้น
3. นิยมโอกาส หมายถึงเอากำหนดสถานที่ เช่น ในป่า ในบ้าน เป็นต้น
4. นิยมเครื่องประหาร หมายถึงเอาเครื่องประหาร มี ศาสตรา อาวุธ เป็นต้น
5. นิยมอิริยาบถ หมายถึงเอาอิริยาบถ มีการ ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น
6. นิยมกิริยาวิเศษ หมายถึง วิธีใช้ฆ่า มี ฟัน แหง ยิง เป็นต้น

การฆ่านั้น มิใช่แต่ห้ามฆ่ามนุษย์อื่นเท่านั้น แม้ฆ่าตัวเองให้ตาย ก็ห้าม เพราะเท่ากับเป็นคนสิ้นคิด การฆ่าตัวเองให้ตายนั้น มีชื่อเรียกว่า อัตวินิบาตกรรม

ฆ่าสัตว์เดียรัจฉาน

การฆ่าสัตว์เดียรัจฉานนั้น มีโทษเบาลงโดยวัตถุจากการฆ่ามนุษย์ ฝ่ายพุทธจักรปรับโทษแก่ภิกษุผู้กระทำเพียงปาจิตตีย์ ฝ่ายอาณาจักรมีจำกัดโทษแต่เฉพาะการฆ่าสัตว์บางเหล่าที่หวงห้าม เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม การฆ่าสัตว์เดียรัจฉาน มีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดยวัตถุ เจตนา ประโยค

1. โดยวัตถุ จัดเป็น 5 อย่าง คือ
 - ก. ฆ่าสัตว์ที่มีเจ้าของหวงแหน
 - ข. ฆ่าสัตว์ที่มีคุณ คือ อุปการะ
 - ค. ฆ่าสัตว์ใหญ่อันจะใช้ประโยชน์ได้มาก
 - ง. ฆ่าสัตว์ของตัวเอง
 - จ. ฆ่าสัตว์อันหาเจ้าของมิได้

ทั้งหมดนี้มีโทษมาก
2. โดยเจตนา จัดเป็น 3 อย่าง คือ
 - ก. ฆ่าโดยหาสาเหตุมิได้
 - ข. ฆ่าด้วยกำลังกิเลสกล้า
 - ค. ฆ่าด้วยความพยาบาท

3. โดยประโยค ได้แก่ ฆ่าให้ลำบาก หรือ นำสมเพช เช่น วางยาในหนองน้ำเพื่อให้ปลาเมาตาย มีโทษมาก

ฉาพยาบาลติบาต

ผู้รักษาศิลข้อนี้ นอกจากระวังไม่ให้ขาด เพราะการฆ่าสัตว์แล้ว ถ้าเว้นจากการกระทำที่เป็นฉาพยาบาลติบาตได้ด้วยแล้ว ก็จะทำให้ศีลของตนบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ถ้าเว้นไม่ได้ ศีลของตนก็ต่างพร้อย เหมือนผ้าที่ไม่ขาดแต่สกปรก ฉาพยาบาลติบาต คือ การทำร้ายร่างกาย และทรกรรม

หลักวินิจฉัยพยาบาลติบาต

พยาบาลติบาตมีองค์ 5 คือ

1. ปาโณ สัตว์มีชีวิต
2. ปาณสัญญา ตนรู้ว่าสัตว์มีชีวิต
3. วรจิตตั้ง จิตคิดจะฆ่าให้ตาย
4. อุปกโกโม ทำความพยายามฆ่า
5. เตน มรณัง สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

ศีลข้อนี้จะขาด ต่อเมื่อทำครบองค์ทั้ง 5 ข้อข้างต้นนี้

1. โลกวัชชะ คือ ความผิดที่มนุษย์ทำขึ้น เป็นความผิด เป็นความเสียหาย เช่น ฆ่ามนุษย์ การโจรกรรม ทูตตีกัน เป็นต้น บางอย่างเป็นความเสียหายที่ชาวโลกติเตียน ถือว่าไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ เช่น ดื่มสุรา เป็นต้น จึงเป็นโทษทางโลก

2. ปณัตติวัชชะ คือ ความผิดที่เป็นโทษทางพระบัญญัติ คือ คนสามัญทำเข้าไม่เป็นความผิด ไม่เป็นความเสียหาย ผิดเฉพาะแก่ภิกษุ โดยฐานะละเมิดพระบัญญัติ เช่น ฉันทอาหารในเวลาวิกาล ขุดดิน เป็นต้น

สิกขาบทที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี เจตนาถว้นจากการลักทรัพย์

ศีลข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อป้องกันการทำลายกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์สมบัติของกันและกัน โดยหวังจะให้เลี้ยงชีพในทางที่ชอบ เว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน การประพฤติดังเช่นนี้ ได้ชื่อว่าประพฤติดีธรรม เป็นบาป

ข้อนี้หมายถึง การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ คือ ถือเอาด้วยอาการเป็นโจรสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ กำหนดดังนี้

ก. สิ่งของที่มีเจ้าของ ทั้งที่เป็นวิญญานกทรัพย์ และอวิญญานกทรัพย์ อันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด

ข. สิ่งของที่ไม่ใช่ของใคร แต่มีผู้รักษาหวงแหน ได้แก่ สิ่งของที่เขาอุทิศบูชาปูชนียวัตถุในศาสนานั้น ๆ

ค. สิ่งของที่เป็นของในหม้ออันไม่พึงแบ่งกัน ได้แก่ ของสงฆ์ และของมหาชนในสโมสรสถานนั้น ๆ เมื่อพึงถึงความประพฤติชอบธรรม ในทรัพย์สมบัติของผู้อื่นเป็นสำคัญ พึงทราบในสิกขาบทนี้ ท่านห้าม 3 ประการ คือ

1. โจรกรรม ประพฤติเป็นโจร
2. ความเล็งชีพอนุโลมโจรกรรม
3. กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม

การกระทำในข้อ 1 ศีลขาด ในข้อ 2 และข้อ 3 พึงตัดสินด้วยเจตนา ถ้ามุ่งทำลายกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของผู้อื่น ศีลขาด ถ้าไม่เจตนา ศีลต่างพร้อย

โจรกรรม

การถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ให้ด้วยการกระทำอย่างโจรทุกอย่าง จัดเป็นโจรกรรม ในทางศีลธรรม ท่านรวมไว้ 14 วิธีด้วยกัน ดังนี้

1. ลัก ได้แก่ การขโมยทรัพย์ของคนอื่นที่เจ้าของเขาไม่เห็น มีชื่อเรียกต่างกัน
2. ฉก ได้แก่ การถือเอาของในเวลาเจ้าของเขาดูไม่ทัน มีชื่อเรียกต่างกันตามอาการ
3. กรรโชก แสดงอำนาจ หรือใช้อำนาจให้เขากลัวแล้วให้ของ เรียกว่า ชู หรือจี้
4. ปล้น ได้แก่ รวมพวกกันหลายคน มีศาสตราวุธเก็บเอาของผู้อื่นด้วยอำนาจ
5. ตู๋ คือ อ้างกรรมสิทธิ์ ยืนยันเอาของคนอื่นมาเป็นของตน
6. ฉ้อ ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่น เช่น รับของแล้วโกงเสีย อ้างว่าเป็นของของตน
7. หลอก ได้แก่ กิริยาที่พูดปด เพื่อถือเอาของของผู้อื่น
8. ลวง ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาของผู้อื่น ด้วยแสดงของอย่างใดอย่างหนึ่งให้เข้าใจผิด เช่น ใช้เครื่องชั่งเครื่องตวงโกง
9. ปลอม ได้แก่ กิริยาที่ทำของปลอมให้คนอื่นเห็นว่าเป็นของแท้ แล้วแลกเปลี่ยนเอาทรัพย์ไป
10. ตระบัด ได้แก่ กิริยาที่ยืมของคนอื่นไปใช้แล้วเอาเสีย เช่น ยืมของแล้วไม่ส่งคืน กู้เงินเขาแล้วเบี้ยวไม่ส่งดอก
11. เบียดบัง ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาเศษ เช่น ท่านใช้ให้ไปเก็บเงินค่าเช่าบ้าน เป็นต้น ได้มากแต่ให้ท่านน้อย
12. ลักลอบ ได้แก่ กิริยาที่ลักลอบเอาของที่ต้องห้ามหลบหนีภาษี เช่น สินค้าเถื่อน เป็นต้น
13. สับเปลี่ยน ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของของตน ที่เลวเข้าไว้แทน แล้วเอาสิ่งของที่ดีของผู้อื่น
14. ยักยอก ได้แก่ กิริยาที่ยักยอกทรัพย์ของตนที่จะต้องถูกยึดเอาไว้เสียที่อื่น

โจรกรรมมีลักษณะต่างประเภทที่กล่าวมานี้ บุคคลทำเองก็ดี เป็นแต่รวมพวกไปกับเขาก็ดี เหล่านี้ชื่อว่า ประพฤติผิดเป็นโจรกรรมทั้งสิ้น เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม มีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดยวัตถุ เจตนา ประโยค

- ก. โดยวัตถุ ถ้าของที่ทำการโจรกรรมมีค่ามาก ทำความฉิบหายให้แก่เจ้าของทรัพย์มาก ก็มีโทษมาก
- ข. โดยเจตนา ถ้าถือเอาโดยโลภ มีเจตนากล้า ก็มีโทษมาก
- ค. โดยประโยค ถ้าถือเอาโดยการฆ่า หรือทำร้ายเจ้าทรัพย์ หรือประทุษร้ายเคหสถาน และพัสดุของเขา ก็มีโทษมาก

หลักวินัยยอหินนาทาน

1. ประปรคคหิตัง ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
2. ประปรคคหิตสญญิตา ตนกัรื้อว่าของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
3. เถยยจิตตัง จิตคิตจะลัก
4. อุปักโกโม พยายามจะลัก
5. เตน หรณัง นำของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น

ศีลข้อนี้จะขาด ต่อเมื่อกระทำครบองค์ทั้ง 5 ข้างต้นนี้

สวิญญานกทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์พัสดุที่มีวิญญานครอง ได้แก่ สัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

อวิญญานกทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์พัสดุที่ไม่มีวิญญานครอง เช่น บ้าน เรือน เงิน ทอง เป็นต้น
สังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์พัสดุที่เคลื่อนที่ได้ เช่น สัตว์เลี้ยง เตียง ตั่ง ถ้วย ชาม รถยนต์ เป็นต้น บางอย่างก็มีชีวิต บางอย่างก็ไม่มีชีวิต

อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ ได้แก่ ที่ดิน และทรัพย์ซึ่งติดอยู่กับที่ดิน เช่น ดึก บ้าน โรงรถ เป็นต้น

สิกขาบทที่ 3 กาเมสุ มิจจาจารา เวมณิ เว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย

ศีลข้อนี้ ท่านบัญญัติขึ้น ด้วยหวังปลูกความสามัคคี สร้างความเป็นปึกแผ่น ป้องกันความแตกร้างในหมู่มนุษย์ และทำให้วางใจกันและกัน ชายกับหญิงแม้ไม่ได้เป็นญาติกัน ก็ยังมีความรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ด้วยอำนาจความปฏิบัติธรรมในทางกาม สิกขาบทข้อนี้ แปลว่า เว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย

คำว่า “กามทั้งหลาย” ในที่นี้ได้แก่ กิริยาที่รักใคร่กันทางประเวณี หมายถึง เมถุน คือ การส้องเสพระหว่างชายหญิง

การผิดในกาม หมายถึง การเสพเมถุนกับคนที่ต้องห้ามดังจะกล่าวต่อไป ผู้ใดเสพเมถุนกับคนที่ต้องห้าม ผู้นั้นทำผิดประเวณี ศีลข้อนี้ขาด เมื่อเพ่งความประพฤติไม่ให้เกิดเป็นใหญ่สำหรับชายและหญิง มีดังนี้...

สำหรับชาย หญิงที่ต้องห้ามสำหรับชาย มี 3 ประเภท คือ

1. สัสสามิกา หญิงมีสามี ที่เรียกว่า ภรรยาท่าน ได้แก่ หญิง 4 จำพวก คือ
 - ก. หญิงที่แต่งงานกับชายแล้ว
 - ข. หญิงที่ไม่ได้แต่งงาน แต่อยู่กินกับชายอย่างเปิดเผย
 - ค. หญิงที่รับสิ่งของ มีทรัพย์ เป็นต้น ของชายแล้วยอมอยู่กับเขา
 - ง. หญิงที่ชายเลี้ยงเป็นภรรยา

2. ญาติรักขิตา หญิงที่ญาติรักษา คือ มีผู้ปกครอง ไม่เป็นอิสระแก่ตน เรียกว่า หญิงอยู่ในพิทักษ์รักษาของท่าน คือ หญิงที่มารดาบิดารักษา หรือญาติรักษา

3. ธรรมรักขิตา หรือ จาริตา หญิงที่จารีตรักษา ที่เรียกว่า จารีตห้าม ได้แก่ หญิงที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอ

หญิง 3 จำพวกนี้ จะมีฉันทะร่วมกันหรือไม่ร่วมกัน ไม่เป็นประมาณ ชายร่วมสังวาสด้วย ก็
เป็นกาเมสุมิฉฉาจาร

สำหรับหญิง ชายต้องห้ามสำหรับหญิง มี 2 ระเภทคือ

1. ชายอื่นนอกจากสามี เป็นวัตถุต้องห้ามสำหรับหญิงที่มีสามีแล้ว
2. ชายที่จาริตห้าม เป็นวัตถุต้องห้ามสำหรับหญิงทั้งปวง

โทษของกาเมสุมิฉฉาจาร

กาเมสุมิฉฉาจารนี้ เป็นความประพฤติชั่วร้าย มีโทษทั้งทางโลก และทางธรรม ฝ่าย
อาณาจักรมีกฎหมายลงโทษผู้ประพฤติล่วง ฝ่ายพุทธจักรก็จัดเป็นบาปแก่ผู้ทำ

เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม จัดว่ามีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดย วัตถุ เจตนา ประโยค

- ก. โดยวัตถุ ถ้าเป็นการทำชู้ หรือล่วงละเมิดในวัตถุที่มีคุณ มีโทษมาก
- ข. โดยเจตนา ถ้าเป็นไปด้วยกำลังราคะกล้า มีโทษมาก
- ค. โดยประโยค ถ้าเป็นไปโดยพลการ มีโทษมาก

หลักวินัยฉฉาเมสุมิฉฉาจาร

กาเมสุมิฉฉาจาร มีองค์ 4 คือ

1. อคมนียวัตถุ วัตถุอันไม่ควรถึง (มรรคทั้ง 3)
2. ตัสมิง เสวนจิตตัง จิตคิดจะเสพในวัตถุอันไม่ควรถึงนั้น
3. เสวนันปโยโค ทำความพยายามในอันที่จะเสพ
4. มัคเคน มัคคัปปปฏิบัติ มรรคต่อมรรคถึงกัน

ในเรื่องกาเมสุมิฉฉาจารนี้ ผู้ที่เสพเท่านั้นจึงจะชื่อว่า ล่วงกาเมสุมิฉฉาจาร ส่วนการใช้คนอื่น
ให้ทำแก่คนอื่นนั้น ไม่เป็นการผิดกาเมสุมิฉฉาจาร แต่การใช้ให้คนอื่นทำกาเมสุมิฉฉาจารแก่ตนนั้น ชื่อ
ว่า เป็นการล่วงกาเมสุมิฉฉาจารแท้

เบญจศีล สิกขาบทที่ 4 มุสาวาทา เวมณิ เว้นจากการพูดเท็จ

ศีลข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันการทำลายประโยชน์ของกันและกัน ด้วยการพูด คือ
ตัดประโยชน์ทางวาจา และรักษาวาจาของตนให้เป็นที่เชื่อถือของคนอื่น เมื่อเพ่งความเจริญเป็นใหญ่
พึงทราบในสิกขาบทนี้ ท่านห้ามเป็นข้อใหญ่ 3 ประการ คือ

1. มุสาวาท
2. อนุโลมุสา
3. ปฏิสสวะ

การกระทำตามข้อ 1 ศีลขาด การกระทำตามข้อ 2 และ 3 ศีลต่างพร้อย

มุสาวาท

การพูดเท็จ คือ การโกหก หมายถึง การแสดงออกด้วยเจตนาบิดเบือนความจริง ให้คน
หลงเชื่อแสดงออกได้ 2 ทาง คือ

1. ทางวาจา ได้แก่ พูดโกหกชัด ๆ

2. ทางกาย ทำเท็จทางกาย เช่น เขียนจดหมาย โกหก ทำรายงานเท็จ ทำหลักฐานปลอม หรือ มีใครงามข้อความที่ควรรับ ก็สั่งศิระแสดงปฏิเสธ

เพื่อความสะดวกในการเรียน และการปฏิบัติ ท่านจำแนกกิริยาที่เป็นมุสาวาทไว้ 7 อย่าง คือ ปด ทดสาบาน ทำเล่ห์กระเท่ห์ มารยา ทำเลศ เสริมความ อ้าความ

1. ปด ได้แก่ พุดมุสาซัดๆ ไม่อาศัย ไม่อาศัยมูลเหตุเลย เช่น เห็นว่าไม่เห็น รู้ว่าไม่รู้ โดยโวหารต่างกัน ตามความมุ่งหมายของผู้พูด ท่านแสดงไว้เป็นตัวอย่าง 4 ข้อ คือ

ก. พุดเพื่อจะ给他แตกกัน เรียกว่า ส่อเสียด

ข. พุดเพื่อจะโก่งท่าน เรียกว่า หลอก

ค. พุดเพื่อจะยกย่อง ท่านเรียกว่า ยก

ง. พุดไว้แล้วไม่รับ เรียกว่า กลับคำ

2. ทนสาบาน ได้แก่ กิริยาที่เลียงสัตย์ว่า จะพูดตามจริง แต่ใจไม่ตั้งจริงตามนั้น มีพูดปดเป็นลำดับ บริวาร เช่น เป็นพยานทนสาบานไว้ แล้วเบิกความเท็จ เป็นต้น

3. ทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่ กิริยาที่อวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์อันไม่มีจริง เช่น อวดรู้วิชาคงกระพัน ฟันไม่เข้ายังไม่ออก เป็นต้น ซึ่งเป็นอุบายหลอกลวง

4. มารยา ได้แก่ กิริยาที่แสดงให้เขาเห็นผิดจากที่เป็นจริง หรือลวงให้เข้าใจผิด เช่น เป็นคนทุสิล ก็ทำท่าทางให้เขาเห็นว่ามีศีล เจ็บน้อยก็ครวญครางมาก

5. ทำเลศ ได้แก่ พุดมุสาเล่นสำนวน เช่น เห็นคนวิ่งหนีเขามา เมื่อผู้ใดมาถาม ไม่อยากจะให้เขาจับคนนั้นได้ แต่ไม่ต้องการให้ใครตราหน้าว่าเป็นคนพุดมุสา จึงย้ายไปยืนที่อื่น แล้วพูดว่าตั้งแต่มายืนที่นี่ ยังไม่เคยเห็นใครวิ่งมาเลย

6. เสริมความ ได้แก่ พุดมุสาอาศัยมูลเดิม แต่ตัดความที่ไม่ประสงค์จะให้รู้ออกเสีย เรื่องมากพุดให้เหลือน้อย ปิดความบกพร่องของตน

โทษของมุสาวาท

บุคคลพุดมุสา มีโทษทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกปรับโทษทางกฎหมายที่หักประโยชน์ของผู้อื่น ทางธรรมปรับโทษอย่างหนักถึงปาราชิก อย่างเบาปรับเสมอปาจิตตีย์ กล่าวโดยความเป็นกรรมมีโทษหนักเป็นขั้นกัน โดย วัตถุ เจตนา ประโยค

ก. โดยวัตถุ ถ้าข้อความนั้นเป็นเรื่องหักล้างประโยชน์ เช่น ทนสาบาน เบิกพยานเท็จ กล่าวใส่ความท่าน หลอกลวงเอาทรัพย์สินท่าน มีโทษหนัก หรือกล่าวมุสาแก่ผู้มีคุณ เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ เจ้านาย และท่านผู้มีศีลธรรม มีโทษหนัก

ข. โดยเจตนา ถ้าผู้พุดคิดให้ร้ายท่าน เช่น กล่าวใส่ความท่าน มีโทษหนัก

ค. โดยประโยค ถ้าผู้พุดพยายามทำให้เขาเชื่อสำเร็จ มีโทษหนัก

อนุโลมมุสา

อนุโลมมุสา คือ เรื่องที่พุดนั้นไม่จริง แต่ผู้พุดมิได้มุ่งจะให้ผู้ฟังหลงเชื่อ แยกประเภท 2 อย่าง คือ

1. เสียดแทง กิริยาที่ทำให้ผู้อื่นให้เจ็บใจ อ้างวัตถุไม่เป็นจริง กล่าวยกให้สูงกว่าพื้นเพเดิมของเขา เรียกว่า ประชด กล่าวทำให้คนเป็นคนเลวกว่าพื้นเพเดิมของเขา เรียกว่า ต่ำ

2. สับปลับ ได้แก่ พุดปดด้วยคะนองวาจา

โทษของอนุโลมมูสา

อนุโลมมูสา มีโทษทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกจัดว่าเป็นกิริยาที่หยาบช้าเลวทราม ไม่สมควรประพฤติ ทางธรรม จัดว่าเป็นบาป เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม ก็มีโทษหนักเป็นชั้นกัน โดยวัตถุ เจตนา ประโยค

ก. โดยวัตถุ ถ้าเป็นข้อความเป็นเรื่องประทุษร้ายท่าน เช่น พุดเสียดแทง มีโทษหนัก และกว่าแก่ผู้มีคุณ ก็มีโทษหนัก

ข. โดยเจตนา ถ้าพุดใส่ร้ายผู้อื่น เช่น หวังจะให้ท่านเจ็บใจ และกล่าวเสียดแทง มีโทษหนัก

ค. โดยประโยค ถ้าผู้พุดพยายามทำความเสียหายแก่ท่านสำเร็จ เช่น ยุให้ท่านแตกกัน และเขาก็แตกกัน มีโทษหนัก

ปฏิสสวะ

ปฏิสสวะ ได้แก่ เดิมรับคำของคนอื่นด้วยเจตนาบริสุทธิ์ แต่ภายหลังกลับใจ ไม่ทำตามที่ได้รับนั้น แม้ไม่เป็นการพุดเท็จโดยตรง แต่ก็เป็นการทำลายประโยชน์ของคนอื่นได้ มีประเภทเป็น 3 อย่าง คือ

1. ผิดสัญญา ได้แก่ สองฝ่ายทำสัญญากันว่าจะทำอย่างนั้น ๆ แต่ภายหลังไม่ทำอย่างนั้น เช่น ทำสัญญาจ้าง เป็นต้น

2. เสียสัตย์ ได้แก่ ให้สัตย์แก่ท่านฝ่ายเดียวว่าตนจะทำ หรือไม่ทำเช่นนั้น ๆ แต่ภายหลังไม่ทำตามนั้น เช่น ข้าราชการ ผู้ถวายสัตย์สาบานแล้ว ไม่ทำตามนั้น

3. คินคำ ได้แก่ รับว่าจะทำสิ่งนั้นๆ แล้วภายหลังไม่ทำ เช่น รับว่าให้สิ่งนั้น ๆ แล้วไม่ให้โทษของปฏิสสวะ คือ ทำให้เสียชื่อเสียง ตามฐานที่ไม่ตั้งอยู่ในสัตย์

ถ้อยคำที่ไม่เป็นมูสา

มีคำพุดอีกประเภทหนึ่ง ที่ผู้พุดๆ ไม่จริง แต่ก็ไม่ประสงค์ให้ผู้ฟังเชื่อ เรียกว่า ยถาสัญญา คือ พุดตามความสำคัญ ผู้พุดไม่ผิดศีล แยกประเภทเป็น 4 อย่าง คือ 1. โวหาร 2. นิยาย 3. ผิด 4. พลั้ง

1. โวหาร ได้แก่ ถ้อยคำที่ใช้เป็นธรรมเนียม เพื่อความไพเราะทางภาษา เช่น เราเขียนจดหมายลงท้ายด้วยความนับถืออย่างสูง ทั้งที่เราไม่ได้นับถือเขาเลย

2. นิยาย ได้แก่ เรื่องเปรียบเทียบ เพื่อได้ใจความเป็นสุภาสิต เช่น ผูกนิยายขึ้น เช่น ลิเกละคร

3. สำคัญผิด ได้แก่ ผู้พุดเข้าใจผิด พุดไปตามความเข้าใจของตนเอง เช่น จำวันผิด ไครถามก็ตอบตามนั้น

4. พลั้ง ได้แก่ ผู้พุดตั้งใจว่าจะพุดอย่างหนึ่ง แต่ปากไหลไปพุดอย่างหนึ่ง

หลักวินิจฉัยมูสาวาท

มูสาวาทมีองค์ 4

1. อภุคัตถุ เรื่องที่พูดเป็นเรื่องไม่จริง
2. วิวาทนจิตตัง จงใจจะพูดให้ผิด
3. ตัซโซ วายาโม พยายามพูดคำนั้นออกไป
4. ประรัสสะ ตะทัดวิฆานะนัง คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

สิกขาบทที่ 5 สุราเมรยมัชชปมาทัญญานา เวมณี

เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ศีลข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อให้คนรู้จักรักษาสติของตนให้บริบูรณ์ เพราะสุราเป็นของที่ทำให้ผู้ดื่มมึนเมา เมื่อมึนเมาแล้วย่อมทำให้เสียสติ เป็นที่ตั้งของความประมาท จะทำอะไรก็ผิดพลาด ทั้งเป็นเหตุทอนคุณความดีที่มีอยู่ให้น้อยลง

เมื่อเสพเข้าไปแล้วทำให้สติเลือนลอย ขาดการควบคุมตัวเอง ทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ พูดในสิ่งที่ไม่เคยพูด เป็นเหตุให้ล่วงสิกขาบทอีก 4 ข้อข้างต้นได้ ศีลข้อ 5 นี้ นับว่ามีความสำคัญที่สุดในเบญจศีล น้ำเมา มี 2 ชนิด คือ

1. สุรา น้ำเมาที่กลั่นแล้ว ภาษาไทยเรียกว่า เหล้า
2. เมรัย น้ำเมาที่ไม่ได้กลั่น เป็นของหมักดอง เช่น เหล้าดิบ น้ำตาลเมา กระแช่ ของมึนเมา

เสพติดต่าง ๆ เช่น ผีน กัญชา ก็รวมเข้าในศีลข้อนี้ด้วย

สุรา เมรัย เสพทางการดื่ม ผีน กัญชา เป็นต้น เสพโดยวิธีสูบบ้าง ฉีดเข้าไปในร่างกายบ้าง โทษแห่งการดื่มน้ำเมา ในพระบาลีท่านแสดงโทษของการดื่มน้ำเมาไว้ 6 อย่าง คือ

1. เป็นเหตุให้เสียทรัพย์
2. เป็นเหตุก่อวิวาท
3. เป็นเหตุให้เกิดโรค
4. เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง
5. เป็นเหตุประพตติมารยาที่น่าอดสู
6. ทอนกำลังปัญญา

หลักวินิจฉัยสุราปานะ

สุราปานะ (การดื่มสุรา) มีองค์ 4 คือ

1. มทนียัง น้ำเมา
2. ปาตุกัมมยตาจิตตัง จิตคิดจะดื่มน้ำเมา
3. ตัซโซวายาโม พยายามดื่มน้ำเมา
4. ปีตปเวสนัง น้ำเมานั้นล่องลำคองลงไป

ศีลขาด คือ ศีลของผู้ที่สมาทานศีลแล้ว แต่ไม่รักษาศีลนั้นให้ดี ล่วงละเมิดเป็นประจำ ทำให้ขาดต้นขาดปลายหาที่บริสุทธิ์จริงได้ยาก เหมือนผ้าที่ขาดชายรอบทั้งผืน หรือขาดกลางผืนเลย

ศีลทะลุ คือ ศีลของผู้ที่ขอบละเมิดสิกขาบทที่เดียว 2 หรือ 3 ข้อ เหมือนแม่โคต่าง ที่กะด่ากระด้างหายไปทั้งตัว ดាំบ้าง ขาวบ้าง

ศีลพร้อย คือ ศีลของผู้ชอบล่วงละเมิดศีลครวละสิกขาบท หรือล่วงศีลครวละองค์สององค์ คือ มีศีลบริสุทธิ์บ้างไม่บริสุทธิ์บ้างสลับกันไป

ศีลห้าประการนี้ เป็นวินัยในพระพุทธศาสนา ด้วยประการฉะนี้

เบญจธรรม

เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม (ธรรม 5, ธรรมอันดีงามห้าอย่าง, คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลเป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี 5 ประการ ได้แก่

1. เมตตากุณฺหา คือ บุคคลใดที่มีเมตตาต่อผู้อื่นไม่ฆ่า หรือเบียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ว่าทุกชีวิตย่อมมี ความรักตัวกลัวตายเช่นเดียวกับเรา ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 1
2. สัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่าพอดี และมีหิริโอตตปปะ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อผลของบาป จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 2
3. ความสำรวมอินทรีย คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ในกามคุณ คือ การติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 3
4. ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่เกิดการมุสาวาท ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 4
5. สติ คือ การรู้สึกรู้สึกรู้ตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายกุศล ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ทำให้ไม่เผลอกลัวกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น สุราเมื่อคนดื่มกินก็ทำให้มีเมมาและขาดสติ การมีสติจึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 5

3.2.2 พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง พุทธจริยธรรมระดับกลาง เพื่อให้บุคคลขัดเกลาดนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ ศีล 8 กุศลกรรมบถ 10 มีรายละเอียดดังนี้

ศีล 8 หรือ อัญญศีล การรักษาระเบียบทางกาย วาจา ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

1. เว้นจากทำร้ายร่างกายผู้อื่นและสัตว์ทั้งหลาย
2. เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้
3. เว้นจากประพฤติดุคคิณธรรม
4. เว้นจากพูดเท็จ
5. เว้นจากของเมา
6. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
7. เว้นจากฟังพ้อรำ รำ ขับร้อง ดนตรี ทัดทรงดอกไม้ ใส่ของหอม
8. เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรูหรา ฟุ่มเฟือย

กุศลกรรมบถ 10

การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นการกระทำดี ซึ่งนำไปสู่ความสุขความเจริญ พุทธปรัชญาเรียกว่า กุศลกรรมบถ 10¹⁵ ประกอบด้วย

¹⁵อภิ.ป. 36/105/151.

ก. กายกรรม 3 ได้แก่การกระทำทางกาย 3 อย่างคือ

1. จดเว้นจากการฆ่าและการเบียดเบียนสัตว์และมีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสัตว์อื่นหรือบุคคลอื่น
2. จดเว้นจากอกุศลนาทานหรือการถือเอาสิ่งของผู้อื่นที่มีเจ้าของมิได้ยกให้ โดยเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น
3. จดเว้นจากการประพฤตินอกกามไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ

ข. วชิกรรม 4 ได้แก่ การกระทำทางวาจา 4 อย่างคือ

1. จดเว้นจากการพูดเท็จไม่ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเองหรือผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ประโยชน์ใด
2. จดเว้นจากการพูดคำส่อเสียดหรือกล่าวยุยงให้คนอื่นแตกสามัคคีกัน กล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างสามัคคี
3. จดเว้นจากการพูดคำหยาบพูดแต่คำสุภาพ อ่อนหวาน
4. จดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อพูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

ค. มโนกรรม 3 ได้แก่ การกระทำทางใจ 3 อย่างคือ

1. ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น
2. ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่นสัตว์อื่น คิดปรารถนาแต่ว่าขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุขเถิด
3. มีความเห็นชอบเช่น เห็นว่าทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมี เป็นต้น

อกุศลกรรมบถ

ส่วนการกระทำที่พุทธปรัชญาเห็นว่าเป็นการกระทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ซึ่งนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ เรียกว่า อกุศลกรรมบถ 10^{16} ประกอบด้วย

ก. กายกรรม 3 ได้แก่ การกระทำทางกาย 3 อย่างคือ

1. การทำชีวิตให้ตกลง ปลงชีวิต รวมทั้งเบียดเบียนให้ผู้อื่นหรือสัตว์อื่นประสบทุกข์ภัย
2. การถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ โดยการขโมย
3. การประพฤตินอกกาม

ข. วชิกรรม 4 ได้แก่ การกระทำทางวาจา 4 อย่าง

1. การพูดเท็จ
2. การพูดส่อเสียด
3. การพูดหยาบ
4. การพูดเพ้อเจ้อ

¹⁶อภิ.วิ. 35/1028/580-581.

ค. มโนกรรม 3 ได้แก่ การกระทำทางใจ 3 อย่างคือ

1. การโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น
2. การคิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น
3. การเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าบุญบาปไม่มีผลของบุญบาปไม่มี ฯลฯ

การกระทำตามหลักกุศลกรรมบท และอกุศลกรรมบทแบ่งการกระทำที่แสดงออกของบุคคลเป็น 3 ทางคือ ทางกายและทางใจ แต่การกระทำที่ถือว่าสำคัญที่สุดที่เป็นจุดเริ่มต้น คือ การกระทำทางใจ เพราะเป็นตัวกำหนดให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจาตามมาซึ่งจะกล่าวในส่วนหลัง

การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรมที่เป็นกุศลกรรมมี 3 อย่างคือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม ส่วนอกุศลกรรมบทก็มีความหมายตรงกันข้าม คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤตินอกใจในกาม ซึ่งเป็นกายกรรมที่ไม่ดีตรงกับศีลข้อ 1, 2 และ 3 ของศีล 5 ตามที่กล่าวมาแล้วจึงไม่ขอกล่าวซ้ำอีก

กุศลกรรมบทที่แสดงออกทางวาจามี 4 อย่างคือ งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดคำหยาบ และงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ส่วนอกุศลกรรมบท ก็มีความหมายตรงกันข้ามคือ การพูดคำเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ ทำไม่ตามหลักพระพุทธศาสนาจึงบัญญัติให้การกระทำทางวาจาทั้ง 4 เป็นการกระทำที่ไม่ดี ก่อนอื่นขอยกพุทธพจน์ที่แสดงธรรมบรรยายสำหรับน้อมเข้ามาเทียบตัว เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวเราสามารถตัดสินใจการกระทำดีและชั่วได้ด้วยตัวเอง

...อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นว่า ก็ถ้าใครจะทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จก็จะไม่เป็นที่ชื่นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน...

...ถ้าใครจะขยุงเราให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะขยุงคนอื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียดก็จะเป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน...

...ถ้าใครจะพูดจากระด้างด้วยถ้อยคำเพ้อเจ้อ ก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบปกติที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะพูดจากระด้างกับคนอื่นด้วยถ้อยคำเพ้อเจ้อ ก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบไม่พอใจเหมือนกัน สิ่งใดตัวเราเองก็ไม่ชอบ ไม่พอใจ โฉนจะพึงเอาไปผูกใส่ให้คนอื่นเล่า อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อด้วยตนเองด้วยยอมชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อด้วย ย่อมกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อด้วยวิสมัจจารของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์ทั้ง 3 ด้านอย่างนี้¹⁷

พุทธพจน์ที่ยกมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าการกระทำใดที่เราไม่ชอบไม่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเรา คนอื่นก็ไม่ชอบ เราก็ไม่ควรไปทำกับคนอื่นเช่นเดียวกัน ถ้าทุกคนตระหนักในข้อนี้จะไม่มีการบาดหมางใจซึ่งก่อให้เกิดการเบียดเบียน ซึ่งกันและกัน เมื่อเรางดเว้นจากการพูดคำเท็จ พูด

¹⁷ ส.ม. 19/1458-1465/442-446.

สื่อเสียด พุดคำหยาบ และพุดเพื่อเจ้าแล้วเราก็คควรชักชวนผู้อื่นให้กระทำด้วย และกล่าวสรรเสริญการกระทำของเขาด้วย

3.2.3 พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคล หลักธรรม คือ มรรค 8

1. สัมมาทิฐิ ความเห็นถูกต้องตามครรลองครองธรรม เช่น ความรู้เห็นอริยสัจ 4
2. สัมมาสังกัปปะ ความคิดถูกต้อง ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน
3. สัมมาวาจา เจรจาในสิ่งที่เป็นความจริง ประสานสามัคคีอ่อนหวาน มีประโยชน์
4. สัมมากัมมันตะ การเว้นจากการกระทำไม่ดี เช่น การฆ่า การเบียดเบียน การลักทรัพย์
5. สัมมาอาชีวะ การเว้นมิฉฉาชีพทุกรูปแบบ ประกอบอาชีพสุจริต
6. สัมมาวายามะ ทำความเพียร เช่น เพียรระงับอกุศลทุกรูปแบบ เพียรให้กุศลเกิดขึ้น
7. สัมมาสติ ความระลึกชอบ คือ ระลึกแล้วเกิดสติสมบูรณ์ กลายเป็นปัญญา
8. สัมมาสมาธิ การตั้งจิตมั่นในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน

หลักคำสอนและแนวคิดของศาสดา และนักปราชญ์ทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว ล้วนมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือให้มนุษย์กระทำความดี ละเว้นความชั่ว ให้ปฏิบัติต่อกันอย่างมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การศึกษาคุณธรรมจริยธรรม จะต้องศึกษาถึงที่มา หลักการ แนวคิดทางศาสตร์ของจริยธรรมที่มนุษย์ได้ศึกษา และปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ เพราะแนวคิดหลักการเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความเข้าใจในคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งทุกศาสนามีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันไป อันเป็นที่มาของความเชื่อ และพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในกลุ่มต่างกันด้วย เป็นการช่วยให้มนุษย์ต่างชาติต่างเผ่าพันธุ์มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นผลให้เกิดความผาสุกในมวลมนุษยชาติ

ลักษณะพิเศษของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

“...ธรรมในพระพุทธศาสนามีความหมดจดบริสุทธิ์

และสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยเหตุผล

ซึ่งบุคคลจะสามารถศึกษาและปฏิบัติด้วยปัญญา

ด้วยความเพ่งพินิจให้เกิดประโยชน์ คือความสำคัญ

ความผาสุกแก่ตนโดยอ้อมอย่างเที่ยงแท้

ตั้งแต่ประโยชน์ขั้นพื้นฐาน

คือการตั้งตัวให้เป็นปรกติสุข

จนถึงประโยชน์ขั้นปรมาตถ์

คือหลุดพ้นจากเครื่องเกาะเกี่ยวร้อยรัดทุกประการ

ข้อนี้เป็นลักษณะพิเศษในพระพุทธศาสนา

ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีค่าประเสริฐสุด...”

หลักคำสอนและแนวคิดของศาสดา และนักปราชญ์ทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว ล้วนมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือให้มนุษย์กระทำความดี ละเว้นความชั่ว ให้ปฏิบัติต่อกันอย่างมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสันติสุข การศึกษาคุณธรรมจริยธรรม จะต้องศึกษาถึงที่มา หลักการ แนวคิดทางศาสตร์ของจริยธรรมที่มนุษย์ได้ศึกษา และปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ เพราะแนวคิดหลักการเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความเข้าใจในคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งทุกศาสนามีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันไป อันเป็นที่มาของความเชื่อ และพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในกลุ่มต่างกันด้วย เป็นการช่วยให้มนุษย์ต่างชาติต่างเผ่าพันธุ์มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นผลให้เกิดความผาสุกในมวลมนุษยชาติ

ส่วนมโนกรรม 3 คือ การกระทำทางใจเป็นกุศลกรรมบถ คือ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่นสัตว์อื่น มีความเห็นชอบ เช่น เห็นว่าทานมีผล ส่วนอกุศลกรรมที่แสดงทางมโนกรรม 3 อย่าง คือ การโลภอยากได้สิ่งของผู้อื่น การคิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และการเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าบุญบาปไม่มี ได้กล่าวมาตั้งแต่ตอนต้นแล้วว่ามโนกรรมมีบทบาทสำคัญ และร้ายแรงที่สุด โดยมีความสำคัญในตัวเอง และเป็นมูลฐานของการกระทำทางกายและทางวาจาด้วย มโนกรรมที่นับว่าเป็นความชั่วร้ายที่ตามคำสอนในพระพุทธศาสนาได้แก่ มิจฉาทิฎฐิ ที่แปลว่าความเห็นผิด และมโนกรรมที่จัดว่าเป็นความดีสูงสุดคือ สัมมาทิฎฐิ ที่แปลว่า ความเห็นชอบ

บทบาทของมิจฉาทิฎฐิ

มิจฉาทิฎฐิ คือ การเห็นผิด เมื่อบุคคลมีความเห็นผิด เขาจะประพฤติปฏิบัติตนไปตามความเห็นนั้น มิจฉาทิฎฐิ เป็นตัวกำหนดการกระทำของเขา ซึ่งเป็นตัวนำให้ชีวิตของบุคคลนั้นไปสู่ความเดือดร้อน ความเสื่อมทราม และความหายนะ ได้มิจฉาทิฎฐิในระดับธรรมดา 3 อันที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเรา เช่น การวัดคนที่มีความสุขที่ความมั่งคั่งทางวัตถุ โดยเห็นว่าคนที่มีทรัพย์สมบัติ มากมีบ้านสวย มีรถแพง ๆ ขับ รับประทานอาหารแพงๆ มีตำแหน่งการงานสูง และมีเงินเดือนมาก ๆ คือ คนที่นับถือ เป็นคนที่มีความสุข ถ้าบุคคลใดมีความเห็นเช่นนี้และชื่นชมกับความมั่งคั่งทางวัตถุ เขาจะทำทุกอย่างเพื่อให้ได้สิ่งเหล่านี้มา คนที่ไปทางทุจริตธรรม ก็จะประกอบอาชีพทุจริต โดยเห็นว่าเป็นทางลัดที่จะไปสู่ความสำเร็จ ไม่สนใจว่าจะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือไม่ และเห็นว่าคนที่ประกอบอาชีพสุจริต คือคนโง่เงา ซักซ้า ใจไม่กล้า มิจฉาทิฎฐิ เช่นนี้จะทำให้เขาไม่พบกับความสุขที่แท้จริงเพราะมีจิตใจเร่าร้อน กระวนกระวาย หรือคนที่เห็นว่าบุญบาปไม่มีจริง เขาย่อมไม่เอาใจใส่สิ่งที่สอนว่าเป็นบุญและไม่ระวังตัวในสิ่งที่ถือว่าเป็นบาป หรือคนที่เห็นว่าความกตัญญูต่อบิดามารดาเป็นเรื่องไม่สำคัญ จึงทำให้การปฏิบัติต่อบิดามารดาผิดไปด้วย เขาจะทอดทิ้งและไม่ดูแลบิดามารดาในยามแก่ชรา และเห็นว่าทำไมเขาต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูคนแก่ ๆ ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แล้วยังทำความเดือดร้อนในด้านการเงินแก่เขาด้วย ตัวอย่างที่ยกมาเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าถ้าบุคคลใดมีมิจฉาทิฎฐิแล้ว เขาจะดำเนินชีวิตไปตามมิจฉาทิฎฐินั้น ดังนั้นมโนกรรมที่เป็นมิจฉาทิฎฐิจึงเป็นการกระทำที่มีผลรุนแรงมากที่สุดต่อการกระทำทางกายและวาจาพุทธศาสนาจึงสอนย้ำให้บุคคลให้ความสำคัญกับมโนกรรมมากที่สุด โดยเห็นว่าการปฏิบัติต่อกายกรรม และวจีกรรม ควรเริ่มมโนกรรมที่เป็นสัมมาทิฎฐิก่อน

บทบาทของสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิ คือ การเห็นชอบ เช่น เห็นว่าทานมีผล บุญบาปมีจริง เช่น คนที่เชื่อว่าเมื่อเขาให้ทานสักวันหนึ่งการให้ทานนี้จะมีผลตอบแทนต่อตัวเขาบ้าง เขาจึงให้ทานด้วยเจตนาที่เป็นกุศล หรือคนที่เห็นว่า ความสุขของคนเราไม่ได้วัดที่ความมั่งมีทางวัตถุ เขาไม่จำเป็นต้องมีบ้านใหญ่ๆ มีรถหรูๆ รับประทานอาหารแพงๆ มีตำแหน่งสูง และมีเงินเดือนมากๆ เขาก็สามารถมีความสุขได้ ความสุขอยู่ที่การรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ การได้ทำในสิ่งที่ตนชอบ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นเขาจึงประกอบอาชีพสุจริต มีชีวิตอยู่อย่างสงบๆ ดูแลตัวเองให้มีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี บริจาคทานเมื่อตนเองมี และช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเท่าที่จะทำได้ เหล่านี้คือความสุขของเขา คนที่มีสัมมาทิฐิเช่นนี้ การดำเนินชีวิตของเขาจะไม่เบียดเบียนผู้อื่น และนำชีวิตของเขาไปสู่ความรุ่งโรจน์ ความเจริญงอกงาม และไปสู่สุคติทั้งปัจจุบันและอนาคต

ดังนั้น เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์ความดีของพุทธศาสนาตัดสินจะชี้ให้เห็นว่ามโนกรรมที่เป็นมิฉชาติภูมิเป็นมโนกรรมที่ไม่ดีและเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำทางกายกรรม และวจีกรรมที่ดีตามมาบุคคลจึงควรสร้างความคิดของตนเองเป็นสัมมาทิฐิ เพื่อจะได้มีผลให้เขามีแนวทางดำเนินชีวิตไปตามมโนกรรมที่ดีนั่นเอง

3.3 เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธจริยศาสตร์

โดยหลักการเมื่อเราเลือกเกณฑ์ใดมาเป็นมาตรการในการตัดสินความดีความชั่วของมนุษย์ตัวเกณฑ์นั้นจะต้องมีเหตุผลและสอดคล้องกับการกระทำของมนุษย์ในสังคม เพื่อที่จะนำไปใช้ได้ อย่างเป็นสากลกับคนทุกคน ทุกชาติทุกภาษาโดยไม่จำกัดว่าคนคนนั้นจะอยู่ในกรอบของระบบใด ถ้าเกณฑ์ตัดสินความดีนั้นสามารถนำไปใช้กับการกระทำของคนทุกคนได้แล้ว เกณฑ์นั้นก็มีความเป็นสากลอย่างแท้จริงสำหรับเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาพุทธจริยศาสตร์นั้น ถ้ามองในรูปของภาษาซึ่งเป็นภาษาธรรมที่สะท้อนมาจากระบบความเชื่อ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของศาสนาพุทธโดยมองว่าสิ่งที่สะท้อนจากระบบเป็นข้อจำกัดที่เกณฑ์ตัดสินความดีของปรัชญาพุทธจริยศาสตร์ไม่สามารถถือเป็นเกณฑ์สากลได้ ความเห็นนี้ไม่มีเหตุผลเพียงพอ จริงอยู่ด้วยเหตุผลทั่วไปที่ว่าตามข้อเท็จจริง การเสนอเกณฑ์ตัดสินความดีของศาสนาใดศาสนาหนึ่งนั้นย่อมสะท้อนมาจากระบบความเชื่อ ศาสนาและมีฐานะทางสังคมของตัวเอง คือ ประชาคมทางศาสนาซึ่งแต่ละประชาคมต่างมีลักษณะเฉพาะของตนเอง แต่กระนั้นก็ตามการตัดสินที่ถูกต้องควรวิเคราะห์ไปที่ตัวเกณฑ์ของศาสนานั้นว่า สามารถนำไปใช้กับพฤติกรรมของคนทุกคนอย่างเป็นสากลได้หรือไม่

ผู้เขียนเห็นว่าเกณฑ์ตัดสินความดีของปรัชญาพุทธจริยศาสตร์ที่จะเสนอต่อไปนี้สามารถนำไปใช้ตัดสินการกระทำดี ชั่ว ของคนทุกคนได้

ดังข้อความที่ปรากฏในเกสปุตตสูตรว่า

ในสมัยพุทธกาลหมู่บ้านชาวกลามะเป็นทางผ่านของศาสดาทั้งหลายแต่ละศาสดาก็สอน
ลัทธิของตน จนชนชาวกลามะไม่รู้ว่าจะรับเอาลัทธิของใครดี ครั้นพระพุทธเจ้าเสด็จผ่าน เขาก็
กราบทูลถามปัญหาข้อนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสข้อความที่เรียกว่ากลามสูตร ซึ่งปรากฏในเกสปุต
สูตรความดังนี้

ดูกรกลามชนทั้งหลาย ก็ควรแล้วที่ท่านทั้งหลายจะเคลือบแคลงสงสัยและท่านทั้งหลาย
เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในฐานะที่ควรแล้ว มาเถิดท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้เชื่อถือตาม
ถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้เชื่อถือตามถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้เชื่อถือโดยตื่นข่าวว่า ได้ยินอย่าง
นี้ อย่าได้เชื่อถือโดยอ้างตำรา อย่าได้เชื่อถือโดยคาดเดาเอาเอง อย่าได้เชื่อถือโดยคาดคะเน อย่าได้
เชื่อถือโดยความตรึกตามอาการ อย่าได้เชื่อถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทิวฐิของตัว อย่าได้เชื่อถือโดย
เชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้อย่าได้เชื่อถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใดท่าน
ทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้ริติเตียน ธรรม
เหล่านี้ใครสมათานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์เมื่อนั้น ท่านทั้งหลาย
ควรละธรรมเหล่านั้นเสีย... เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้
ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครใครสมათานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อ
ประโยชน์ เพื่อสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่¹⁸

จากเกสปุตสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมิให้เชื่อโดยอาการทั้ง 10 อย่างจากพระสูตรข้อนี้
จริง ๆ แล้ว พระพุทธเจ้ามิได้เสนอตรงๆ ว่า ให้พุทธศาสนาใช้เกณฑ์นี้เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีความ
ชั่ว แต่จากการแปลความทำให้ได้ข้อสรุปว่า

พระพุทธองค์ทรงสอนให้บุคคลตัดสินความถูกต้องโดยอาศัยเหตุผลตามที่เขาเห็นได้ด้วย
ตนเอง พระองค์ทรงย้ำให้บุคคลแสวงหาความจริงด้วยความคิดโดยให้ตัวเขาเป็นตัวของเขาเอง โดย
ไม่คำนึงว่าหลักธรรมนั้น ๆ จะเป็นของใครทั้งสิ้น ฉะนั้นความจริงที่เชื่อถือได้ตามทรรศนะของพุทธ
ศาสนาคือข้อเท็จจริงที่บุคคลได้รับจากการใช้เหตุผลไปวิเคราะห์ปัญหา จนในที่สุดก็เห็นจริงด้วย
ปัญญาของเขาเอง¹⁹

ตัวอย่างเช่น ได้ฟังว่า ความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นอันตรายหรือสิ่งเลวร้าย ก็
สามารถเข้าใจซึมซาบได้ทันที เพราะรู้จักสิ่งทีเรียกว่า ความโลภ ความโกรธ ความหลง อยู่แล้ว ว่า
มันเป็นอย่างไร เขาก็เชื่อตัวเองแทนที่จะเชื่อผู้พูด พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงลักษณะความชอบธรรมที่
เป็นเกณฑ์แห่งความถูกต้อง ซึ่งส่วนนี้เองที่ชัดเจนที่จะนำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธ
ศาสนาได้

ผู้เขียนจึงขอสรุปการตัดสินว่า การกระทำที่มีค่าทางศีลธรรม หรือเกณฑ์หลักในการตัดสิน
การกระทำของพุทธศาสนา ต้องพิจารณาดังนี้

¹⁸อง.ติก. 20/505/225-228.

¹⁹ปรีชา คุณาวุฒิ, “พุทธปรัชญาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
แผนกวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2521, หน้า 65.

ดูว่าการกระทำนั้นมีเจตนาหรือไม่

1. ถ้ามีเจตนาที่คู่ต่อว่าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล หรืออกุศลมูล ถ้าเกิดจากเจตนากุศลมูลถือว่าเป็นกรรมดี ถ้าเกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่าเป็นกรรมชั่ว

2. ถ้าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูลและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้อง แสดงว่าการกระทำนั้นมีคุณค่าทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์

ตามมติของพระพุทธศาสนาการกระทำที่ดี หรือความประพฤติที่ดีซึ่งสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้องจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้²⁰

1. การกระทำที่ถูกต้องหรือดีจะต้องหรือดีจะต้องเป็นการกระทำที่เป็นกุศล
2. การกระทำที่เป็นกุศล จะต้องเป็นการกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น
3. การกระทำเช่นนั้นเป็นการกระทำที่บัณฑิตสรรเสริญ
4. การกระทำเช่นนั้น หากได้ทำให้สมบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ แลความสุขโดยส่วนเดียว

จากกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้องทั้ง 4 ประการ ข้อ 2 และข้อ 4 แสดงให้เห็นว่าเกณฑ์ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนาการกระทำที่จัดว่าดีอย่างสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อ การกระทำนั้นนอกจากจะเกิดจากเจตนาดีเป็นพื้นฐานแล้วการกระทำนั้นต้องก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเองและผู้อื่นด้วย การกระทำที่เป็นไปตามหลักดังกล่าวนี้จัดว่าเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์ ตามหลักของพุทธศาสนาการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี แต่ผลของการกระทำก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือเกิดโทษแก่ตนเองหรือผู้อื่นก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ดีอย่างสมบูรณ์ เช่น การพูดความจริง ถ้าบุคคลหนึ่งพูดความจริงแล้วทำให้เขาได้รับ

ความเดือดร้อนและประเทศชาติล่มจม การกระทำนี้ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ดีอย่างแท้จริง หรืออย่างการคอร์รัปชัน เป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาไม่ดี แต่เมื่อกระทำแล้วทำให้ผู้กระทำได้ประโยชน์ การกระทำนี้ถึงแม้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองแต่เกิดจากเจตนาไม่ดีเป็นพื้นฐานและก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ส่วนรวม พุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี กล่าวโดยสรุปคือในการตัดสินความดีของพุทธศาสนา ยังถือเจตนาเป็นเบื้องต้นหรือเป็นหลัก และถือเอาผลของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นเป็นองค์ประกอบรองในการพิจารณาด้วยโดยถือว่าผลของการกระทำจะเป็นตัววัดว่าการกระทำนั้นมีระดับความดีมากหรือน้อยเท่าไร

ในอังคุตตรนิกาย²¹ ได้กล่าวถึงบุคคลที่อยู่ในโลกนี้ว่าแบ่งเป็น 4 พวกคือ

1. พวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
2. พวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

²⁰Sunthorn Na-Rangsi, *The Buddhist concepts of karma and rebirth*, (Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Press, 1979), p. 216.

²¹อง.จตุก. 21/95/122.

3. พวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

4. พวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

พุทธศาสนาถือว่าพวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นดีมากที่สุด และพวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นไม่มีส่วนดีเลย ส่วนพวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นเป็นพวกที่ดีกว่าพวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เนื่องจากประโยชน์ในความหมายของพุทธศาสนา คือประโยชน์ทางจิตใจ เพราะฉะนั้นสาเหตุที่เห็นว่าพวกที่ปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ตนแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นดีกว่า หมายถึง ก่อนที่เราจะไปช่วยเหลือใคร เราควรช่วยเหลือตัวเองก่อน เช่น การต้องขจัดกิเลสที่มีในใจของเราให้หมดไปหรือบรรเทาให้เหลือน้อยและปฏิบัติโดยทำตัวเป็นคนละเว้นความชั่วให้ได้ก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่นให้ทำความดีละเว้นความชั่วดังนั้นพวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น คือ คนที่ไม่สามารถปฏิบัติเป็นคนดี ไม่ปฏิบัติตามศีลแต่จะไปสอไปให้คนอื่นเป็นคนดียอมทำให้

คนอื่นขาดความเชื่อถือ ฉะนั้นพุทธศาสนาจึงเห็นว่าพวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจึงดีกว่าพวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนแต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นซึ่งแม้จะมีส่วนดีอยู่บ้างแต่ก็น้อยกว่าผู้ที่ปฏิบัติดีหรือทำความดี เพื่อตนเอง ที่กล่าวมาทั้งหมดชี้ให้เห็นว่าการกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมอย่างน้อยที่สุดต้องก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ใช่การกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเลย ซึ่งจากทัศนยะแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนายังคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการตัดสินใจ

การกระทำที่ชั่ว หรือความประพฤตินี้ไม่ดีมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นการกระทำที่เป็นอกุศล
2. เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองหรือผู้อื่น
3. เป็นการกระทำที่บัณฑิตติเตียน
4. การกระทำเช่นนั้น หากได้ทำให้สมบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์

การกระทำที่จัดว่าดีตามเกณฑ์ตัดสินความดีทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเจตนาที่ปรุงแต่งโดยกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ โมหะ ฉะนั้นเมื่อบุคคลใดกระทำการสิ่งใดโดยมีเจตนาเป็นกุศล การกระทำของเขาย่อมสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้อง 4 ประการ เช่นเดียวกันกับลักษณะของการกระทำหรือความประพฤตินี้ไม่ดีเกิดจากการที่บุคคลมีเจตนาเป็นอกุศลหรือถูกปรุงแต่งโดยอกุศลมูล คือ มีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นพื้นฐาน ฉะนั้นการกระทำที่เกิดจากเจตนาเป็นอกุศลจะเป็นไปตามลักษณะของการกระทำที่ไม่ดี 4 ประการ การใช้เกณฑ์ตัดสินความดีสามารถเข้าใจได้ดังนี้ คือ การกระทำใดที่มีลักษณะสอดคล้องกับหลักแห่งความถูกต้องทั้ง 4 ประการนี้ การกระทำนั้นจัดเป็นการกระทำที่ไม่มีโทษ เมื่อไม่มีโทษก็ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลโดยหลักทั้ง 4 ประการนี้เป็นเกณฑ์ ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนา โดยใช้ข้อ 1. เป็นหลักหรือเป็นตัวตั้ง ส่วนข้อ 2, 3, 4 เป็นตัวกำหนดลักษณะหรือขยายความของการกระทำที่ดี ตัวอย่างเช่น ความเมตตากรุณาเป็นการกระทำที่ดี ทำไมจึงจัดว่าเป็นการกระทำที่ดี เพราะเป็นการกระทำที่ไม่มีโทษ เป็นการกระทำที่บัณฑิตสรรเสริญ และถ้ากระทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และเพื่อความสุขโดยส่วนเดียว

หลักเกณฑ์แห่งความถูกต้อง 4 ประการ เป็นองค์ประกอบอันสำคัญของหลักปฏิบัติทางศีลธรรมต่าง ๆ แห่งพระพุทธศาสนาประมวลกฎเกณฑ์แห่งการกระทำทั้งหลายที่ถือว่าถูกต้องทางด้านศีลธรรม พระพุทธองค์ทรงบัญญัติโดยมุ่งให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้อง 4 ประการเหล่านี้ทั้งสิ้น²²

ความหมายของคำว่าประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตก่อให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรือง และทำให้ชีวิตพัฒนาก้าวหน้าไปในทางที่ชอบ ประโยชน์จึงเป็นได้ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ส่วนลักษณะของบัณฑิตหรือผู้รู้ตามหลักการทางพุทธศาสนา ได้แก่ ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยสัปปุริสธรรม 7 ประการ คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักประชุมชน และรู้จักบุคคล

บัณฑิตตามหลักการพระพุทธศาสนา คือ ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา คือ ผู้รู้จักใช้ปัญญา กำหนดแยกสาระ และอสาระ ดำเนินชีวิตของตนให้พ้นจากอสาระและให้ประกอบด้วยสาระได้จริงอย่างนั้น ตามพระพุทธพจน์ที่แสดงความหมายของความเป็นบัณฑิตไว้ซึ่งแปลความว่า เมื่อจะคิด ก็คิดการที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน เกื้อกูลแก่ผู้อื่น เกื้อกูลแก่ชาวโลกทั้งหมดทีเดียว อย่างนี้แลภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ตามนัยพุทธภาษิตนี้ พึงสังเกตว่าพุทธศาสนากำหนดความหมายของความเป็นบัณฑิต ด้วยวิธีการดำเนินชีวิตเริ่มแต่ใช้ความคิดเป็นต้น คือ ตัดสินด้วยความประพฤติปฏิบัติ มิใช่ด้วยความรู้ความเชี่ยวชาญทางวิชาการ²³

การที่พระพุทธเจ้ากำหนดให้มีเกณฑ์ข้อที่ 3 กล่าวว่า การกระทำที่ดีต้องเป็นการกระทำที่บัณฑิตสรรเสริญนั้น เนื่องจากพระพุทธเจ้าตรัสไว้เพื่อป้องกันปัญหาบางอย่างที่เกิดขึ้น พระองค์ทรงเห็นว่าการกระทำของคนในโลกนี้ย่อมมีการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. คำติเตียน นินทา กล่าวร้าย
2. คำสรรเสริญ เยินยอ

การกระทำทั้ง 2 ประเภทเป็นธรรมประจำโลก ดังนั้นถ้าเราอยู่ในสังคมที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน เราจะต้องเจอปัญหานี้เราจึงควรแยกพิจารณาว่า จะนำคำติเตียนหรือคำสรรเสริญของใครมาพิจารณา ถ้าเป็นคำติเตียนของคนพาล คนโง่เราไม่ควรนำมาสนใจพิจารณา แต่ถ้าเป็นคำติเตียนหรือสรรเสริญของบัณฑิต (ตามความหมายที่ระบุไว้ในสัปปุริสธรรม 7 ประการ) เราก็ควรนำมาพิจารณาไตร่ตรอง และในพุทธธรรมกล่าวไว้ว่า

การยอมรับหรือไม่ยอมรับของปราชญ์ มองอย่างกว้างๆ หรือมองในระดับสถาบัน จะปรากฏในรูปของบัญญัติทางศาสนาบ้าง ขนบธรรมเนียมประเพณีบ้าง กฎหมายบ้างเป็นต้น แม้ว่าบทบัญญัติและสิ่งที่ถือตามกันมาเหล่านี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นมติของวิญญูเสมอไป และการปฏิบัติที่ขัดแย้งแปลกออกไปจากบทบัญญัติและสิ่งที่ถือตามกันมาเหล่านี้ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นข้อที่วิญญูติเตียน

²²Sunthorn Na-Rangsi, *The Buddhist concepts of karma and rebirth*, (Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Press, 1979), p. 216.

²³พระราชมุนี, *ค่านิยมแบบพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พจนวรรณ, 2527), หน้า 26-28.

เสมอไปแต่ก็พอจะพูดได้ว่า ส่วนที่แตกต่างนี้เป็นข้อยกเว้นซึ่งก็เป็นกิจของวิญญู้นั้นแหละที่จะต้องหมั่นสอบสวน ตรวจสอบตราในเรื่องเหล่านี้ในแต่ละครั้งแต่ละคราวเรื่อย ๆ ไป²⁴

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความดีมีทั้งกฎหมายขนบประเพณีและศาสนา การกระทำบางอย่างอาจถูกต้องตามกฎหมายแต่ผิดศีลธรรมของศาสนาก็ได้ เช่น การดื่มเหล้า กฎหมายไม่ได้ระบุว่าเป็นการกระทำที่ผิด แต่เป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรมของศาสนาเพราะการดื่มเหล้านำไปสู่ผลด้านลบทางจิตใจ ทำให้จิตใจไม่บริสุทธิ์และนำไปสู่โลก โกรธ หลง มากขึ้น แต่ก็มีกรกระทำบางอย่างที่ผิดกฎหมาย และสอดคล้องกับการกระทำที่ผิดศีลธรรมของศาสนาก็ได้ เช่น การฆ่าคน การขโมย ฯลฯ หรืออาชีพบางอย่างที่ไม่ผิดกฎหมาย เช่น อาชีพขายเนื้อไก่ พ่อค้าบางคนต้องฆ่าไก่ ก่อนที่จะนำไปขายในตลาดซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดประเพณี แต่ผิดศีลธรรมของศาสนา แม้จะมีประโยชน์เกื้อกูลแก่การเลี้ยงชีพแต่ก็ต้องทำบาปเป็นประจำ จึงไม่จัดเป็นการกระทำที่ดีแท้

ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การกระทำที่สอดคล้องกับเกณฑ์ตัดสินคดีทั้ง 4 และเป็นไปตามหลัก 3 อย่างคือ ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดขนบประเพณี และไม่ผิดศีลธรรม หรือหลักศาสนา การกระทำนั้นก็จัดว่าไม่มีโทษแต่สามารถเป็นประโยชน์เกื้อกูลได้ด้วย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในวนโรปสูตรสังยุตตนิกาย ว่า

ชนเหล่าใดสร้างสวนไม้ดอกไม้ผล (อาราม) ปลูกหมุ่ไม้ เพื่อใช้อาศัยร่มเงา สร้างสะพาน ตั้งโรงน้ำ บ่อน้ำ และที่พักอาศัย ให้เป็นทาน ชนเหล่านั้นย่อมมีบุญเจริญขึ้นในกาลทุกเมื่อทั้งกลางวันและกลางคืน เขาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมและสมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไปสวรรค์²⁵

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการกระทำที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลนั้นมีมากมายหลายอย่าง การช่วยเหลือส่วนรวมโดยการสร้างสวนดอกไม้ปลูกต้นไม้ สร้างสะพาน ที่พักอาศัยเป็นที่สาธารณชนได้ใช้ร่วมกันล้วนเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลที่ผู้สร้างได้บุญกุศลเพิ่มขึ้นทุกครั้งที่มิผู้อาศัยใช้สอย

เกณฑ์ตัดสินความดีและความชั่วดังได้กล่าวมาแล้วจัดเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่วได้ทั่วไปโดยไม่เจาะจงว่าการทำความดีหรือความชื่อนั้น ต้องเป็นความดีความชั่วตามคำสอนของพุทธศาสนาเท่านั้น การทำความดีความชั่วตามคำสอนของลัทธิหรือศาสนาอื่นๆ ก็สามารถใช้หลักพุทธจริยศาสตร์เป็นเกณฑ์ตัดสินได้เช่นกัน ในส่วนของพุทธศาสนา การกระทำที่เป็นความดีหรือความชั่ว ย่อมเป็นไปสอดคล้องกับเกณฑ์ตัดสินความดี ความชั่วดังกล่าว นั้น หลักจริยธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนาได้แก่ หลักคำสอนเรื่องศีล 5 และกรรม 10 ซึ่งอาจนำเกณฑ์ตัดสินความดีมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ทำไมการรักษาศีล 5 จึงดี และการล่วงละเมิดศีล 5 จึงไม่ดี หลักของพุทธศาสนาจัดว่าการกระทำที่มีค่าทางจริยะแสดงออกได้ 3 ทาง คือ การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่

²⁴ พระราชวรมุนี, *พุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทวยวรรณ, 2554), หน้า 180.

²⁵ ส.ส. 15/145-146/43-44.

ว่าจะทำอะไรต้องเริ่มต้นที่ใจก่อน คิดก่อน แล้วจึงมีกายกรรม หรือวจีกรรมตามมา โดยพื้นฐานของศีล 5 ที่ทำให้การรักษาศีล 5 ดี และการล่วงละเมิดศีล 5 ไม่ดีมาจาก เจตนาที่เป็นกุศล ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ และเจตนาที่เป็นอกุศล ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งอกุศลทั้ง 3 นี้ เริ่มต้นจากการที่มีอวิชชาหรือมีโมหะก่อนแล้ว โลภะและโทสะ ก็ตามมาดังกล่าวไว้ในอรรถกถา ดังนี้

ปาณาติบาตมีมูล 2 ด้วยสามารถแห่งโทสะ และโมหะ อทินนาทานและมุสาวาทมีมูล 2 ด้วยอำนาจแห่งโทสะและโมหะ หรือด้วยอำนาจแห่งโลภะ และโมหะ มิจฉาจารและสุราบานมีมูล 2 ด้วย สามารถแห่งโลภะและโมหะ

จากอรรถกถาชี้ให้เห็นว่า การล่วงละเมิดศีล 5 ส่วนเกิดจากเจตนาอกุศลมูลเป็นพื้นฐาน ตามเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนา การกระทำใดที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี ส่วนการกระทำที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่าการกระทำที่ดี เจตนาอกุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์หลักในการแบ่งแยกการกระทำดี และการกระทำที่ไม่ดี ส่วนเกณฑ์รองซึ่งเอาผลของการกระทำและคำสรรเสริญของวิญญูชนจะเป็นตัววัดระดับความดีมากขึ้นน้อยของการกระทำนั้น ถ้าเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีและผลของการกระทำดีก็ถือว่าการกระทำนั้นมีค่าทางจริยธรรมสมบูรณ์

ในเกณฑ์หลักของเกณฑ์ตัดสินความดีที่ใช้เจตนาอกุศลมูลและอกุศลมูลเป็นตัววัดดีชั่วนั้น อาจมีคำถามต่ออกุศลมูล 3 ไม่ดีอย่างไร ตามหลักของพุทธศาสนาถือว่า โลก โกรธ หลง เป็นรากเหง้าของการทำชั่ว เช่น การที่คนหนึ่งมีความโลภมากจากจนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น แต่การที่ความโลภหรือความโกรธความหลงไม่ดีนั้นผลประการแรกคือ ผลภายในที่ทำให้จิตใจของบุคคลนั้นขุ่นมัว เศร้าหมองเป็นผลเบื้องต้น ซึ่งก่อให้เกิดสภาวะจิตที่เป็นทุกข์ และถ้ามีความโลภมากขึ้นทำให้เกิดการกระทำที่ไม่ดีต่างๆ ที่แสดงออกทางกาย วาจา เมื่อกระทำแล้วก็เกิดผลภายนอกที่ไม่ดีแก่ตนเองและผู้อื่น อย่างไรก็ตาม เราสามารถตอบสั้นๆ ได้ว่าความโลภ โกรธ หลง ไม่ดี เพราะมันทำให้จิตใจเศร้าหมอง จิตใจที่เศร้าหมองเป็นจิตใจที่เป็นทุกข์ ซึ่งเป็นการอธิบายถึงสาเหตุและผลที่แยกกันไม่ออก หรือถ้าถามต่อว่าทำไมทุกข์ไม่ดี เพราะมันทำให้จิตใจไม่สงบ และทำไมจิตใจไม่สงบ จึงไม่ดีก็เพราะทำให้ชีวิตไม่มีความสุขที่แท้จริง และทำให้ห่างไกล

จากความหลุดพ้น ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา ความหลุดพ้น คือ ความเป็นอิสระ พุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายให้คนเข้าถึงความหลุดพ้น เพื่อจะได้เป็นอิสระจากความทุกข์ กล่าวได้ว่า พุทธศาสนาต้องการเพื่อจะได้ไม่ต้องการ จากที่กล่าวมาว่าทำไม โลก โกรธ หลง ไม่ดี ซึ่งการอธิบายโดยการโยงว่าทำให้เกิดทุกข์ก็ไม่ได้หมายความว่า หลักของพุทธศาสนาใช้ผลมาอธิบาย เหมือนกับลัทธิประโยชน์นิยมที่วัดดีชั่วโดยดูที่ผลของการกระทำ เพราะสำหรับพุทธศาสนาผลเป็นเพียงตัวประกอบรวมนำมาพิจารณาเพื่อช่วยให้เกณฑ์หลัก คือ เจตนามีความชัดเจนขึ้นเท่านั้น

หลักการตัดสินดีชั่วของประโยชน์นิยมเอาผลภายนอกมาตัดสินนั้นคือ หลักมสุขมาวัดว่าการกระทำที่ดีคือการกระทำที่นำไปสู่ปริมาณความสุขให้มากที่สุดโดยให้รวมตัวเราและผู้อื่นเข้าไปด้วย ประโยชน์นิยมถือว่า การกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขน้อย หรือในวงแคบก็เป็นการกระทำที่ตีน้อย ถ้าก่อให้เกิดประโยชน์หรือความสุขมากและในวงกว้างก็ตีมาก จึงต้องเลือกว่าควรจะทำอะไรที่ให้

ปริมาณความสุขมากที่สุดผลของประโยชน์นิยมเป็นผลภายนอกที่ผู้กระทำ ต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การอธิบายว่า อุกุศลมูลไม่ดี เพราะทำให้จิตเศร้าหมองและเกิดทุกข์นั้น เป็นการบอกว่าเมื่อมีโลภ ก็ทำให้เกิดทุกข์ ความทุกข์เป็นผลของการมีความโลภ ซึ่งเป็นการอธิบายว่าโลภไม่ดีอย่างไร และความทุกข์เป็นสภาวะจิตที่เกิดขึ้นทันทีทันใดที่คนมีความโลภ ทุกข์จึงเป็นผลภายในที่เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อีกประการหนึ่งการบอกว่าโลภไม่ดีเพราะทำให้เกิดทุกข์ก็ไม่มีผลมาให้เลือกว่า ถ้าทุกข์น้อยแล้วความโลภจะดี ทุกข์มากความโลภจะไม่ดี แต่การบอกว่าโลภไม่ดีเพราะทำให้จิตเศร้าหมองและเกิดทุกข์เสมือนเป็นการบอกว่าเมื่อมีสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นสิ่งหนึ่งก็เกิดตามมาโดยอัตโนมัติ เช่นเดียวกับการอธิบายว่ากุศลมูลดีอย่างไรเพราะทำให้ใจสงบ ไม่เศร้าหมอง ก็เป็นการอธิบายถึงเหตุกับผลที่แยกกันไม่ออก ดังนั้นเราสรุปได้ว่า การอธิบายว่าอกุศลมูลไม่ดี โดยการโยงถึงทุกข์ ไม่ได้หมายความว่า เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาใช้หลักประโยชน์นิยมเป็นเกณฑ์หลัก จากที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ผลที่เกิดจากความโลภไม่ดีเป็นผลภายในซึ่งเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แก่ผู้มีความโลภแต่ผลของประโยชน์นิยมนั้นคือ ผลภายนอกที่คนต้องชั่งว่า อะไรความทำอะไรไม่ควรทำ

ตามเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาการล่วงละเมิดศีล 5 ไม่ดีเพราะเป็นการกระทำที่ เกิดจากเจตนาอกุศลมูล และการรักษาศีล 5 ดี เพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนากุศลมูล เจตนาอกุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์ตัดสินหลักแต่บางกรณีอาจจะมีการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีแต่ การกระทำนั้นเกิดผลไม่ดีพุทธศาสนาจะตัดสินว่าอย่างไร ตัวอย่าง

พยาบาลมีเจตนาดีต้องการรักษาให้คนไข้หายแต่ด้วยความประมาทจึงหยิบยาผิดทำให้ คนไข้มีอาการหนักมากกว่าเดิม

ตามหลักของพุทธศาสนาตัดสินโดยดูที่เจตนาของผู้กระทำเป็นหลัก กรณีนี้พยาบาลทำด้วย เจตนาดีมีเมตตาต่อคนไข้จึงถือว่าเป็นการกระทำที่ดี แต่ผลของการกระทำกลับทำให้คนไข้มีอาการ หนักขึ้นกว่าเดิม ถือว่าเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ผลที่ไม่ดีแต่เกิดจากเจตนาดี ตามเกณฑ์ตัดสินความดีตัดสินว่าการกระทำนี้ไม่สมบูรณ์ ส่วนการกระทำที่ดีสมบูรณ์ ส่วนการ กระทำที่ดีสมบูรณ์ คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีและผลดี อย่างไรก็ตามจากกรณีนี้สามารถชี้ให้ เราเห็นว่าเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาตัดสินโดยใช้เจตนาของผู้กระทำเป็นเกณฑ์หลักและใช้ ผลของการกระทำเป็นเกณฑ์รอง

ศีลข้อ 1 ไม่ควรฆ่าสัตว์

สำหรับศีลข้อ 1 แม้ว่าในพุทธพจน์จะมุ่งเอาสัตว์ที่เรียกว่ามนุษย์เป็นหลักแต่สัตว์เป็นพวก ดิรัจฉานก็รักชีวิต รักสุขเกลียดทุกข์ เป็นเพื่อนร่วมโลก เกิด แก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน ไม่ควร เบียดเบียนเช่นเดียวกัน ศีลข้อนี้พระพุทธเจ้าจึงให้แผ่คลุมไปถึงสัตว์จำพวกดิรัจฉานด้วย แต่ยอมรับว่า การฆ่าสัตว์จำพวกดิรัจฉานมีโทษน้อยกว่าการฆ่าสัตว์จำพวกมนุษย์²⁶ (ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะไม่ขอกล่าว)

²⁶พระราชวรินทร์ (ประยูรย์ ปยุตโต), *พุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวดย, 2554), หน้า 772 – 773.

ตัวอย่างที่ดีของการสนับสนุนเรื่องนี้ก็คือ การมีช่วงจำพรรษาของภิกษุเป็นเวลา 3 เดือน ในช่วยฤดูฝน ดังที่ปรากฏในวัสสุภนายิกชั้นธกะว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์จำพรรษาแล้วยังเที่ยวจาริกในระหว่างพรรษาคนทั้งหลาย จึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาเช่นนั้นแหละว่า โฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร จึงได้เที่ยวจาริกตลอดฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน เหยียบย่ำตมชาติอันเขียวสด เบียดเบียนอินทรีย์อย่างหนึ่ง ซึ่งมีชีวะ ยังสัตว์เล็กๆ มีจำนวนมากให้ถึงความวอดวายเล่าพระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นคำมูลนั้นในเพราะเหตุแรกเกิดนั้นแล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุจำพรรษาไม่อยู่ให้ตลอด 3 เดือนต้นหรือ 3 เดือนหลัง ไม่พึงหลีกไปสู่จาริกรูปใด หลีกไปต้องอาบัติทุกกฎ²⁷

ทำไมการฆ่าสัตว์หรือการทำลายชีวิตจึงไม่ดี การทำลายชีวิตสัตว์อื่นไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ คือ การกระทำที่เบียดเบียนคนและผู้อื่น เบียดเบียนตนในแง่ที่ว่าเป็นการสร้างความสำเร็จของกิเลสที่ไม่ดีแก่ตน และถ้าทำให้มากขึ้นก็สร้างบุคลิกที่ไม่ดีเพิ่มขึ้น เบียดเบียนผู้อื่นในแง่ที่ทำให้สิ่งมีชีวิตนั้น ๆ ได้รับความเจ็บปวด หรือแก่ความตาย การทำลายชีวิตสัตว์อื่นมาจาก การมีเจตนาที่เกิดจาก อุกุศลมูลเป็นพื้นฐาน ตามเกณฑ์หลักของเกณฑ์ตัดสินความดี จึงจัดเป็นการกระทำที่ไม่ดีหรืออกุศลกรรม กล่าว คือ ผู้กระทำมีอวิชาหรือโมหะก่อน และเกิดโลภะ หรือ โทสะ ตามมา และเมื่อมีมากขึ้นก็มีการลงมือกระทำ เมื่อกระทำแล้วจึงก่อให้เกิดผลให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนตามมา ซึ่งผลนี้จะเป็นตัววัดระดับความ มากน้อยของอกุศลกรรมนี้ ดังนั้นเมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีวิเคราะห์ผลสรุปทำให้เราว่าการล่วงละเมิดศีลข้อ 1 เป็นการกระทำที่ไม่ดี การรักษาศีลข้อ 1 เป็นการกระทำที่ดี การแผ่ความเมตตา

โดยไม่ฆ่าสัตว์หรือไม่ทำร้ายสิ่งมีชีวิตอื่นย่อมเกิดจากเจตนาที่ปราศจากอกุศลมูลการไม่ฆ่าสัตว์จึงเป็นการกระทำที่ดี ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อไม่ไปฆ่าสัตว์ก็ไม่มีใครมาตีเตียนการกระทำของเรา บัณฑิตย่อมสรรเสริญการแผ่เมตตา และการไม่ฆ่าสัตว์ย่อมก่อให้เกิดความสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

ก. ศีลข้อ 2 ไม่ควรลักขโมย

การลักขโมยเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลเข้าครอบงำคือ บุคคลนั้นมีโมหะเป็นพื้นฐาน จึงมีความโลภในสิ่งของที่ไม่ใช่ของตน จึงไปช่วงชิงของของผู้อื่นโดยไม่ให้เจ้าของรับรู้ การลักขโมยจึงอาจเกิดจากคนที่มึนเมาไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ อยากให้ตนเองมีฐานะความเป็นอยู่เท่าเทียมผู้อื่น ความคิดเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ถ้าบุคคลนั้นเกิดไปลักขโมยของของผู้อื่น การกระทำเช่นนี้จะถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมายและผิดศีลข้อ 2

²⁷วิ.ม. มห. 4/207/264.

พุทธพจน์ที่ชี้ให้เห็นว่าการลักขโมยเป็นการกระทำที่ไม่ควรกระทำ คือ “ถ้าใครจะถือเอาสิ่งของที่เรามีได้ให้ด้วยอาการขโมยก็จะเป็นที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะถือเอาของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมยก็จะเป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน”²⁸

การลักขโมย ถือเป็นความผิดที่ปรากฏชัดอยู่ในตัวเองแล้ว สามารถเปรียบเทียบได้ง่าย ๆ โดยใช้ตัวเราเอง เมื่อเราหวงแหนในทรัพย์สินของเรา ก็ไม่ยอมให้ใครเอาของของเราไป เช่นเดียวกับผู้อื่นที่เขาที่รู้สึกหวงแหนในทรัพย์สินของเขา เราจึงไม่ควรลักขโมยในทรัพย์สินของเขา ถ้าแต่ละคนตระหนักในความจริงข้อนี้ การลักขโมยก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีวิเคราะห์การลักขโมย เกณฑ์ตัดสินความดีจะชี้ให้เห็นว่า การลักขโมยย่อมเกิดจากเจตนาอกุศลมูล คือ โมหะเป็นพื้นฐาน และโลภะ หรือโทสะตามมา การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล เป็นพื้นฐานตัดสินโดยเกณฑ์หลัก ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี เมื่อลงมือทำแล้วก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นและแน่นอนคือถือเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และผิดศีล การลักขโมยย่อมก่อให้เกิดทั้งโทษและความทุกข์แก่ตนเองในแง่ของผล การกระทำที่เกิดขึ้นทันทีทันใดและผลกรรมที่ตามมา และก่อให้เกิดความลำบากหรือความสูญเสียแก่ผู้อื่น เป็นการกระทำที่วิญญูชนติเตียนซึ่งเมื่อใช้เกณฑ์รองตัดสินผลของการกระทำเหล่านี้จะชี้ให้เห็นว่าการกระทำนั้นเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ดังนั้นการรักษาศีลข้อ 2 โดยการไม่ละเมิดในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นจึงเป็นการกระทำที่ดี พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลมีการให้ทาน เคารพในสิทธิของผู้อื่น และประกอบอาชีพสุจริต ชีวิตของบุคคลนั้นย่อมมีความสุข การดำรงชีพอย่างสุจริตย่อมทำให้ชีวิตของบุคคลนั้นเจริญก้าวหน้า ประสบความสำเร็จในชีวิต และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลรอบข้างและทำให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุขไม่ต้องระวังโจรผู้ร้ายชีวิตของคนในสังคมสามารถพัฒนาความเป็นอยู่ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้สูงยิ่งขึ้นไป

ข. ศีลข้อ 3 ไม่ควรประพฤติผิดในกาม

สังคมจะสงบสุขได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมนั้นเคารพสิทธิ์ซึ่งกันและกัน ไม่มีการก้าวล่วงสิทธิ์ของผู้อื่น ทั้งทางกายและทางวาจา ทั้งที่เป็นสิ่งของและที่เป็นบุคคลที่เขารักหวงแหน แต่ถ้าสังคมใดมีบุคคลที่ไม่เคารพในสิทธิ์ของผู้อื่นไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย จารีตประเพณี และศีลธรรม บุคคลนั้นจะทำให้สังคมเกิดความยุ่งเหยิง ตัวอย่าง สามิที่มีภรรยาบ่อยหรือที่เป็นชู้กับสามีหรือภรรยาของผู้อื่นหรือทำการข่มขืนแก่บุคคลที่ไม่ยินยอมพร้อมใจ การประพฤติผิดในกามย่อมก่อให้เกิดความเคียดแค้นฆ่ากันตาย และทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับความเดือนร้อนทางใจทำให้ครอบครัวอยู่อย่างไม่สงบสุข การประพฤติผิดในกามอาจจะเกิดจากความพอใจของคน 2 คน แต่การกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องการไม่รู้จักระงับกิเลสตัณหาทำตามความพอใจส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดี ทำให้สังคมปั่นป่วนซึ่งเริ่มจากสังคมเล็กๆ คือ ครอบครัว ถ้าบุคคลใดประสบกับความล้มเหลวในชีวิตครอบครัว ถ้าเขาไม่เข้มแข็งพอ ความผิดหวังอาจทำให้ชีวิตของเขาประสบกับความล้มเหลว ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องนอกทางโดยเฉพาะผู้ที่ยังเยาว์ต่อโลก การประพฤติผิดในกามเกิดจากความหลงเข้าครอบงำขาดความยั้งคิดไม่มีสติที่จะยับยั้งกิเลสตัณหาของตัวเอง เราจะเห็นว่า

²⁸ ส. ม. 19/1458-1465/442-446.

การกระทำเช่นนี้ไม่สามารถเปิดเผยได้ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ เพราะผู้กระทำรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรให้ผู้อื่นรับรู้โดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน การล่วงละเมิดศีลข้อนี้เกิดจากโมหะเข้าครอบงำและโลภะก็ตามมา เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาโดยเกณฑ์หลักจะถือว่าการกระทำนี้เป็นอกุศลกรรม และเมื่อกระทำไปแล้วสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง บัณฑิตย่อมติเตียน และก่อให้เกิดโทษ เกิดทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ตัดสินโดยเกณฑ์รอง ถือว่าการกระทำนี้เป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “บุคคลที่ฉลาดควรจะหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์เพราะมันเป็นกับดักที่จะเกิดเพลิงไหม้ ส่วนคนที่ไม่สามารถครองตัวเป็นคนโสดได้น้อยที่สุดก็ไม่ควรละเมิดกรรมสิทธิ์ในภรรยาคนอื่น”²⁹ การไม่ประพฤติผิดในกาม คือ การประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคุ้มครองของตน การรักษาศีลข้อนี้จะช่วยให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุข การเคารพในสิทธิ์ของผู้อื่น ไม่ก้าวกาย และให้เกียรติทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมีเจตนาเป็นกุศลมุล่อมเป็นการกระทำที่ดี ไม่ก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น บัณฑิตสรรเสริญ และการไม่ประพฤติผิดในกามย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ และความสงบสุข

ค. ศีลข้อ 4 ไม่ควรกล่าวเท็จ

ในชีวิตประจำวันของเรา ถ้าเราสามารถรักษาศีล5 ได้ทุกข้อเราจะมีชีวิตอย่างสงบสุขไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน บางคนสามารถรักษาศีลได้ทุกข้อ

โดยถือเป็นเรื่องง่ายตาย ขณะที่บางคนจะรักษาได้บางข้อ โดยไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม แต่ไม่สามารถละเว้นจากการพูดเท็จได้ ในวันหนึ่งๆต้องมีกรกล่าวเท็จอยู่เสมอ บางคนอาจเห็นว่าเป็นการล่วงละเมิดศีลที่มีความผิดไม่รุนแรง ไม่ได้ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเดือดร้อนมาก บางคนอาจคิดว่าถ้ารู้ความจริงเขาอาจจะเดือดร้อนมากกว่า จึงจำเป็นต้องกล่าวเท็จออกไป แต่ละวันจึงมีการพูดเท็จจนในที่สุดติดเป็นนิสัยไม่ว่าจะกล่าวอะไรก็ขอให้ได้เสริมแต่งหรือบิดเบือนไปจากความจริง แต่เมื่อความจริงถูกเปิดเผยออกมา คนที่กล่าวเท็จจะไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากเพื่อน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องต่างไม่ให้ความเชื่อถือ ทำให้ชื่อเสียงไม่ดี ชีวิตการงานไม่รุ่งโรจน์ เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีวิเคราะห์จะชี้ให้เห็นว่าการพูดเท็จ ก็คือ การพูดที่ไม่ตรงกับความจริง เพราะผู้พูดมีเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โมหะ โลภะ โทสะ จึงปล่อยวางที่รู้อยู่ว่าไม่จริงออกมา ตัดสินโดยเกณฑ์หลักของเกณฑ์ตัดสินความดีการกระทำนี้จึงเป็นอกุศล และเมื่อกระทำไปแล้วเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองในแง่ขาดความน่าเชื่อถือจากบุคคลอื่นและก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น คือ ทำให้เขาเสียผลประโยชน์ ฯลฯ การพูดเท็จเป็นการกระทำที่บัณฑิตย่อมติเตียนและก่อให้เกิดโทษและเกิดทุกข์ ผลของการกระทำเหล่านี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าการพูดเท็จเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่าการพูดความจริงเป็นการกระทำที่ดี เพราะไม่ได้เกิดจากเจตนาอกุศลมูล ความจริงเป็นอย่างไรก็พูดไปตามที่เป็นจริงเมื่อบุคคลมีความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมา ชีวิตเขาจะเจริญก้าวหน้า มีคนให้ความเชื่อถือ และเขาจะประสบความสำเร็จในชีวิต

²⁹H. Saddhatissa, *Buddhist ethics*, (London : George Allen Unwin LTD., 1970), p. 87.

ง. ศิลข้อ 5 ไม่ควรดื่มน้ำเมา หรือเว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ

สิ่งเสพติดมีความหมายไม่ได้อยู่ในตัวเองอยู่แล้ว คือ เมื่อเสพมาก ๆ จะทำให้ผู้ที่เสพเลิกยาก แล การเสพแต่ละครั้งถ้าผู้เสพไม่รู้จักยับยั้ง การเสพจะทำให้ฤทธิ์ของสิ่งเสพติดทำลายสติสัมปชัญญะของเขา เขาไม่สามารถควบคุมการกระทำของตัวเองได้ ฤทธิ์ของสิ่งเสพติดทำให้พฤติกรรมของคนหนึ่งกลายเป็นอีกคนหนึ่ง บางคนจะปล่อยนิสัยเดิมของตัวเองออกมาซึ่งส่วนใหญ่มักก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น การดื่มสุราเกิดจากเจตนาอกุศลคือคนดื่มมีวิชามีความหลง หรือโมหะเข้าครอบงำตัดสินโดยเกณฑ์หลักถือว่าเป็นอกุศลกรรม การเสพสิ่งเสพติดเมื่อกระทำไปแล้วผลของมันสามารถทำให้บุคคลล่วงละเมิดศีลทั้ง 4 ข้อได้ ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงถือให้การละเว้นสิ่งเสพติดเป็นศีลข้อสุดท้ายรวบยอดของศีล 5 ถ้าดื่มให้มากจนควบคุมสติไม่ได้อาจจะมีกายกรรมและวจีกรรมที่ก่อให้เกิดโทษเสี่ยงต่อการทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นการกระทำที่บัณฑิตติเตียนและการเสพมาก ๆ ก่อให้เกิดโทษทั้งแก่ร่างกาย สติปัญญา และเป็นการใช้จ่ายที่สิ้นเปลืองเพราะต้องซื้อหาด้วยราคาแพง ผลของการเสพที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนถือว่าการเสพสุราเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ สิ่งเสพติดบางประเภทก็เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย เช่น เฮโรอีน ผีนุ พวกนี้ทำให้ชีวิตสั้นและหมดอนาคตทันทีทันใดดังนั้นการอยู่ห่างจากสิ่งเสพติดให้มากที่สุดจึงเป็นสิ่งที่ดี โดยการตั้งใจที่จะละเว้นไม่ว่าเป็นสิ่งเสพติดประเภทใด ผลเสียต่างๆ ก็จะไม่ตามมาเพราะเขาสามารถควบคุมสติปัญญาของตัวเองได้ ไม่เสี่ยงต่อความประมาทต่างๆ การละเว้นศีลข้อนี้ถ้าถือเป็นจุดเริ่มต้นก็จะทำให้เขามีสติรู้ตัวรู้ชั่วกระทำทุกอย่างภายใต้การควบคุมของสติ การละเว้นจากสิ่งเสพติดจึงเป็นการกระทำที่ดีเพราะบุคคลนั้นปราศจากโมหะครอบงำ

พระอริยะท่านว่า ผู้รักษาศีล 5 ได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้ทานแบบหนึ่ง เป็นทางพิเศษ เรียกว่า “อภยทาน” ซึ่งนับเป็นมหาทานลำเลิศกว่าทางทั้งปวง มีผลานิสงส์ มากกว่าการให้ทานด้วยวัตถุสิ่งของทั่วไป เช่น การให้ที่ดินก็ดี ให้เงินให้ทองคำดี³⁰

ศีล 5 ถือเป็นหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุขถ้าทุกคนต่างพากันปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 โดยทั่วหน้ากัน ไม่ว่าจะสังคมไหนๆ ในโลกนี้ ก็จะอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยแต่มีบางคนเห็นว่าไม่มีทางที่คนทั้งหมดหรือส่วนมากจะปฏิบัติตามศีล 5 ได้ โดยเห็นว่า ถ้าเราไม่รักษาศีล 5 ขณะที่คนอื่น ๆ ไม่ปฏิบัติ เราจะถูกเบียดเบียนอยู่ฝ่ายเดียวจึงหาทางตอบโต้บ้าง เช่น ถ้าเขาโกหกเราเราก็โกหกเขากลับ ทำเช่นนี้เรื่อยไป ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนศีล 5 ก็จะไม่ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ในชาติ และในโลกได้เลย เราควรตระหนักในข้อนี้และลงมือปฏิบัติศีล 5 ที่ตัวเองก่อน และสอนหรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตามด้วย สังคมในประเทศ ในโลกก็จะอยู่กันอย่างสงบสุข

³⁰ ธนิต อยู่โพธิ์, *อานิสงส์ศีล 5*, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, 2529), หน้า 66.

3.4 ความสำคัญของพุทธจริยศาสตร์

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนในระดับศีลธรรม เช่นเดียวกับศาสนาทั่วไป มีกล่าวถึงบุญบาป ดีชั่ว ความเมตตา การให้ทานและไรต่างๆอีกมากมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ศีลธรรมจึงเป็นพื้นฐานที่แท้จริงของศาสนาพระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องการใช้ชีวิตทางศีลธรรม และเน้นการช่วยเหลือตนเองในการกระทำความดี พระพุทธศาสนาสอนว่าศีลธรรมจะมีประโยชน์อย่างแท้จริงอยู่ที่การนำไปปฏิบัติ พุทธศาสนาถือว่าเมื่อบุคคลนำไปปฏิบัติ เขาก็จะได้รับประโยชน์แก่ตัวเอง ความดีเป็นสิ่งที่สั่งสอนอบรมกันได้ แต่ก่อนที่จะสั่งสอนคนอื่นผู้สอนต้องปฏิบัติตัวให้เป็นคนดีก่อน ดังนั้นพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับปัจเจกชนถ้าปัจเจกชนดีสังคมก็จะดีไปด้วย

พระพุทธเจ้าสอนวิธีปฏิบัติเพื่อให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมหลักปฏิบัติเบื้องต้น ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของการเข้าสู่กุศลธรรมทั้งหลายคือ การปฏิบัติตามศีล 5 และกุศลกรรมบท 10 ซึ่งถือว่าเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ กล่าวคือ เป็นธรรมที่มีอยู่แล้วในโลก เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นทรงชักนำและขัดขวางให้สมาทาน ธรรมนั้น ศีล 5 และกุศลกรรมบท 10 จึงเป็นบัญญัติของสังคมและคำสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนไว้มากมาย โดยกำหนดให้รักษาเป็นนิจศีล คือรักษาประจำเป็นเนืองนิตย์เพื่อความสุขส่วนตัวเพื่อความสงบเรียบร้อยเป็นส่วนรวมในสังคมของมนุษยชาติ และเพื่อเป็นฐานรองรับธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล

3.5 ประโยชน์ของการศึกษาจริยศาสตร์

จากการศึกษาพุทธจริยศาสตร์มาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นประโยชน์ต่างๆ จึงนำมากล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ผู้ศึกษารู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด และอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เพราะว่าดี ชั่ว ถูก ผิด ควรไม่ควรเป็นมาตรการประเมินคุณค่าของมนุษย์ เป็นมาตรการที่สังคมยอมรับกันแล้วเมื่อรู้แล้วก็ควรยึดถือเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนให้สูงขึ้น และเพื่อความสงบสุขความเจริญก้าวหน้าของสังคม
2. ทำให้บุคคลปรับความประพฤติของตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานแห่งคุณค่าทาง จริยศาสตร์เป็นการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น เป็นคนมีวัฒนธรรม มีชีวิตที่ประเสริฐกว่าสัตว์โลกประเภทอื่น จริยศาสตร์จึงเป็นวิชาที่เน้นเฉพาะคุณภาพของชีวิตเท่านั้น
3. การศึกษาจริยศาสตร์ทำให้บุคคลรู้จักคุณค่าของชีวิตว่าคุณค่าของความเป็นคนอยู่ที่ไหน แล้วปฏิบัติตามคุณค่าที่ตนปรารถนา ชีวิตมีคุณค่า มีความหมาย คุ่มค่าที่จะอยู่ต่อไป
4. การศึกษาจริยธรรมเป็นการศึกษาถึงกฎธรรมชาติของชีวิต เพราะกฎทางจริยธรรมเป็นแห่งความจริงของชีวิตเป็นสิ่งที่ชีวิตต้องการ เพราะจะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ ในที่สุดก็จะรู้สึกซาบซึ้งว่าชีวิตที่แท้จริงนั้นต้องการอะไรกันแน่ อะไรคือสาระสำคัญของชีวิต

3.6 สรุปพุทธจริยศาสตร์

จากการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ทำให้ผู้ศึกษาต้องมีความรู้ต่างๆ ถือว่าเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้ศึกษาอย่างมาก จึงขอสรุปจากการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ไว้ ดังนี้

พุทธจริยศาสตร์ จัดเป็น “จริยศาสตร์ศาสนา” ด้วยเหตุผล มีรากฐานจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักความประพฤติที่ดี งามของ ซึ่งจะมีหลักศีลธรรม คุณธรรม แน่นอนตายตัว ซึ่งกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิดถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน ในขณะที่จริยศาสตร์ เน้นเรื่องการโต้แย้งและแสวงหาเหตุผล อันว่า ด้วยความประพฤติของมนุษย์ โดยมีปลายทางอยู่กับ คำ ว่า “ควร-เหมาะสม” โดยไม่มีการตัดสินชัดเจนลงไปว่า ถูกหรือผิด พุทธจริยศาสตร์ เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญาไม่ให้อำนาจดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท จึงสอนให้ตื่นอยู่เสมอและให้เป็นอยู่ด้วยความเบิกบานกายเบิกบานใจไม่ว่า จะเป็นอยู่ในสถานะอะไรก็ตาม

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น บัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ เบญจศีล (ศีล 5) เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม (ธรรม 5, ธรรมอันดีงามห้าอย่าง, คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลเป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ)
2. พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง พุทธจริยธรรมระดับกลาง เพื่อให้บุคคลขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ ศีล 8 หรือ อัฐศีล การรักษาระเบียบทางกาย วาจา ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ส่วน กุศลกรรมบถ การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นการกระทำดี ซึ่งนำไปสู่ความสุขความเจริญ พุทธจริยศาสตร์เรียกว่า (กุศลกรรมบถ 10) ส่วนการกระทำที่พุทธจริยศาสตร์เห็นว่าเป็นการกระทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ซึ่งนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ เรียกว่า กุศลกรรมบถ (อกุศลกรรมบถ 10)
3. พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคล หลักธรรม คือ มรรค 8 หรือเรียกว่าทางสายกลาง มัชฌิมปฏิปทา

บทที่ 4

เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

บทนี้ถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักของงานวิจัยฉบับนี้ซึ่งเป็นบทเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างของเปรียบเทียบปรัชญาของคานท์กับปรัชญาพุทธจริยศาสตร์ในขอบข่ายเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดี โดยใช้วิธีแบ่งเป็นหัวข้อ หัวข้อใดที่มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงและความแตกต่างกันจะกล่าวไว้ในหัวข้อเดียวกัน

- 4.1 เปรียบเทียบเกณฑ์การตัดสินความดีในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
- 4.2 เปรียบเทียบกฎแห่งเสรีภาพในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
- 4.3 เปรียบเทียบแรงจูงใจในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
- 4.4 เปรียบเทียบความเมตตากรุณาในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
- 4.5 เปรียบเทียบกฎแห่งศีลธรรมในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
- 4.6 เปรียบเทียบเป้าหมายสูงสุดในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

4.1 เปรียบเทียบเกณฑ์การตัดสินความดีในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

จากการเสนอเกณฑ์การตัดสินความดีทางพุทธจริยศาสตร์และของคานท์ทำให้ได้ข้อสรุปว่าทั้งพุทธศาสนาและคานท์เป็นพวกที่ใช้เจตนาเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินความดี ซึ่งแตกต่างจากพวกที่ตัดสินความดีโดยคำนึงถึงผลซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อการกระทำสิ้นสุดลงแล้ว เช่น ลัทธิประโยชน์นิยม

อย่างไรก็ตาม ทศณะเรื่องจากใช้เจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีพุทธจริยศาสตร์มีส่วนที่แตกต่างกับของคานท์ กล่าวคือ พุทธศาสนาตัดสินการกระทำโดยใช้เจตนาเป็นองค์ประกอบหลักและใช้ผลของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นเป็นองค์ประกอบร่วมในการตัดสินการกระทำด้วยโดยถือว่าผลของการกระทำจะเป็นตัววัดระดับความดีมากติน้อยเท่าไร ซึ่งจะเข้าใจได้ชัดเจนจากตัวอย่างต่อไปนี้

พยาบาลมีเจตนาดีต้องการช่วยเหลือคนไข้ แต่ด้วยความประมาทจึงหยาบคายผิด ให้แก่คนไข้ทำให้คนไข้มีอาการของโรคอื่นแทรกซ้อนรุนแรงยิ่งขึ้นกว่าเดิมในกรณีนี้ หลักพุทธศาสนาถือว่าพยาบาลมีเจตนาดี คือ ความเมตตา จึงเป็นกุศลกรรม แต่ทำด้วยความเลินเล่อ จึงทำให้เกิดผลที่ไม่ดีแก่คนไข้ แทนที่การช่วยเหลือจะช่วยให้คนไข้มีอาการดีขึ้น แต่กลับทำให้อาการทรุดลงกว่าเดิม พุทธศาสนาตัดสินการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีของพยาบาลเป็นเกณฑ์ และเอาผลของการกระทำเป็น

องค์ประกอบรองเพื่อวัดระดับความดีมากขึ้นน้อย ดังนั้น เมื่อผลไม่ดีแต่เกิดจากเจตนาดี ถือว่า เป็นการกระทำที่ดีไม่สมบูรณ์

ส่วนการกระทำที่ดีสมบูรณ์ คือ การกระทำเกิดจากเจตนาดี และผลออกมาดี ผลของการกระทำเป็นเกณฑ์รองที่จะวัดระดับความดีมากขึ้นน้อย ที่มาจากการตัดสินที่เจตนาของผู้กระทำเป็นเกณฑ์หลักมาแล้ว ส่วนคาน้ำจะไม่คำนึงถึงผลของการกระทำที่เกิดขึ้นเลยไม่ว่าผลนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ใคร มากน้อยเท่าใดก็ตาม แต่การกระทำที่ดีต้องเกิดจากเจตนาที่ดีเป็นหลัก เพื่อให้เข้าใจชัดเจน ขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบที่แสดงทัศนคติในการตัดสินเรื่องนี้ชัดเจน คือ เรื่องหมอกับคนไข้

ตัวอย่างเรื่องหมอกับคนไข้โดยสมมุติว่า ในกรณีที่หมอพูดเท็จกับคนไข้ซึ่งเป็นโรคร้ายแรง โดยพูดสิ่งที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงว่าคนไข้ป่วยเป็นโรคอะไรเนื่องจากหมอเห็นว่า ถ้าหมอพูดความจริง อาจทำให้คนไข้หมดกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายอีกต่อไป หมอพิจารณาเห็นแล้วว่า การพูดเท็จในลักษณะเช่นนี้ เป็นทางออกที่จะช่วยชีวิตคนไข้ดีกว่า ในกรณีเช่นนี้ ถ้าหมอพูดเท็จกับคนไข้แล้วทำให้คนไข้หายป่วย ถ้ามว่าการกระทำของหมอเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่

กรณีที่ยกตัวอย่างเรื่องหมอกับคนไข้ หมอจำเป็นต้องพูดเท็จกับคนไข้ เพื่อให้คนไข้มีชีวิตรอด ในทัศนะของศาสนากการพูดเท็จย่อมเป็นการล่วงละเมิดศีล 5 ซึ่งพุทธศาสนาถือว่าเป็นการข้อปฏิบัติเบื้องต้นของพุทธศาสนิกชนที่ดี ในสถานการณ์เช่นนี้หมอมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือคนไข้เท่าที่สามารถทำได้ หมอจึงพูดเท็จเพื่อให้คนไข้มีกำลังใจถือว่าหมอได้ปฏิบัติหน้าที่โดยอาชีพของหมอ และทางสังคมก็ไม่ถือว่าการกระทำของหมอมีความผิด เพราะเมื่อเปรียบเทียบน้ำหนักของความผิดในการพูดเท็จแต่ช่วยชีวิตคนไข้มีโอกาสมีชีวิตรอดกับน้ำหนักของความผิดที่หมอทำให้คนไข้มีโอกาสตายถ้าพูดความจริง ความผิดของการพูดเท็จย่อมมีน้ำหนักของความผิดน้อยกว่าความผิดที่ทำให้คนไข้ตาย ทั้งที่หมอมีวิธีที่จะทำให้คนไข้มีชีวิตรอดได้

ถ้าใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาตัดสินจะเห็นว่า พุทธศาสนาตัดสินการกระทำ โดยดูจากเจตนาของผู้กระทำเป็นพื้นฐานว่าเกิดจากเจตนาอะไร การพูดเท็จของหมอในลักษณะเช่นนี้ ไม่ได้เกิดจากเจตนาที่ไม่ดีต่อคนไข้ แต่เกิดจากเจตนาที่ดีเป็นพื้นฐาน นั่นคือต้องการให้คนไข้มีชีวิตรอดต่อไป หมอจึงยอมทำผิดศีลเพื่อทำความดี

ดังนั้น การพูดเท็จของหมอถึงจะผิดตามบัญญัติของศีลก็ไม่เป็นความผิดวัตถุประสงค์ของศีลไปทีเดียวเพราะเมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของศีลแล้ว จะเห็นว่า ศีลมีจุดประสงค์ให้บุคคลรักษาประโยชน์ของกันและกันด้วยความจริง เช่น มุ่งหมายมิให้เบียดเบียนกันด้วยวาจาเป็นอาทิ อาศัยความมุ่งหมายดังกล่าวเมื่อพูดทำลายประโยชน์ของกันและกัน เช่น พูดถึงด้วยเจตนาร้ายเป็นการทับถมส่อเสียด นินทาว่าร้ายเพื่อกดเขาให้เลวลงบ้างยกขึ้นบ้างถึงจะเป็นความจริง ก็ถือว่าเป็นข้อผิด เพราะผิดความมุ่งหมายของศีลที่บัญญัติขึ้นดังกล่าวไว้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสวาจาที่จริงและมีประโยชน์ ทั้งถูกทั้งเหมาะแก่กาลเวลา และนอกจากนี้ทรงบัญญัติศีลให้เว้นจากการพูดมุสาแล้วยังตรัสให้เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดหยาบ เพื่อเจ็ดด้วย¹

¹สุพจน์ จิตสุทธิญาณ, “เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนา”, วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติภาค 2 สังคมศาสตร์ 11. (มกราคม-มิถุนายน 2552) : 30.

จากพุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นว่า เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาไม่ได้ตัดสินอย่างซ้าขาดทีเดียวโดยไม่คำนึงถึงเหตุการณ์และเงื่อนไขของสถานการณ์นั้น ในบาลสถานการณ์ต้องพิจารณาถึงประโยชน์ที่ตามมาเพื่อประกอบในการตัดสินใจ ซึ่งปรากฏในเกณฑ์ตัดสินความดีข้อที่ 4 ตามที่กล่าวมาแล้วว่า การกระทำที่ดี หากได้ทำให้สมบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุขโดยส่วนเดียว และจากหลักคำสอนที่สอนเรื่องการใช้ธรรมให้ถูกเวลาดังข้อความนี้ “ถ้าใช้ธรรมไม่ถูกเวลาแล้วก็จะเสียประโยชน์ ควรคำนึงถึงระยะเวลาที่ควรจะใช้ธรรมข้อไหน ในเวลาไหน”²

ฉะนั้นการพูดเท็จของหมอในกรณีดังกล่าว ในทัศนะของพุทธศาสนาจึงไม่ถือเป็นความผิดร้ายแรงเพราะมีกุศลเจตนาที่ช่วยเหลือคนไข้เป็นแรงหนุนเบื้องต้น คือยอมทำผิดเพราะความกรุณาหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ยอมผิดศีลเพื่อปฏิบัติธรรม เพราะเล็งเห็นว่าประโยชน์ที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมมีน้ำหนักมากกว่าโทษที่จะเกิดจากการล่วงละเมิดศีล ดังกล่าวนี้อธิบายว่าหลักจริยธรรมของพุทธศาสนาแยกออกจากประโยชน์ไม่ได้ การกระทำที่ดีจะจัดว่าเป็นความดีอย่างแท้จริงนอกจากจะเป็นการกระทำที่เป็นกุศลเพราะเกิดจากกุศลเจตนาแล้ว การกระทำนั้นจะต้องเป็นประโยชน์แก่กุลแก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่นหรือทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่นด้วย การกระทำแม้จะดีแต่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น พุทธศาสนาไม่จัดว่าการกระทำนั้นมีคุณค่าทางจริยธรรมอย่างสมบูรณ์

เนื่องจากพุทธศาสนาใช้หลัก “วิภาษวาที”³ ตัดสินโดยจำแนกตามเหตุผลตามข้อเท็จจริงไม่ยืนยันตายตัวเด็ดขาด บางกรณีอาจจะยืนยันเด็ดขาดได้ แปลว่า “ผู้กล่าวจำแนก”, “ผู้แยกแยะพูด”, เป็นคุณบทหรือคำแสดงคุณลักษณะอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้าหมายความว่า ทรงแสดงธรรมแยกแยะแจ่มแจ้งออกไปให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบย่อยๆ มาประชุมกันอย่างไร เช่น แยกแยะกระจายนามรูปออกเป็นขั้นที่ 5 आयตนะ 12 เป็นต้น สิ่งทั้งหลายมีด้านที่เป็นคุณและด้านที่เป็นโทษอย่างไร เรื่องนั้นๆมีข้อจริงข้อเท็จจริงอะไรบ้าง การกระทำอย่างนั้นๆ มีแง่ถูกแง่ผิดแง่ที่ดีและแง่ที่ไม่ดีประการใดเป็นต้น เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งนั้น เรื่องนั้นอย่างชัดเจน มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง แต่บางกรณียืนยันเด็ดขาดไม่ได้ ยกตัวอย่าง

การพูดเท็จเพื่อจงใจหลอกลวงเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์จากคนอื่นการกระทำนี้พุทธศาสนาตัดสินเด็ดขาดว่าเป็นการกระทำที่ผิดทั้งศีลผิดทั้งธรรมผิดศีลในแง่ที่ผู้กระทำจงใจกล่าวให้คลาดเคลื่อนจากความจริงถือว่าผิดศีลคือพูดเท็จผิดธรรมในแง่ที่ว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีเมตตากรุณาซึ่งเป็นการประทุษร้ายต่ออีกฝ่ายหนึ่ง การพูดเท็จในกรณีนี้จึงถือว่าผิดร้ายแรง

ส่วนในกรณีของหมอ หมอตั้งใจพูดให้คลาดเคลื่อนจากความจริง แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไข้มีกำลังใจที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป ซึ่งเป็นการยึดชีวิตของคนๆหนึ่งให้ยืนยาวขึ้น การกระทำนี้กระทำเพื่อมุ่งผลประโยชน์ในทางที่ดี ตามหลักของพุทธศาสนาซึ่งใช้หลักวิภาษวาที จึงตัดสินการกระทำของหมอว่าผิดศีล คือ พูดเท็จแต่ถือว่าผิดไม่ร้ายแรง เท่ากรณีแรก เนื่องจากพุทธศาสนานำประโยชน์และ

²พระศาสนโสภณ, 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2510), หน้า 142.

³พระเทพเวที, วิภาษวาที, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531), หน้า 278.

โทษของการกระทำมาเป็นองค์ประกอบของการพิจารณาด้วย ในพุทธธรรมกล่าวเรื่องนี้ว่า “การมูสาวาทมีโทษมากหรือน้อยแล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอนเป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องเล็กน้อย และแล้วแต่ผู้พูด”⁴

ตามหลักศีลธรรมของพุทธศาสนาการกระทำที่ผิดศีลย่อมเป็นการผิดธรรมด้วยเสมอไป ในกรณีของหมอดังกล่าวมาแล้วจัดว่าผิดศีล เพราะจงใจกล่าวให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง และจัดว่าผิดธรรมเพราะเป็นการหลอกลวงให้คนไข้เข้าใจผิด แต่การกระทำที่ผิดศีลและธรรมของหมอเกิดจากเจตนาที่จะช่วยเหลือคนไข้ ความผิดของหมอจึงไม่เป็นความผิดที่ร้ายแรงเพราะเป็นอกุศลเจตนาที่เกิดขึ้นด้วยแรงหนุนของกุศลเจตนาโดยมุ่งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่คนไข้เป็นหลักเป็นการยอมเสียประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ของผู้อื่น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำที่มีน้ำหนักของความดีมากกว่าน้ำหนักของความไม่ดี

ในทัศนะของอิมมานูเอล คานท์

กรณีที่หมอปวดกับคนไข้เพื่อให้คนไข้มีโอกาสมิชีวิตรอดต่อไปนั้น ถามว่าในทัศนะของคานท์ การกระทำของหมอถูกต้องหรือไม่

เกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์ซึ่งปรากฏในรูปของกฎศีลธรรมกล่าวไว้ว่า “ในการกระทำนี้เราสามารถจงใจได้ในเวลาเดียวกันที่จะทำให้หลักการส่วนตัว (maxim) ของเรากลายเป็นกฎสากล”⁵

ในกรณีนี้ถ้าหลักการส่วนตัวของหมอ คือ “หมอจำเป็นต้องปวด เพื่อให้คนไข้มีชีวิตรอด” โดยทำซ้ำซ้ำความนี้เป็นกฎสากล แต่กฎศีลธรรมของคานท์มีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาด คือเป็นคำสั่งของการกระทำที่ปราศจากเงื่อนไขใดๆหรือปราศจากการคำนึงถึงผลของการกระทำ ในกรณีนี้หมอปวดเพราะเห็นว่าช่วยให้คนไข้มีชีวิตรอดแล้วเห็นว่าการปวดเพื่อผลที่ดีกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ผิดสำหรับคานท์ กฎศีลธรรมนั้นต้องไม่คำนึงถึงผลอะไรทั้งสิ้น การปวดโดยตัวมันเองเป็นการกระทำที่ไม่สามารถจงใจให้เป็นกฎสากลอยู่แล้ว เพราะการโกหกมีความขัดแย้งในตัวมันเองผู้กระทำไม่สามารถจงใจให้เป็นกฎสากลได้ กล่าวคือ การปวดนั้นไม่สามารถจะทำให้ผู้ที่ปวดจงใจให้การปวดเป็นสากลได้ เพราะถ้าเขาจงใจอย่างนั้นก็เท่ากับเขาจงใจที่จะไม่ให้การปวดของเขาเป็นการปวดเพราะฉะนั้นการปวดจึงมีความขัดแย้งในตัวเอง การปวดจึงทำเป็นสากลไม่ได้จึงเป็นการกระทำที่ผิด

ดังนั้นในทัศนะของคานท์ หมอปวดเท็จเพื่อให้คนไข้มีชีวิตรอดถือว่าเป็นการกระทำที่ผิด ผลของการเปรียบเทียบการตัดสินการกระทำของพุทธศาสนาและของคานท์ในสถานการณ์นี้ ทั้งสองมีความเห็นที่แตกต่างกันน้อย เนื่องจากต่างเห็นว่าการปวดเท็จเป็นการกระทำที่ผิด โดยตามเกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์เห็นว่าเป็นการกระทำที่ผิดโดยปราศจากข้อแม้ใด ๆ ส่วนพุทธศาสนา เห็นว่าเป็นการกระทำที่ผิดทางศีลและผิดทางธรรมแต่ความผิดของหมอไม่ถือเป็นความผิดที่ร้ายแรง

⁴พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), *พุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529), หน้า 772.

⁵Beck, *Foundations of the metaphysics of morals*, p. 39.

4.2 เปรียบเทียบกฎแห่งเสรีภาพในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

จากหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่สะท้อนกฎแห่งเสรีภาพ ปรากฏชัดเจนในกาลามสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนมิให้บุคคลเชื่อถือสิ่งใด ด้วยอาการทั้ง 10 อย่างคือ

“อย่าได้เชื่อถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้เชื่อถือตามถ้อยคำสืบ ๆ กันมา อย่าได้เชื่อถือโดยตื่นข่าวว่าได้ยินอย่างนี้ อย่าได้เชื่อถือโดยอ้างตำรา อย่าได้เชื่อถือโดยเคาเอาเอง อย่าได้เชื่อถือโดยคาดคะเน อย่าได้เชื่อถือโดยความตรึกตามอาการ อย่าได้เชื่อถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทิวของตัว อย่าได้เชื่อถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ อย่าได้เชื่อถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา”⁶

ในตอนสุดท้ายพระองค์ทรงสอนให้เราตัดสินใจความถูกต้อง โดยใช้ปัญญาของเราเอง ในการวิเคราะห์ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดที่น่าเชื่อถือปฏิบัติตามได้ จากพระสูตรข้อนี้แสดงให้เห็นว่า การเชื่ออะไรก็ตามเราควรใช้ปัญญาของตนเองจากจุดนี้เองที่ย้ำให้เห็นว่าเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาสะท้อนเรื่องกฎแห่งเสรีภาพ กล่าวคือ เห็นว่าบุคคลควรใช้ปัญญา หรือเหตุผลของตนเองในการวิเคราะห์และปฏิบัติตามจากการใช้ปัญญาของตัวเอง

จากการที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบอเทวนิยม พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาองค์เดียวของศาสนาทรงสอนมิให้เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวงไม่เชื่อเรื่องภูติผีปีศาจ อำนาจศักดิ์สิทธิ์ใดๆ ที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความสุขชั่ววันจันทร์แต่สำหรับพุทธศาสนการใช้ปัญญาและการปฏิบัติด้วยตนเองเท่านั้นที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความสุขเพราะฉะนั้นการพิจารณาความถูกต้อง ความจริงแท้นั้น อยู่ที่การใช้ปัญญาและเหตุผลของบุคคลเองเท่านั้นพระพุทธเจ้าไม่ได้แบ่งแยกว่า พระองค์คือผู้วิเศษที่อยู่เหนือกว่าสิ่งทั้งปวงในโลกนี้แต่พระองค์คือ มนุษย์ธรรมดาคนหนึ่งที่มีชีวิตอยู่ในวัฏจักรแห่งการเกิด แก่ เจ็บ ตาย พระองค์จึงเป็นผู้ค้นพบกฎศีลธรรมซึ่งเป็นกฎที่มีอยู่แล้วในโลกนี้พระองค์ยังทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนเคารพในพระธรรมหรือกฎศีลธรรมซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความสงบสุขเมื่อเขาได้ลงมือปฏิบัติจากการที่พระองค์ไม่ได้แบ่งแยกว่าตัวเองมีความแตกต่างจากมนุษย์และสอนให้มนุษย์เคารพในเหตุผลหรือปัญญาของตัวเองในการพิจารณาความถูกต้อง สามารถแยกความดีและความชั่วด้วยตัวเอง ลักษณะการสอนนี้จึงสนับสนุนให้เห็นว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบอเทวนิยมที่สอดคล้องกับกฎแห่งเสรีภาพ โดยข้อเท็จจริงแล้วศาสนาแบบอเทวนิยมมีทัศนะเรื่องมนุษย์และการสร้างโลก ตรงข้ามกับศาสนาแบบเทวนิยม เช่น ศาสนาคริสต์ ซึ่งสอนว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง พระเจ้าเป็นสิ่งสมบูรณ์ เป็นสิ่งสูงสุดที่อยู่เหนือกว่ามนุษย์ ในหนังสือศาสนาเปรียบเทียบกล่าวถึงฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ในกลุ่มเทวนิยม ว่า “มนุษย์ขึ้นตรงต่อผู้สร้าง ปฏิเสธความสามารถของมนุษย์ชีวิตต้องสุดแต่พระองค์ผู้ทรงสร้างมา มนุษย์ต้องเชื่อตามบัญญัติของพระเจ้า มนุษย์ปฏิบัติตนไปตามที่ทรงพระกรุณา (ให้มาเกิดและมีชีวิตอยู่) ฐานะของมนุษย์ในศาสนาเหล่านี้มีหน้าที่ปฏิบัติต่อมนุษย์ในฐานะเป็น อเทวนิยมทั้งหมดจะต้องสอดคล้องกับกฎแห่งเสรีภาพบางศาสนาหรือบางลัทธิที่

⁶ เกสบุตรสูตร, อง.ตัก. 20/505/225-228.

เป็นอเทวนิยมหลักคำสอนของศาสนา หรือลัทธินั้นอาจจะสั่งสอนให้บุคคลเชื่อฟังคำสั่งสอนของ ศาสดาโดยถือว่าศาสดาเป็นสิ่งสูงสุดที่ถูกต้องและบริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นบุคคลในศาสนาหรือลัทธินั้นๆ ต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนและเคารพในศาสดาอย่างถวายชีวิต ถ้าบุคคลใดไม่ทำตามคำสั่งสอนจะได้รับโทษ

ฉะนั้นกลุ่มอเทวนิยมที่มีลักษณะนี้จึงไม่มีลักษณะของกฎแห่งเสรีภาพ พุทธศาสนาซึ่งเป็น ศาสนาแบบอเทวนิยมเป็นศาสนาที่สนับสนุนกฎแห่งเสรีภาพ

กฎแห่งเสรีภาพเป็นหนึ่งในลักษณะสามประการของกฎศีลธรรม กฎแห่งเสรีภาพใน ความหมายของคานท์คือ ในฐานะที่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (rational being) มนุษย์จึงมี เจตจำนงอิสระที่จะเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ เขาสามารถเลือกที่จะทำความดีและความชั่ว ได้และเมื่อกระทำไปเขาก็เป็นผู้รับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ดังนั้นเมื่อเขาเลือกที่จะทำตามกฎ ศีลธรรมหมายความว่า เขากำลังทำตามเจตจำนงที่ตัวเองตั้งไว้ เขาไม่ได้อยู่ใต้อำนาจของเงื่อนไชหรือ คำสั่งของใคร การทำตามกฎศีลธรรมของมนุษย์จึงเป็นการทำตามกฎแห่งเสรีภาพ

สมมติว่ามีคนบอกให้เราทำอะไรสักอย่างแล้ว เราทำเพราะเชื่อเขาโดยไม่ได้ใช้เหตุผลของ เรายุติเคราะห์ว่าการกระทำนั้นเราสามารถจงใจให้เป็นสากลได้หรือไม่ การทำตามคำสั่งของคนอื่น โดยปราศจากการใช้เหตุผลของตัวเองแสดงว่าเราไม่มีเสรีภาพ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า สิ่งที่คนอื่นมา บอกให้เราทำนั้นเราทำตามไม่ได้เลย และเห็นว่าเราไม่มีเสรีภาพไม่ได้ เราสามารถรับฟังสิ่งที่คนอื่น บอกให้เราทำได้แต่เราต้องใช้เหตุผลวิเคราะห์ดูว่าถ้าการกระทำนั้นเราสามารถจงใจให้เป็นสากลได้ การกระทำของเราก็สอดคล้องกับกฎแห่งเสรีภาพหมายถึงการทำตามคำสั่งเด็ดขาดที่เกิดจากการที่ตัว เรายุติกำหนดให้หลักการส่วนตัวของเราเป็นกฎสากล คานท์เปรียบเทียบให้เห็นว่าบุคคลที่ทำ ตามกฎศีลธรรม ก็คือคนที่ทำตามเจตจำนงอิสระของตัวเองไม่ได้ทำเพราะขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ และทำตามคำสั่งของใคร ต่างกับคนที่ปฏิบัติตามกฎหมายอาจเป็นเพราะกลัวการถูกลงโทษถ้าทำ ความผิด หรือคนที่เชื่อฟังคำสั่งของพระเจ้าแล้วทำความดีเพราะหวังรางวัลจากพระเจ้า ไม่กล้าทำ ความชั่วเพราะกลัวถูกลงโทษจากพระเจ้า ดังนั้นการทำตามกฎหมายก็ดี การเชื่อฟังคำสั่งของพระเจ้า ก็ดีล้วนแต่มีเงื่อนไชให้ปฏิบัติตาม แต่การที่บุคคลใดทำตามกฎศีลธรรมนั้นเขาทำจากจิตสำนึกที่มีต่อ ศีลธรรมอย่างแท้จริงคานท์ปฏิเสธที่สนะที่ว่าพระเจ้าเป็นผู้ตั้งกฎศีลธรรมและเป็นผู้สั่งให้มนุษย์ปฏิบัติ ตามคานท์เห็นว่าถ้ามนุษย์เชื่อฟังกฎศีลธรรมด้วยเหตุผลนี้คือการกลัวการถูกลงโทษมนุษย์จะปฏิบัติ ตามกฎศีลธรรมอย่างรอบคอบเพื่อหลีกเลี่ยงความทุกข์ต่าง ๆ ดังนั้นลักษณะการเชื่อฟังคำสั่งของพระเจ้า จึงไม่มีเสรีภาพแต่การทำตามกฎศีลธรรมนั้นหมายความว่า บุคคลนั้นกระทำตามกฎที่เขาตระหนักว่า เป็นกฎที่เขาสร้างขึ้นมาเองและปฏิบัติตามกฎนั้น

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าเกณฑ์ตัดสินความดีของทั้งสองสอดคล้องกับกฎแห่งเสรีภาพนั้นคือ ให้บุคคลพึงสติปัญญาหรือเหตุผลของตนเองในการตัดสินความถูกต้องของการกระทำ

4.3 เปรียบเทียบแรงจูงใจในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

พุทธศาสนาเห็นว่าแรงจูงใจที่ทำให้บุคคลทำความดีหรือความชั่วมี 2 ประการ คือ

1. กุศลมูล ซึ่งประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ
2. อกุศลมูล ซึ่งประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ

ดังพุทธพจน์ที่กล่าวว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ 3 อย่างนี้เป็นเหตุให้เกิดกรรม 3 อย่าง คือ โลภะ 1 โทสะ 1 โมหะ 1 กรรมใดกระทำด้วย โลภะ... โทสะ... โมหะ... กรรมนั้นเป็นอกุศล...ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ 3 อย่างนี้เป็นเหตุให้เกิดกรรม 3 อย่าง ... คือ อโลภะ... อโลสะ... อโมหะ... กรรมนั้นเป็นกุศล ...⁷

ในทัศนะของคานท์เห็นว่า แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการกระทำดีและชั่วมี 2 ประการ

1. เหตุผลหรือปัญญา
 2. แรงโน้มถ่วงอารมณ์ (inclination) ซึ่งหมายถึง สัญชาติญาณผลประโยชน์ส่วนตัว
- อุปนิสัยซึ่งการอบรมเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อมสร้างขึ้น

ทัศนะของคานท์เกี่ยวกับเรื่องนี้ คือ คนที่ทำความผิดนั้น เพราะเขาไม่เป็นอิสระอย่างแท้จริง เขาตกอยู่ในสถานะของการถูกกระตุ้นโดยแรงโน้มถ่วงของอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ความต้องการ หรือผลประโยชน์ แรงกระตุ้นเหล่านี้ผลักดันให้ทำความผิด ส่วนคนที่เป็นอิสระ คือ คนที่หลุดพ้นจากแรงโน้มถ่วงของแรงขับเหล่านี้แล้วใช้เหตุผลหรือปัญญาวิเคราะห์การกระทำนั้น ดังนั้นการที่แต่ละคนเห็นว่าความผิดและความถูกแตกต่างกันเพราะถูกครอบงำโดยแรงโน้มถ่วงอารมณ์ แต่ถ้าทุกคนสลัดแรงโน้มถ่วงออกได้หมดเขาก็จะกระทำการใดโดยใช้เหตุผลหรือปัญญาซึ่งจะทำให้มีความเห็นตรงกันว่าอะไรผิด อะไรถูก

พุทธจริยศาสตร์เปรียบเทียบกับจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์

กุศลมูล 3 ก็คือ การที่บุคคลใช้ปัญญาหรือเหตุผลในการดำเนินการกระทำนั้นเองเพราะการที่บุคคลมีจิตใจที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งถือเป็นต้นตอแห่งความดี แล้วมโนกรรมซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงออกของมนุษย์ก็จะคัดแต่สิ่งที่ดีตามชอบธรรมไม่หลงในสิ่งที่ผิดว่าเป็นความถูกต้อง การกระทำทางกายกรรม และวจีกรรมที่ดีตามมา พุทธศาสนาจึงถือว่า การเริ่มต้นด้วยมโนกรรมที่เป็นกุศลกรรมบทเป็นศักยภาพที่สำคัญของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นไปได้เรื่อย ๆ จนกระทั่งบรรลุปรมัตถธรรมในที่สุด ดังนั้นกุศลมูล 3 ของพุทธศาสนาจึงเทียบได้กับปัญญาของคานท์นั่นเอง

อกุศลมูล 3 ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเปรียบได้กับแรงโน้มถ่วงอารมณ์ของคานท์ “ชาวพุทธ เรียกว่า อำนาจฝ่ายต่ำในตัวมนุษย์ หรือกิเลสตัณหานั่นเอง อกุศลมูลเกิดจากอวิชชาและความ

⁷อง.ติก. 20/551/317-318.

ยึดมั่นในตัวตนเป็นพลังใจที่ปราศจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผล”⁸ เมื่อบุคคลขจัดกิเลสหรืออกุศลมูล 3 ออกเขาจะเห็นสังขธรรมเหมือนกัน

จากทัศนะเรื่องแรงจูงใจซึ่งเป็นต้นตอแห่งความดี-ความชั่ว แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาและคานท์มีทัศนะคล้ายคลึงกันในแง่ที่ว่า เมื่อคนหลุดออกจากอำนาจฝ่ายต่ำที่เป็นกิเลส ทุกคนจะเห็นสังขธรรมเหมือนกัน นั่นคือ เห็นถูกเป็นถูกเห็นผิดเป็นผิด คานท์อาจใช้ภาษาแตกต่างกับพุทธศาสนาซึ่งมีพื้นฐานมาจากรากฐานของศาสนาแต่เนื้อหาของความหมายในเรื่องที่กล่าวมา พุทธศาสนาและคานท์มีความเห็นสอดคล้องกัน

4.4 เปรียบเทียบความเมตตากรุณาในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

“โลโกปตณฺภิกกา เมตตา เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก”⁹ เป็นพุทธภาษิตที่สำคัญตอนหนึ่งของพุทธศาสนาที่ปรากฏในหลักธรรม โดยกล่าวไว้ชัดเจนในเบญจธรรม และพรหมวิหาร 4 ในที่นี้จะแยกวิเคราะห์ ดังนี้

ก. ความหมายของเมตตากรุณา

ข. ทำไมหลักพุทธศาสนาจึงสอนให้บุคคลมีความเมตตา กรุณา โดยถือว่าเมตตากรุณาเป็นความดี 1 อย่างในเบญจธรรมและเป็นธรรมที่ประเสริฐ 1 ข้อ ในพรหมวิหาร 4

ความหมายของเมตตากรุณา

เมตตา แปลว่า ความรัก, ความปรารถนาให้เขามีความสุข, แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า

กรุณา แปลว่า ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์, ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์คิดหาทางช่วยเหลือปลดเปลื้องทุกข์ของเขา

โดยสรุป เมตตา คือความปรารถนาให้เขามีความสุข กรุณา คือความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ อย่างไรก็ตามในที่นี้จะกล่าวถึงเมตตาในความหมายที่ถูกต้องตามหลักธรรม เพราะเมตตาที่คนทั่วไปเข้าใจและปฏิบัติอยู่นั้นไม่ได้เป็นเมตตาที่แท้จริง ในพุทธธรรมได้แบ่งเมตตาเป็น 2 ประเภท¹⁰

1. ความรักที่เมตตา
2. ความรักที่เป็นอกุศล

⁸วิทย์ วิศุทธิ์เวทย์, *พุทธปรัชญา*, เอกสารฉบับพิมพ์ดีด, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 19.

⁹สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), *หลักพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2526), หน้า 68.

¹⁰พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต), *พุทธธรรม*, อ่างแก้ว, หน้า 507.

ความรักที่เมตตา เป็นความรักที่บริสุทธิ์ มีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมโลกหรือเพื่อนร่วมสังสารวัฏเป็นความรักอย่างเป็นกลาง ๆ อย่างเผื่อแผ่ ทำให้ใจเปิดกว้างออกไป และมองใสเบิกบาน ดังนั้น ผลสำเร็จหรือสมบัติของ เมตตาประเภทนี้ คือ ระวังพยาบาลได้ เมตตานี้เป็นเมตตาที่แท้จริง เป็นอนุกรรมสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับรักษาความเที่ยงธรรม เป็นธรรมกลาง ๆ ที่ทำให้มีภาวะจิตที่ปรารถนาดีต่อคนทุกคนสม่ำเสมอ กัน พิจารณาตัดสินและกระทำสิ่งต่าง ๆ ไปตามเหตุผล มุ่งประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่คนทั้งหลาย มิใช่มุ่งสิ่งที่เขาหรือตนชอบ หรืออยากได้ออกเป็น

ความรักที่เป็นอกุศล ซึ่งมักเรียกว่า สีนะหะ หรือเสนหา หมายถึง ความรักใคร่เยื่อใย เฉพาะบุคคล ความพอใจ โปรดปรานส่วนตัวหรือความรักที่เจือด้วยความเห็นแก่ตัว ทำให้จิตใจคับแคบติดข้องมัวหมองลง หรือตื่นเต้นเร่าร้อน ดังนั้นความล้มเหลวหรือวิบัติของเมตตา ประเภทนี้คือการเกิดสินะหะ เช่น ความรักอย่างบุตร ความรักใคร่ฐานภรรยา สีนะหะเป็นเหตุให้เกิดความลำเอียง ทำให้ช่วยเหลือในทางที่ผิดได้อย่างที่เรียกว่าเกิดฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะรักใคร่)

สำหรับพุทธศาสนาแล้ว เมตตาในความหมายที่ถูกต้องคือ เมตตาที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ไม่มีจิตใจลำเอียง เปลี่ยนไปตามเหตุการณ์และบุคคล แต่เป็นการแสดงความปรารถนาดีอย่างกลางๆ แก่คนทุกคนสม่ำเสมอ กัน ที่สำคัญคือ มุ่งประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่คนทั้งหลายมิใช่มุ่งสิ่งที่เขาชอบหรือตนเองชอบหรืออยากได้ออกเป็น

ก. หลักพุทธศาสนาสอนให้บุคคลมีความเมตตากรุณา

ตามหลักของพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่า ถ้าบุคคลทำดีเขาจะได้ดี ถ้าบุคคลทำชั่ว เขาจะได้ชั่วเป็นผลตอบแทน ดังคำกล่าวที่ว่า หวานพืชเช่นไรก็ได้ผลเช่นนั้น พระพุทธเจ้าท่านทรงเห็นว่าคนทุกคนมีปัญญา หรือมีเหตุผล คนที่มีเหตุผลหรือมีปัญญาจะเลือกทำแต่กรรมดี ที่จะส่งผลให้เขามีความสุขคนที่มีปัญญาจะไม่เลือกทำกรรมชั่วที่จะทำให้เขาเป็นทุกข์ การทำกรรมดีในพุทธศาสนาก็คือการช่วยเหลือเกื้อกูลมีเมตตากรุณาแก่ทุกคน

พุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งที่เด่นชัด คือ สอนให้คนพ้นทุกข์หรือมุ่งให้คนมีความสุขขึ้นมากขึ้น ความสุขในที่นี้หมายถึง สุขในทางธรรมมีจิตใจสงบการสอนให้คนมีเมตตากรุณา คือวิธีการหนึ่งที่จะนำคนไปสู่จุดมุ่งหมายของความสุขนั่นเองไม่ว่าต่อตัวเขาเอง กล่าวคือ เมื่อจิตใจมีเมตตากรุณา การได้ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ เป็นส่วนหนึ่งของการเผื่อแผ่ให้ตัวเองมีจิตใจกว้างขวางนั้นหมายความว่า เขามีความสุขใจในขั้นหนึ่งแล้ว และยังเป็นการได้ช่วยเหลือผู้อื่นไปด้วย เมื่อหลักของพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายที่จะให้คนพ้นทุกข์ หลักของเมตตากรุณาก็มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายนี้

ข. ทศนะเรื่องความเมตตากรุณาของอิมมานูเอล คานท์

สำหรับคานท์กล่าวโดยสรุปได้ว่า เขาไม่ถือว่าการกระทำที่ดีจะต้องมาจากความรู้สึก แม้แต่ความรู้สึกในทางบวก เช่น ความเมตตา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจ หรือความรัก หรือความรู้สึกในลบ เช่น ริษยา ฯลฯ การกระทำที่เกิดจากความรู้สึกเหล่านี้มิใช่การกระทำดีในแง่ศีลธรรม คานท์ ถือว่าการกระทำที่ดีต้องมาจากเจตนาดี ที่เป็นไปด้วยการสำนึกในหน้าที่ การสำนึกในหน้าที่มาจากการกระทำที่เกิดจากเหตุผลโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าผลนั้นจะให้คุณหรือโทษ

หรือผลนั้นจะตกแต่ตัวเองหรือผู้อื่น คนที่มีเหตุผลจะไม่ทำเพราะถูกแรงกระตุ้นของอารมณ์ผลักดันให้กระทำ คานท์เห็นว่าคนที่ทำด้วยแรงกระตุ้นของอารมณ์ การกระทำนั้นจะมีค่าสัมพันธ์ จะไม่คงที่แน่นอน เปลี่ยนไปตามสถานการณ์และเงื่อนไขต่าง ๆ กล่าวได้ว่า คนที่ทำด้วยเมตตา เขาย่อมหวังผลหรือมีจุดมุ่งหมายในการกระทำนั้นคือ คิดจะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ซึ่งคานท์เห็นว่าการกระทำใดที่มีจุดมุ่งหมายถือว่าการกระทำนั้นไม่มีค่าทางศีลธรรม การกระทำที่เกิดจากความเมตตาสงสารหรือด้านบวกอื่น ๆ ไม่ได้ถือเป็นการกระทำที่ผิด แต่ในแง่ศีลธรรมไม่ถือว่ามีคุณความดีที่น่าสรรเสริญ การทำดีของคานท์คือการกระทำเพราะสำนึกในหน้าที่โดยคานท์เห็นว่าการกระทำที่สำนึกในหน้าที่นี้ในตัวการกระทำนั่นเอง

เพื่อให้เข้าใจชัดเจนดูตัวอย่างการกระทำที่เกิดจากความสงสาร แต่ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีค่าทางศีลธรรม นาย ก. ช่วยเหลือนาย ข. เพราะรู้สึกสงสารเห็นใจที่เห็นนาย ข. ได้รับความเดือดร้อน แรงกระตุ้นของความสงสาร ทำให้เขาเต็มใจที่จะช่วยเหลือนาย ข. ในกรณีนี้แม้ว่านาย ก. จะช่วยเหลือนาย ข. ให้พ้นจากความเดือดร้อนแต่สำหรับคานท์การกระทำนี้ไม่ถือว่ามีค่าทางศีลธรรม เพราะเขาทำจากแรงกระตุ้นของอารมณ์ ซึ่งอาจเป็นไปได้ในกรณีที่นาย ก. ไม่เกิดความสงสารนาย ข. เขาก็จะไม่ช่วยเหลือนาย ข. คานท์มีความเห็นว่า

ในกรณีที่มีคนเป็นจำนวนมากมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นโดยที่ปราศจากความเห็นแก่ตัว แต่เขาเหล่านั้นมีความพอใจที่จะแผ่ความสุขและความช่วยเหลือให้แก่ผู้อื่นเท่าที่เขาสามารถทำได้ คานท์เห็นว่า ความเมตตาและการมีเมตริเป็นประเภทของการกระทำที่ไม่มีค่าทางศีลธรรม เช่น แรงโน้มที่จะมีชื่อเสียง ถ้าโชคดีที่การกระทำนั้นบังเอิญตรงกับหน้าที่ และมีประโยชน์ซึ่งจัดว่าเป็นการกระทำที่ยกย่องน่าสนับสนุน แต่ไม่น่าสรรเสริญ¹¹

หรือในกรณีที่นาย ก. เกิดมาในครอบครัวที่พร้อมทุกอย่าง การอบรมสั่งสอนให้เขาเป็นคนดี สิ่งแวดล้อมทำให้เขาเป็นคนมีจริยธรรมโดยกำเนิด ดังนั้น การได้ช่วยเหลือผู้อื่น ความเมตตากรุณาที่เขาได้กระทำนั้นตรงกับธรรมชาติในใจของเขา เขาจึงทำโดยไม่มี ความขัดแย้งภายในใจ ในแง่นี้คานท์ถือว่าการกระทำของนาย ก. ไม่มีค่าทางศีลธรรม แต่ถ้านาย ข. เป็นคนที่เกิดมาอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ขาดแคลน ความเป็นอยู่บังคับให้เขาดิ้นรนต่อสู้ เขาเป็นคนไม่สนใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นถ้าเขาหลีกเลี่ยงได้ เขาก็จะหลีกเลี่ยง นาย ข. ซึ่งถูกประณามจากเพื่อนว่าเป็นคนใจดำ แต่สำหรับคานท์ในเวลาใดที่นาย ข. ได้ช่วยเหลือผู้อื่นโดยที่เขาต้องต่อสู้แรงโน้มตามธรรมชาติของเขาที่ไม่ต้องการช่วยเหลือ แต่เขาสำนึกในหน้าที่ว่ามนุษย์ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เขาสามารถฝืนแรงโน้มนั้นได้ คานท์ถือว่า การกระทำครั้งนี้ของนาย ข. มีค่าทางศีลธรรม

เรื่องนี้ปรากฏในทัศนะของคานท์ที่ว่า สมมุติว่ามีชายคนหนึ่งประสบความสำเร็จอย่างหนัก โดยที่ปราศจากความเห็นอกเห็นใจคนอื่น แต่เขายังคงมีพลังที่จะช่วยเหลือคนอื่น ทั้ง ๆ ที่ตัวเขามีความทุกข์ แต่เขาสามารถแยกตัวเองออกจากความทุกข์ได้โดยไม่จดจ่อกับแรงโน้มทางอารมณ์ของตัวเอง และช่วยเหลือคนอื่นโดยสำนึกกว่าเป็นหน้าที่ การกระทำนี้ถือว่ามีค่าทางศีลธรรมอย่างแท้จริง¹²

¹¹Beck , Foundations of the metaphysics of morals, pp. 14-15.

¹²Ibid, pp. 14-15.

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าทัศนะเรื่องความเมตตากรุณาของพุทธศาสนาและของคานท์แตกต่างกัน ในแง่ที่ว่าพุทธศาสนาถือว่า ความเมตตากรุณาเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำดี เพราะเป็นการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความเมตตาจะเป็นตัวปราบกิเลสให้มันน้อยลง เพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งตามหลักของพุทธศาสนากการกระทำใด ก็ตาม ที่ส่งเสริมความหลุดพ้นให้ดับทุกข์ได้ การกระทำนั้น จัดว่าอยู่ในฝ่ายดี ส่วนคานท์เห็นว่าเมตตากรุณาหรือความรู้สึกในทางบวกใด ๆ ก็ตาม ไม่สามารถวัดค่าทางศีลธรรมได้ คานท์เห็นว่าเมื่อคนใช้อารมณ์เป็นแรงกระตุ้นในการกระทำใด ๆ การกระทำของเขาจะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา และการทำโดยมีเมตตาอย่ามมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ซึ่งคานท์เองไม่เห็นว่าคุณค่าจะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ ดังนั้นการแสดงความเมตตา ซึ่งคือ การหวังจะให้ผู้อื่นมีความสุขถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีค่าทางศีลธรรม เพราะการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมต้องทำจากเจตนาดี ซึ่งหมายถึงการหลุดพ้นจากความรู้สึกไม่ว่าบวกลบ แต่ทำตามเหตุผลหรือหลักการ

ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนในทัศนะนี้จากตัวอย่างของ แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยสำนึกในหน้าที่ของแม่กับลูก พุทธศาสนาเห็นว่าแม่คนใดที่เลี้ยงลูกด้วยธรรมมีความรักเมตตาสงสารลูก เป็นตัวอย่างของการกระทำดี ส่วนคานท์เห็นว่าแม่ที่เลี้ยงลูกตามหน้าที่ของแม่ที่พึงมีต่อลูก ตัวอย่างของแม่ที่น่าสรรเสริญที่มีค่าทางศีลธรรม ถ้าแม่คนนั้นมีลูก 5 คน และเลี้ยงลูกด้วยความรัก เป็นไปได้ที่แม่อาจจะมีความลำเอียง รักลูกแต่ละคนไม่เท่ากัน ส่วนแม่ที่เลี้ยงลูกตามหน้าที่ แม่ก็จะเลี้ยงลูกและปฏิบัติต่อลูกเท่าเทียมกันทั้ง 5 คน จะไม่มีความรู้สึกเอนเอียงไปทางลูกคนใดคนหนึ่งมากเป็นพิเศษ

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่า กฎจริยศาสตร์ของคานท์ แม้ว่าไม่ได้คาดหวังผลของการกระทำ โดยตรงเหมือนประโยชน์นิยม แต่สามารถถามต่อได้ว่าคานท์ตั้งกฎจริยศาสตร์ขึ้นมาเพื่อจุดมุ่งหมายอะไร ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อหลักใหญ่ที่ว่า เมื่อคนยึดหลักการหรือทำตามเหตุผล แล้วจะทำให้สังคมโดยรวมอยู่กันอย่างสงบสุข แต่วิธีการที่จะไปสู่ความสงบสุขของส่วนรวมในทัศนะของคานท์มาจากการที่แต่ละคนทำตามเหตุผล หรือทำตามหน้าที่ มิใช่การทำเพื่อหวังผลใดๆ และมีใช้ทำจากแรงกระตุ้นของอารมณ์ ดังนั้นเมื่อทุกคนยึดหลักการของคานท์อย่างจริงจังแล้ว แน่นนอนที่สุดสิ่งที่ตามมาหลังจากการทำตามกฎศีลธรรม คือ ความสุขใจของการได้ทำความดี และผลรวมสูงสุดคือความสงบสุขซึ่งมาจากการเคารพสิทธิ์ในตัวของบุคคลซึ่งกันและกัน

4.5 เปรียบเทียบกฎแห่งศีลธรรมในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

กฎศีลธรรมของคานท์สามารถพูดได้อีกรูปแบบหนึ่ง คือ หลักของมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายในตัวเอง โดยกล่าวว่า “จงปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นตัวท่านเองหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่าเขาเป็นจุดหมายในตัวเอง อย่าถือเขาเป็นเพียงเครื่องมือ”¹³ ดังนั้นเพื่อแสดงให้เห็นว่ากฎศีลธรรมของคานท์สามารถวิเคราะห์ระบบจริยธรรมของพุทธศาสนาได้ โดยเอาภาวิเคราะห์จริยธรรมคือศีล 5 ของพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย

¹³Beck, Foundations of the metaphysics of morals, p. 47.

1. ห้ามทำลายชีวิต
2. ห้ามลักขโมย
3. ห้ามประพฤตินิโคตในกาม
4. ห้ามพุดปด
5. ห้ามเสพของมันเมา

การวิเคราะห์นี่ยังทดสอบให้เห็นว่าศีล 5 ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ควรละเว้นนั้น เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์วิเคราะห์แล้วศีล 5 มีเหตุผลเพียงพอหรือไม่ ในแง่ที่พุทธศาสนาถือว่าศีล 5 เป็นธรรมสำหรับมนุษย์ที่พึงละเว้น การทำลายชีวิต การลักขโมย การประพฤตินิโคตในกาม และการพุดปด เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์ที่ว่าด้วย “หลักของมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายในตัวเอง” ตัดสินแล้วชี้ให้เห็นว่า การกระทำทั้ง 4 เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติต่อกับบุคคลหนึ่งในฐานะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเครื่องมือโดยไม่ได้ปฏิบัติในฐานะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นจุดหมายในตัวเอง

ตัวอย่างการทำลายชีวิต นาย ก. และนาย ข. ประกอบอาชีพค้าขายเหมือนกัน วันหนึ่งนาย ข. ขัดผลประโยชน์ของนาย ก. ทำให้นาย ก. เสียผลประโยชน์ที่จะได้รับจึงรู้สึกคับแค้นใจมาก นาย ก. จึงตัดสินใจวางแผนลอบฆ่านาย ข. ถึงแก่ความตาย

การกระทำนี้แสดงให้เห็นว่า นาย ก. ปฏิบัติต่อนาย ข. เสมือนเป็นเครื่องมือเพื่อให้ตัวเองหายคับแค้นใจและเพื่อไม่ให้เกิดการแย่งผลประโยชน์ทางการค้าอีกต่อไป ดังนั้นเมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์วิเคราะห์การทำลายชีวิตจึงเป็นการกระทำที่ผิด เช่นเดียวกับการลักขโมย การประพฤตินิโคตในกามและการพุดปดซึ่งจัดเป็นการกระทำที่ฝ่ายหนึ่งปฏิบัติต่อกับอีกฝ่ายหนึ่งโดยที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้มีจุดหมายในตัวเอง ส่วนศีลข้อ 5 ที่ว่าด้วยละเว้นจากการเสพของมันเมาพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า การเสพของมันเมาอาจจะทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถควบคุมความคิดและการกระทำของตัวเองได้ ซึ่งจะนำความเดือดร้อนมาให้แก่ตนเองและผู้อื่น และอาจจะทำให้เขาทำลายศีลทั้ง 4 ข้อข้างต้นด้วย การเสพของมันเมาจึงนับเป็นอันตรายอย่างมหันต์ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นให้คนกระทำความชั่วทั้งปวงได้ สำหรับคานท์เมื่อใช้กฎศีลธรรมวิเคราะห์ การเสพของมันเมาคือ ลักษณะของการที่บุคคลนั้นกำลังลดความเป็นบุคคลของตัวเองลง คานท์ถือว่าสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผลมีศักดิ์ศรีของตัวเองทุกคนมีค่ามีจุดหมายในตัวเองเท่ากับผู้อื่น การเสพของมันเมามาก ๆ จะทำให้คนขาดสติไม่สามารถควบคุมความคิดและการกระทำของตนได้ ซึ่งจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่นต่อไป ดังนั้นการเสพของมันเมาจึงเป็นการกระทำที่บุคคลนั้นปฏิบัติต่อตัวเองอย่างไม่มีจุดหมาย การเสพของมันเมาจึงเป็นการกระทำที่ผิด

ศีลธรรมซึ่งเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์วิเคราะห์ศีล 5 ซึ่งถือเป็นจริยธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนา ทำให้เราได้ข้อสรุปว่า กฎศีลธรรมของคานท์ที่มีความเป็นสากลและศีล 5 ซึ่งเป็นศีลที่ไม่เพียงแต่สอนพุทธศาสนิกชนได้เท่านั้น ยังถือเป็นศีลสากลที่ทุกคนควรปฏิบัติตามด้วย เพราะการละเมิดศีล 5 ถือเป็นการกระทำที่ผิดอย่างไม่มีข้อแม้

4.6 เปรียบเทียบเป้าหมายสูงสุดในจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

เป้าหมายสูงสุดของคานท์ คือ ศีลธรรม จริยศาสตร์ก็เป็นจุดหมายหรือเป้าหมายอันสูงส่งเหมือนกัน คานท์กล่าวว่า “ในโลกนี้ไม่มีอะไรอื่นนอกเหนือไปจากจริยธรรม จริยธรรมนั่นเองเราเรียกว่าความดีบริสุทธิ์ คืออวงแก้วอันประเสริฐที่มีแสงสว่างรุ่งโรจน์โชติช่วงในตัวมันเอง” ศีลธรรมของคานท์มีความเกี่ยวข้องกับการแบ่งแยกโลกปรากฏ กับโลกความจริงแท้ในตัวเอง คานท์มองว่า ความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์อยู่ที่ความสามารถในการรู้กฎศีลธรรม และยอมให้กฎนั้นมากำหนดหลักการการกระทำของตน กฎศีลธรรมของคานท์เป็นกฎที่เด็ดขาดไม่มีเงื่อนไข คุณค่าทางศีลธรรมของมนุษย์มีได้อยู่ที่การกระทำภายนอกแต่อยู่ที่เจตนาอันทำให้เกิดการกระทำ และเจตนาที่ว่านั้นต้องเป็นเจตนาที่ดีด้วย เป็นเจตนาที่เป็นอิสระจากปัจจัยทางจักรกล ซึ่งเป็นเจตนาที่เกิดจากพลังของเหตุผล คานท์เองมองว่ามนุษย์จะเป็นอิสระก็ต่อเมื่อมนุษย์ใช้เหตุผลซึ่งต่อต้านแรงโน้ม และถ้าเมื่อใดที่มนุษย์ปฏิบัติตามแรงโน้มมนุษย์ก็จะมีอิสระ กฎศีลธรรมหรือหน้าที่ที่มีคุณค่าที่แตกต่างจากกฎความรอบคอบ เพราะว่ากฎศีลธรรมมาจากเหตุผลภายในที่ปราศจากเงื่อนไข ส่วนกฎความรอบคอบมาจากปัจจัยภายนอกคือ ประสบการณ์ หน้าที่เป็นตัวกำหนดคุณค่าทางศีลธรรม หากว่าเราปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุดแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุด เป็นที่หน้าสังเกตว่าการทำความดีหรือการปฏิบัติตามศีลธรรมนั้นไม่ได้นำเราไปสู่ความสุขเสมอ แต่เราก็จำเป็นต้องทำความดีเพราะว่าสิ่งนั้นเป็นความดี และเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องกระทำไม่ว่าเราจะได้รับความสุขหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นความสุขจึงไม่ใช่แรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเรา แต่เราปฏิบัติหน้าที่เพื่อหน้าที่ เราไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข¹⁴

เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน

ในแง่พุทธจริยศาสตร์ได้ 2 ระดับ ดังนี้

1) เป้าหมายระดับโลกียะ เป้าหมายระดับโลกียธรรม เป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ ในสภาวะที่สืบเนื่องอยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เป้าหมายของชีวิต ในระดับนี้จึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพราะเป้าหมายในระดับนี้วัดจากรูปธรรมอันปรากฏให้เห็นเท่านั้น แต่มิได้หมายความว่า อุดมคติของชีวิตในระดับนี้จะเป็สิ่งเลวร้าย ในทางตรงกันข้ามหากสร้างและดำเนินชีวิตตามอุดมคติที่วางไว้ได้อย่างถูกต้องตามกฎศีลธรรมแล้ว ชีวิตก็จะสมบูรณ์มีความสุขในระดับหนึ่ง

2) เป้าหมายระดับโลกุตระ เป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิตของมนุษย์อันอยู่ในสภาวะที่พ้นจากโลก เป้าหมายในระดับนี้เป็นความสุขที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะอื่นใด อันได้แก่ พระนิพพาน ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในเวรัญชสูตร ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงแก้ข้อสงสัยของเวรัญช-พราหมณ์ดังนี้ว่า

¹⁴อิมมานูเอล คานท์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.baanjommyut.com/>. (10 ธันวาคม 2563).

“เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง . . .เมื่อเรารู้เห็นอยู่อย่างนี้จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภาวาสวะ อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’”

3) ความสุขขั้นสูงสุด (ปรมัตถะ หรือประโยชน์สูงสุด) ประโยชน์อย่างยิ่งอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด หมายถึงจิตที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง คือวิมุตติและพระนิพพานมรรคมืองค์ 8 ตามทศนะของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ซึ่งได้กล่าวไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม ซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตนำมาแสดงไว้เพื่อความถูกต้องและเป็นแนวทางในการวินิจฉัย การปฏิบัติในขั้นนี้ เป็นการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน โดยการดับกิเลส และค้นหาแล้วบรรลุพระนิพพาน อันเป็นบรมสุขด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมืองค์ 8 คือทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เรียกเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมืองค์แปดประการ อันประเสริฐ

สรุปได้ว่าพุทธจริยศาสตร์ในระดับโลกียะนั้น เป็นเรื่องของการกระทำ ทางกาย วาจา และใจ เป็นพื้นฐานเพื่อให้เกิดคุณธรรมขั้นสูง ๆ ขึ้นไป ถ้าพิจารณาในมรรคมืองค์ 8 ผู้วิจัยเห็นว่า ในระดับศีลนั้น ประกอบด้วย สัมมาวาจาสัมมาภังคะ สัมมาอาชีวะ ในระดับสมาธินั้น ประกอบด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิส่วนในระดับปัญญา ประกอบด้วยสัมมาทิฐีสัมมาสังกัปปะ ถ้ากล่าวโดยรวม จะเห็นได้ว่า พุทธจริยศาสตร์ระดับโลกุตระนั้น เป็นหนทางปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นหรือการบรรลุนิพพาน ซึ่งหนทางหรือวิธีการดังกล่าวนี้เป็นแบบเบ็ดเสร็จโดยทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นความสุขอันสูงสุดที่เป็นจุดมุ่งหมายของทุกชีวิต นั่นคือพระนิพพาน¹⁵

¹⁵พระครูสุนทรชัยวัฒน์ (ทวี สุชีโว - ตัวประโคน), “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2555, หน้า 41.

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบความเหมือนหรือคล้ายคลึง ระหว่าง จริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

เปรียบเทียบความเหมือน	จริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์	พุทธจริยศาสตร์
1. เกณฑ์การตัดสินความดี	เจตนาเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินความดี	เจตนาเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินความดี
2. กฎแห่งเสรีภาพ	กฎแห่งเสรีภาพเป็นหนึ่งในลักษณะสามประการของกฎศีลธรรม มนุษย์จึงมีเจตจำนงอิสระที่จะเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ การทำตามกฎศีลธรรมของมนุษย์ จึงเป็นการทำตามกฎแห่งเสรีภาพ	กฎแห่งเสรีภาพ บุคคลควรใช้ปัญญา หรือเหตุผลของตนเองในการวิเคราะห์และปฏิบัติตามจากการใช้ปัญญาของตนเอง
3. แรงจูงใจ	เมื่อคนหลุดออกจากอำนาจฝ่ายต่ำที่เป็นกิเลส ทุกคนจะเห็นสังขธรรมเหมือนกัน นั่นคือ เห็นถูกเป็นถูก เห็นผิดเป็นผิด	เมื่อคนหลุดออกจากอำนาจฝ่ายต่ำที่เป็นกิเลส ทุกคนจะเห็นสังขธรรมเหมือนกัน นั่นคือ เห็นถูกเป็นถูกเห็นผิดเป็นผิด
4. ความเมตตากรุณา	-	-
5. กฎแห่งศีลธรรม	กฎศีลธรรมของคานท์มีความเป็นสากล “จงปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นตัวท่านเองหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่าเขาเป็นจุดหมายในตัวเอง อย่าถือเขาเป็นเพียงเครื่องมือ”	ศีล 5 ซึ่งเป็นศีลที่ไม่เพียงแต่สอนพุทธศาสนิกชนได้เท่านั้น ยังถือเป็นศีลสากลที่ทุกคนควรปฏิบัติตามด้วย เพราะการละเมิดศีล 5 ถือเป็นการกระทำที่ผิดอย่างไม่มีข้อแม้ 1. ห้ามทำลายชีวิต 2. ห้ามลักขโมย 3. ห้ามประพฤติผิดในกาม 4. ห้ามพูดปด 5. ห้ามเสพของมันเมา
6. เป้าหมายสูงสุด	-	-

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

เปรียบเทียบความแตกต่าง	จริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์	พุทธจริยศาสตร์
1. เกณฑ์การตัดสินความดี	ไม่คำนึงถึงผลของการกระทำที่เกิดขึ้นไม่ว่าผลนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ใคร มากน้อยเท่าใดก็ตาม แต่การกระทำที่ดีต้องเกิดจากเจตนาที่ดีเป็นหลัก	ตัดสินการกระทำโดยใช้เจตนา เป็นองค์ประกอบหลักและใช้ผลของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นเป็นองค์ประกอบร่วมในการตัดสินการกระทำ
2. กฎแห่งเสรีภาพ	ทำตามกฎศีลธรรมของมนุษย์จึงเป็นการทำตามกฎแห่งเสรีภาพ	เสรีภาพโดยการใช้ปัญญา หรือเหตุผลของตัวเองในการวิเคราะห์และปฏิบัติตาม
3. แรงจูงใจ	แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการกระทำดีและชั่วมี 2 ประการ 1. เหตุผลหรือปัญญา 2. แรงโน้มทางอารมณ์	แรงจูงใจที่ทำให้บุคคลทำความดีหรือความชั่วมี 2 ประการ 1. กุศลมูล อโลภะ อโทสะ อโมหะ 2.อกุศลมูล โลภะ โทสะ โมหะ
4. ความเมตตากรุณา	เมตตากรุณาหรือความรู้สึกในทางบวกใดๆ ก็ตาม ไม่สามารถวัดค่าทางศีลธรรมได้ คานท์เห็นว่าเมื่อคนใช้อารมณ์เป็นแรงกระตุ้นในการกระทำใดๆ การกระทำของเขาจะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา และการทำโดยมีเมตตาอยู่จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ซึ่งคานท์เองไม่เห็นว่าคุณค่าจะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ ดังนั้นการแสดงเมตตา ซึ่งคือ การหวังจะให้ผู้อื่นมีความสุขถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีค่าทางศีลธรรม	ความเมตตากรุณาเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำดี เพราะเป็นการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความเมตตาจะเป็นตัวปราบกิเลสให้มีน้อยลง เพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งตามหลักของพุทธจริยศาสตร์การกระทำใดก็ตามที่ส่งเสริมความหลุดพ้นให้ดับทุกข์ได้ การกระทำนั้นจัดว่าอยู่ในฝ่ายดี
5. กฎแห่งศีลธรรม	-	-
6. เป้าหมายสูงสุด	เป้าหมายสูงสุดของคานท์ คือ ศีลธรรม	สูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์” เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์กับพุทธจ ริยศาสตร์ให้เห็นความเหมือนและแตกต่างกันอย่างชัดเจนอย่างชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อ ศึกษาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ 2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ 3. เพื่อเปรียบเทียบจ ริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์ หลังจากที่ได้ศึกษามาแล้ว โดยสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จุดมุ่งหมายหลักของงานวิจัยเรื่องนี้เป็น เพื่อเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์ ทำให้ได้ข้อสรุปดังนี้ คือ

5.1.1 จริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์

5.1.1.1 ความหมาย จริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์

อิมมานูเอล คานท์ เสนอความคิดทางจริยศาสตร์ในเรื่องเกณฑ์ตัดสินความดี คล้ายคลึงกับพุทธศาสนามาก ในหลักสำคัญคือ การใช้เจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ งานของ คานท์ไม่ได้มีพื้นฐานจากความคิดทางศาสนาเขาไม่เชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายและผู้สร้างโลก ความคิดของคานท์ไม่ได้เกิดจากรอบเหล่านี้ เกณฑ์ตัดสินความดีของคานท์มีลักษณะเป็นสากลที่ สามารถใช้ตัดสินการกระทำของมนุษย์ทุกคนโดยมีความคิดพื้นฐานว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (rational being) ความดี เป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องสอน เพียงแต่เขาใช้ปัญญาเขาจะเป็นคนดีได้

เจตนาของผู้กระทำ มโนทัศน์ที่สำคัญในจริยศาสตร์ของคานท์ คือ เรื่องหน้าที่ หรือ พันธะทางศีลธรรม ความถูกต้องของการกระทำไม่ได้ขึ้นกับผลของการกระทำ แต่ความถูกต้องอยู่ใน ธรรมชาติภายในของการกระทำนั่นเอง ดังนั้นจริยศาสตร์ของคานท์มีลักษณะเป็นแบบแผนนิยม (formalistic) กล่าวคือ ความถูกต้องของการกระทำไม่ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ

แบบแผนนิยม ลัทธิแบบแผนนิยมเห็นว่า มาตรฐานความประพฤติอยู่ในกฎศีลธรรม ซึ่งความถูกต้องหรือความผิดอยู่ในตัวมันเอง โดยไม่เกี่ยวกับผลของการกระทำ คุณค่าทางศีลธรรมจึงมี รูปแบบที่แน่นอนโดยตัวมันเองของการกระทำซึ่งเกิดจากการใช้หลักการที่ตายตัว เช่นเดียวกับกฎ คณิตศาสตร์ หรือตรรกวิทยา

เจตนาดีกับหน้าที่ ค่าทางศีลธรรม ขึ้นอยู่กับเจตนาของปัจเจกชน ซึ่งแสดงออกมา และจะมีค่าทางศีลธรรมได้ก็ต้องการกระทำที่มาจากหน้าที่ ในทัศนะของอิมมานูเอล คานท์ เมื่อมีการกระทำหนึ่ง ๆ เกิดขึ้น แรงกระตุ้นของการกระทำมี 2 ประเภท คือ

1. การกระทำที่เกิดจากแรงโน้มถ่วงของอารมณ์ (inclination) ทั้งที่เป็นฝ่ายบวก เช่น ความเมตตาสงสาร และทางลบ เช่น ความอิจฉาริษยา และเกิดจากเป้าหมายที่เป็นผลประโยชน์ส่วนตัวต่าง ๆ

2. การกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ โดยผู้กระทำไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ของตนหรือไม่คำนึงถึงผลใด ๆ ทั้งสิ้น

5.1.1.2 กฎศีลธรรม

การกระทำที่ตั้งอยู่บนเหตุผลคือ การกระทำที่เกิดจากกฎศีลธรรม กฎศีลธรรมเป็นเหมือนหัวใจของการเสนอจริยศาสตร์ของคานท์ ซึ่งเป็นกฎที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีมีลักษณะเป็นสากลที่ใช้ได้กับมนุษย์ทุกคน เป็นกฎเดียวที่บอกถึงกฎศีลธรรมทั้งหมดที่ปรากฏในโลกแห่งประสบการณ์ ในการตัดสินการกระทำว่าดีหรือชั่วโดยการนำกฎศีลธรรมไปใช้กับเหตุการณ์เฉพาะต่าง ๆ ใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์กฎศีลธรรมปรากฏในลักษณะของคำสั่งที่ปราศจากเงื่อนไขเพื่อให้เข้าใจกฎศีลธรรมชัดเจนขึ้น แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

คำสั่งมีเงื่อนไข เป็นหลักความประพฤติที่กระทำเพื่อนำไปสู่จุดประสงค์โดยผู้กระทำตั้งเป้าหมายในผลของการกระทำนั้นจึงมิใช่เป็นหลักการที่ทำความดี

คำสั่งเด็ดขาด คือ คำสั่งที่ปราศจากเงื่อนไขใด ๆ เราทำตามคำสั่งเพราะเราเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีเราไม่มีเป้าหมายใด ๆ ในการกระทำนั้น ๆ การกระทำคำสั่งเด็ดขาดจึงไม่ใช่วิธีทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของสิ่งใด ๆ และไม่สัมพันธ์กับความต้องการของใคร ๆ คำสั่งเด็ดขาดไม่ได้ให้เรากระทำในสิ่งที่คาดหวังไว้แล้วจะนำไปสู่ความก้าวหน้า ความสุขและความทุกข์ไม่เป็นสิ่งจำเป็นต่อจริยธรรม คำสั่งนี้ไม่ได้สั่งให้เรากระทำตามแรงกระตุ้นใด ๆ จึงเป็นคำสั่งที่ปราศจากเงื่อนไขเป็นเรื่องของหน้าที่

5.1.1.3 เกณฑ์การตัดสินความดี

อิมมานูเอล คานท์ มีความหมายว่าดี ชั่ว ถูก ผิด เป็นคุณค่าทางศีลธรรมนั้น จะต้องเป็นสิ่งตายตัว โดยหลักของคานท์นั้น การพูดจริงเป็นสิ่งที่ดีและต้องดีตลอดไป ไม่ว่าจะพูดเมื่อใด ที่ไหน กับใคร และสถานการณ์เช่นความคิดของคานท์ การกระทำที่ดี หรือการกระทำที่ถูกคือการกระทำที่เกิดจากเจตนา จุดเด่นที่สุดในแนวคิดของคานท์ ก็คือการสอนให้คนรู้สึกสำนึกในหน้าที่ คานท์ เห็นว่าการโก่งนั้นผิดแน่ ๆ แต่ความซื่อสัตย์ก็มีไว้ว่าควรได้รับการสรรเสริญเสมอไป ความซื่อสัตย์ที่เกิดขึ้นจากการหวังผลประโยชน์ไม่มีความดีอะไรในทางศีลธรรม แต่ความซื่อสัตย์ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่เป็นสิ่งประเสริฐ คานท์สอนไม่ให้ยกตัวเองเหนือกฎศีลธรรมซึ่งไม่มีข้อยกเว้นสำหรับใคร นอกจากนี้คานท์ยังบอกวามมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของตนเอง ดังนั้นการใช้คนเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายบางอย่างนั้นเป็นการกระทำที่ผิดอย่างไม่มีข้อแม้ เพราะทุกคนมีค่าของตนเองและค่าเท่ากับผู้อื่น

5.1.1.4 หลักของมนุษย์ในฐานะที่เป็นจุดหมายของตัวเอง

อิมมานูเอล คานท์ เน้นในเรื่องความมีคุณค่าในตัวเองของบุคคล โดยถือว่ามนุษย์ที่มีเหตุผลควรปฏิบัติต่อตัวเองและบุคคลอื่นในฐานะที่มีจุดหมายตัวเอง มิใช่ใช้ตัวเองและบุคคลอื่นเป็นเครื่องมือไปสู่จุดหมายใดๆ โดยคานท์แยกความแตกต่างระหว่างสิ่งของกับบุคคล สิ่งของมีคุณค่าสัมพันธ์ มันจะมีค่าเมื่อถูกใช้เป็นเครื่องมือไปสู่ความพอใจหรือความสุขของมนุษย์ ส่วนบุคคลมีคุณค่าสมบูรณ์ในตัวเองและเป็นอยู่ในฐานะที่มีจุดหมายในตัวเอง คานท์เห็นว่า เราอาจจะใช้สิ่งของในฐานะที่เป็นเครื่องมือไปสู่จุดหมายของเราแต่เมื่อเราใช้บุคคลอื่นในฐานะที่เป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายอย่างหนึ่ง เรากำลังลดความเป็นบุคคลในตัวเขาให้ เท่ากับเป็นวัตถุสิ่งของ และเป็นการละเมิดความเป็นบุคคลในตัวเขาด้วย การปฏิบัติต่อคนอื่นในลักษณะนี้จึงผิด เพราะการเคารพในความเป็นบุคคลเป็นหลักการสำคัญในจริยศาสตร์ของคานท์

5.1.1.5 กฎแห่งเสรีภาพ

กฎแห่งเสรีภาพมีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาดเมื่อกล่าวว่า “ฉันควรจะทำสิ่งนี้” ความหมายก็คือ เพราะสิ่งนี้ดีฉันจึงทำสิ่งนี้ ฉันกระทำโดยปราศจากเงื่อนไขของอำนาจ หรือผลประโยชน์ใดๆ หรือจากแรงโน้มของอารมณ์ตัวเอง แต่ฉันทำเพราะเหตุผลของฉันจึงใจให้กระทำเมื่อเปรียบเทียบกับคำสั่งมีเงื่อนไขซึ่งปรากฏในรูปที่ว่า “ฉันควรทำสิ่งนี้ ถ้าฉันต้องการสิ่งนั้น” ซึ่งแสดงถึงเจตจำนงของฉันต้องอยู่ใต้อำนาจของกฎภายนอก ฉันกระทำเพื่อผลประโยชน์บางอย่างที่ซ่อนอยู่ถ้าฉันไม่ต้องการสิ่งนั้น ฉันก็จะไม่ทำ เงื่อนไขของความต้องการสิ่งนั้นกำหนดให้ฉันกระทำลงไป การกระทำคำสั่งมีเงื่อนไขจึงไม่มีเสรีภาพอย่างแท้จริง กฎแห่งเสรีภาพ เป็นการบรรยายถึงกฎศีลธรรมอีกแห่งหนึ่งที่คานท์ต้องการชี้ให้เห็นว่าการทำตามกฎสากลวิได้หมายความว่า rational being จะอยู่ใต้อำนาจของกฎสากลแต่การกระทำตามกฎสากลคือ การที่ rational being ทำตามกฎที่เขาตั้งใจสร้างขึ้นมาจากความมีเหตุผลของเขา ซึ่งคานท์ก็เห็นว่ากฎศีลธรรมได้มาจากการที่เราดูตัวเองจากการสำรวจสมรรถนะ (faculty) ของตัวเราเอง กฎศีลธรรมจึงสอดคล้องกับความมีเหตุผลของมนุษย์

5.1.2 พุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ จัดเป็น “จริยศาสตร์ศาสนา” ด้วยเหตุผล มีรากฐานจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักความประพฤติที่ดีงาม ซึ่งจะมีหลักศีลธรรม คุณธรรม แน่นอนตายตัว ซึ่งกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิดถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน ในขณะที่จริยศาสตร์ เน้นเรื่องการโต้แย้งและแสวงหาเหตุผล อันว่า ด้วยความประพฤติของมนุษย์ โดยมีปลายทางอยู่กับ คำว่า “ควร-เหมาะสม” โดยไม่มีการตัดสินชัดเจนลงไปว่า ถูกหรือผิด พุทธจริยศาสตร์ เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญาไม่ให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท จึงสอนให้ตื่นอยู่เสมอและให้เป็นอยู่ด้วยความเบิกบานกายเบิกบานใจไม่ว่า จะเป็นอยู่ในสถานะอะไรก็ตาม พุทธจริยศาสตร์ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น บัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ เบญจศีล (ศีล 5) เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม (ธรรม 5, ธรรมอันดีงามห้าอย่าง, คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลเป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ)

2. พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง พุทธจริยธรรมระดับกลาง เพื่อให้บุคคลขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ ศีล 8 หรือ อัฐศีล การรักษาระเบียบทางกาย วาจา ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ส่วน กุศลกรรมบถ การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นการกระทำดี ซึ่งนำไปสู่ความสุขความเจริญ พุทธจริยศาสตร์เรียกว่า (กุศลกรรมบถ10) ส่วนการกระทำที่พุทธจริยศาสตร์เห็นว่าเป็นการกระทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ซึ่งนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ เรียกว่า กุศลกรรมบถ (อกุศลกรรมบถ 10)

3. พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคล หลักธรรม คือ มรรค 8 หรือเรียกว่าทางสายกลาง มีชณิมปฏิบัติ

5.1.3 เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์

5.1.3.1 เปรียบเทียบเกณฑ์การตัดสินความดี

เมื่อนำเกณฑ์การตัดสินความดีมาเปรียบเทียบแล้ว ทั้ง 2 แนวคิด จะมีความเหมือนตรงที่ เจตนาเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินความดี ส่วนที่ต่างกันคือ จริยศาสตร์ของคานท์ ไม่คำนึงถึงผลของการกระทำที่เกิดขึ้นไม่ว่าผลนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ใคร มากน้อยเท่าใดก็ตาม แต่การกระทำที่ดีต้องเกิดจากเจตนาที่ดีเป็นหลัก ส่วนพุทธจริยศาสตร์ ตัดสินการกระทำโดยใช้เจตนาเป็นองค์ประกอบหลักและใช้ผลของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นเป็นองค์ประกอบร่วมในการตัดสินการกระทำ

5.1.3.2 เปรียบเทียบกฎแห่งเสรีภาพ

เมื่อนำกฎแห่งเสรีภาพมาเปรียบเทียบกัน มีแนวคิดที่เหมือนกัน โดยคานท์ มีแนวคิดที่ว่า กฎแห่งเสรีภาพเป็นหนึ่งในลักษณะสามประการของกฎศีลธรรม มนุษย์จึงมีเจตจำนงอิสระที่จะเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ การทำตามกฎศีลธรรมของมนุษย์จึงเป็นการทำตามกฎแห่งเสรีภาพ ส่วนพุทธจริยศาสตร์ มีแนวคิดที่ว่ากฎแห่งเสรีภาพ บุคคลควรใช้ปัญญา หรือเหตุผลของตัวเองในการวิเคราะห์และปฏิบัติตามจากการใช้ปัญญาของตัวเอง ทั้งนี้ก็ยังมีส่วนที่ต่างกันอยู่บ้าง คือ คานท์ มีแนวคิดที่ว่า ทำตามกฎศีลธรรมของมนุษย์จึงเป็นการทำตามกฎแห่งเสรีภาพ ส่วนพุทธจริยศาสตร์ มีแนวคิดที่ว่า เสรีภาพโดยการใช้ปัญญา หรือเหตุผลของตัวเองในการวิเคราะห์และปฏิบัติตาม

5.1.3.3 เปรียบเทียบแรงจูงใจ

เมื่อนำสิ่งที่เป็แรงจูงใจมาเปรียบเทียบ มีส่วนที่เหมือนกัน คือ เมื่อคนหลุดออกจากอำนาจฝ่ายต่ำที่เป็นกิเลส ทุกคนจะเห็นสัจธรรมเหมือนกัน นั่นคือ เห็นถูกเป็นถูกเห็นผิดเป็นผิด ส่วนที่แตกต่าง คือภาษาที่ใช้สื่อทางแนวคิด โดย คานท์ มีแนวคิดที่ว่าแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการกระทำดีและชั่วมี 2 ประการ 1.เหตุผลหรือปัญญา 2.แรงโน้มทางอารมณ์ ส่วนพุทธจริยศาสตร์ มีแนวคิดที่ว่าแรงจูงใจที่ทำให้บุคคลทำความดีหรือความชั่วมี 2 ประการ 1. กุศลมูล อโลภะ อโทสะ อโมหะ 2. อกุศลมูล โลภะ โทสะ โมหะ

5.1.3.4 เปรียบเทียบความเมตตากรุณา

เมื่อนำความเมตตากรุณามาเปรียบเทียบกันแล้ว ทั้ง 2 แนวคิด ไม่มีความเหมือนกัน อธิบายคนละแนว โดยเห็นถึงข้อแตกต่าง ดังนี้ คานท์มีแนวคิดที่ว่า เมตตากรุณาหรือความรู้สึกในทางบวกใด ๆ ก็ตาม ไม่สามารถวัดค่าทางศีลธรรมได้ คานท์เห็นว่าเมื่อคนใช้อารมณ์เป็นแรงกระตุ้นในการกระทำใด ๆ การกระทำของเขาจะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา และการทำโดยมีเมตตาอยู่จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ซึ่งคานท์เองไม่เห็นว่าคุณค่าจะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ ดังนั้น การแสดงความเมตตา ซึ่งคือ การหวังจะให้ผู้อื่นมีความสุขถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีค่าทางศีลธรรม ส่วนพุทธจริยศาสตร์ มีแนวคิดที่ว่า ความเมตตากรุณาเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำดี เพราะเป็นการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความเมตตาจะเป็นตัวปราบกิเลสให้มันน้อยลง เพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งตามหลักของพุทธจริยศาสตร์การกระทำใด ก็ตามที่ส่งเสริมความหลุดพ้นให้ดับทุกข์ได้ การกระทำนั้นจึงถือว่าอยู่ในฝ่ายดี

5.1.3.5 เปรียบเทียบกฎแห่งศีลธรรม

เมื่อนำกฎแห่งศีลธรรมมาเปรียบเทียบกันแล้ว มีความเหมือนกัน อย่างมาก แนวคิดของ คานท์ พออธิบายได้ว่ากฎศีลธรรมของคานท์มีความเป็นสากล แนวคิดที่ว่า “จงปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นตัวท่านเองหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่าเขาเป็นจุดหมายในตัวเอง อย่าถือเขาเป็นเพียงเครื่องมือ” ส่วนพุทธจริยศาสตร์ อธิบายว่า ศีล 5 ซึ่งเป็นศีลที่ไม่เพียงแต่สอนพุทธศาสนิกชนได้เท่านั้น ยังถือเป็นศีลสากลที่ทุกคนควรปฏิบัติตามด้วย เพราะการละเมิดศีล 5 ถือเป็นการกระทำที่ผิดอย่างไม่มีข้อแม้ ห้ามทำลายชีวิต ห้ามลักขโมย ห้ามประพฤตินิโคตในกาม ห้ามพูดปด ห้ามเสพของมึนเมา

5.1.3.6 เปรียบเทียบเป้าหมายสูงสุด

เมื่อนำเป้าหมายสูงสุดมาเปรียบเทียบแล้ว ทั้ง 2 แนวคิดมีความต่างกันมาก เพราะแนวคิดของคานท์ มีเป้าหมายเพียงให้เป็นอยู่ได้ในโลกปกติเท่านั้น ไม่ได้มุ่งหวังการหลุดพ้น โดยแนวคิด 2 แนวคิดต่างกัน คือ เป้าหมายสูงสุดของอิมมานูเอล คานท์ คือ ศีลธรรม ส่วนเป้าหมายสูงสุดของพุทธจริยศาสตร์ คือ พระนิพพาน ความหลุดพ้น การบรรลุนิพพาน ซึ่งหนทางหรือวิธีการดังกล่าวนี้เป็นแบบเบ็ดเสร็จโดยทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นความสุขอันสูงสุดที่เป็นจุดมุ่งหมายของทุกชีวิต นั่นคือพระนิพพาน

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยเรื่อง “เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์” ผู้วิจัยได้นำเอาประเด็นหลักของลักษณะแนวคิดทั้งสองมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือคล้ายกัน ทำให้มองเห็นว่ากฎเกณฑ์ใดมุ่งหวังที่จะให้ความหมายของจริยศาสตร์การกระทำดีเป็นที่ยอมรับของทุกคน

กฎเกณฑ์นั้นต้องมีเหตุผลและค่านึงถึงสิ่งที่ถูกต้องอย่างสอดคล้องกับสังคมด้วย จึงไม่น่าแปลกใจที่หลักจริยศาสตร์ของคานท์ที่มีกำเนิดมาจากพื้นฐานทางปรัชญาตะวันตกกลับมีส่วนคล้ายคลึงกับพุทธจริยศาสตร์ที่มีกำเนิดจากกรอบของความดีและความเชื่อทางตะวันออก ดังนั้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน เราจะพบว่าทัศนะทั้งสอง มีทั้งแง่ความคล้ายคลึงและความแตกต่างเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1. ภาครัฐ ควรนำนโยบายทางจริยศาสตร์อันดีงาม ที่ค้นพบจาก เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์ ไปเป็นนโยบายบริหารประเทศ
2. กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดทำหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง อันเกี่ยวเนื่องจากจริยศาสตร์ เพื่อจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม
3. ผู้ในองค์กรต่าง ๆ ควรนำหลักจริยศาสตร์ไปปรับใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคลในองค์กร ให้เหมาะสม

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ผู้วิจัยได้ นำจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์ มาเปรียบเทียบกันแล้ว ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกมากมาย ที่ควรศึกษาต่อไปอีกให้กว้างขวาง ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อการวิจัย คำนคว่าต่อไปคือ

1. ศึกษาวิเคราะห์เสรีภาพ ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
2. ศึกษาเปรียบเทียบแรงจูงใจในจริยศาสตร์ของนักปรัชญาคนสำคัญ กับพุทธจริยศาสตร์

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง*. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

กิริติ บุญเจือ. *ราชบัณฑิตยสถานปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2551.

ชัยวัฒน์ อัทพัฒนา, *จริยศาสตร์ : แบบศึกษาด้วยตนเอง*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2543.

บุญมี แทนแก้ว. *จริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2539.

พระเทพเวที วัฏษวาที. *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531.

พระเทวินทร์ เทวินโท. *จริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณกิจ, 2544.

พระธรรมปิฎก (สมเด็จพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.

พระราชวรณี (ประยูรค์ ปยุตโต), *พุทธธรรม*, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, 2554.

พระราชวรณี. *ค่านิยมแบบพุทธ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทนายวรรณ, 2527.

พระสาสนโสภณ. *45 พรรษาของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2510.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น, 2554.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2540.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2548.

วศิน อินทสระ. *พุทธจริยศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, 2549.

วิทย์ วิศุทเวทย์. *พุทธปรัชญา*. เอกสารฉบับพิมพ์ดีด, 2530.

วิทย์ วิศุทเวทย์. *จริยศาสตร์เบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2532.

วีระ สมใจ. *จริยธรรมกับชีวิต*. บุรีรัมย์ : ฝ่ายเอกสารตำราสำนักส่งเสริมวิชาการมหาวิทยาลัยอีสานใต้ บุรีรัมย์, 2532.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒโน). *หลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2526.

สุเชาว์ นพอม. *จริยศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษาหม่อมกุฎราชวิทยาลัย, 2537.

2) วิทยานิพนธ์-งานวิจัย

ปรีชา คุณาวุฒิ. *พุทธปรัชญาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, แผนกวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. *การศึกษาจริยศาสตร์สังคมในพุทธศาสนาในเชิงวิจารณ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2533.

พระครูสุนทรชัยวัฒน์(ทวี สุชีโว - ตัวประกอบ). *การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในคัมภีร์อรุณกถาธรรมบท*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2555.

พระมหาชัยยันต์ จตุตถโย (สีบกระพันธ์). *อุดมคติชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2551.

พระมหาสมหมาย นนทวิชโซ (สงเสนา). *การศึกษาเปรียบเทียบพุทธจริยศาสตร์กับจริยศาสตร์ของนักปรัชญาตะวันตก*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2550.

พระมหาสำราญ ญาณสวโร (พินดอน). *การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ 5 ที่มีต่อสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2542.

พระรุตน์ กิตติโสภณ (ภักดีโชติ). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์อุทาน*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2558.

พระวีระศักดิ์ วีระปญโญ (อินทวิเศษ). *ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตด้วยเบญจธรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2561.

พระอธิการประทีป ปิยสีโล (ศรีภิรมย์). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทกับศีลธรรมของอิมมานูเอลคานท์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2558.

พระอุดมศักดิ์ ปิยวณฺโณ (จันทบุตร). *การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตามแนวพุทธจริยศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2548.

ไพลิน เตชะวิวัฒนาการ. *การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.

3) วารสาร

สุพจน์ จิตสุทธิญาณ. “เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนา”. *วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติภาค 2 สังคมศาสตร์ 11*. (มกราคม-มิถุนายน 2552).

3) ข้อมูลจากเว็บไซต์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). *พุทธธรรม*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2563, จาก <http://www.thaicadet.org/Buddhism/BuddhistEthics.html>.

วิทย์ วิศทเวทย์. *เกณฑ์การตัดสินจริยธรรม*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2563, จาก <https://www.baanjomyut.com>.

อิมมานูเอล ค้านท์. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2563, จาก <https://www.baanjomyut.com/>.

2. ภาษาอังกฤษ

H. Saddhatissa. *Buddhist ethics*. London : George Allen Unwin LTD., 1970.

Harold H. Titus. *Ethics for today*. 3rd ed. New Delhi : Eurasia Publishing House (P.V.T.) LTD., 1957.

Immanuel Kant, “Foundation of the metaphysics of morals, trans”. *Lewis White Beck*. New York : Macmillan Publishing Company, 1785.

Immanuel Kant. *The moral law*, trans, H.J.Paton. London : Hutchinson University Beck, Foundation of the metaphysics of morals, 1785.

John Hospers. *Human conduct*. 2nd ed.. New York : Harcourt Brace Jovanovich, Inc. 1961 .

Potton, Kant. Immanuel. *The moral law, tran*. London : Hutchinson University Beck, Foundation of the metaphysics of morals, 1785.

Sunthorn Na-Rangsi. *The Buddhist concepts of karma and rebirth*. Bangkok : Mahamakut Rajavidyalaya Press, 1979.

Titus, Harold H. *Ethics for today*. 3rd ed. New Delhi : Eurasia P Eurasia Publishing House (P.V.T.) LTD., 1957.

William K. Wright. *General introduction to ethics*. New York, 1929 .

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
อนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์

ประกาศ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
เรื่อง อนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๒

เพื่อเป็นการสมบูรณ์แห่งการศึกษาตามหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ตามระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยว่าด้วยการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๙ และประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐ ข้อ ๔ เรื่อง ขั้นตอนการทำและการสอบดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์และ/หรือสารนิพนธ์

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ และมติคณะกรรมการสอบหัวข้อวิทยานิพนธ์ ตามคำสั่งที่ ๑๐๕๓/๒๕๖๒ ในการประชุม เมื่อวันที่ ๑๔-๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๒ จึงออกประกาศอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ให้แก่ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ปีการศึกษา ๒๕๖๒ ดังนี้

เลขทะเบียนนักศึกษา	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
๖๑๒๐๑๕๐๒๓๒๐๑๙	นายพรชัย บุญปก	รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน
หัวข้อวิทยานิพนธ์		
หัวข้อภาษาไทย	เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์	
หัวข้อภาษาอังกฤษ	A COMPARISON OF ETHICS OF IMMANUEL KANT AND BUDDHIST ETHICS	
วัตถุประสงค์	๑. เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ ๒. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ ๓. เพื่อเปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์	
☒ อนุมัติ		

*หมายเหตุ ปรับหัวข้อตามคณะกรรมการสอบ

ประกาศ ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ บวจ. ๐๐๓/๒๕๖๔

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ข้อเสนอการวิจัยนี้ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ผู้เชี่ยวชาญในคณะกรรมการพิจารณาเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการวิจัยมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลและเป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการวิจัยในมนุษย์ ไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

ชื่อหัวข้อวิจัย : เปรียบเทียบจริยศาสตร์ของอิมมานูเอล คานท์ กับพุทธจริยศาสตร์
(A Comparison of Ethics of Immanuel Kant and Buddhist Ethics)

รหัสการอนุมัติวิจัย : ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เรื่องอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๒ คณะกรรมการสอบหัวข้อและโครงสร้างดุษฎีนิพนธ์ ตามคำสั่งที่ ๑๐๕๓/๒๕๖๒ เมื่อวันที่ ๑๔-๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๒

สถาบันที่สังกัด : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้วิจัย : นายพรชัย บุญปก นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

ออกให้ ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๔

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

หมายเลขใบรับรอง : บวจ. ๐๐๓/๒๕๖๔
วันที่ให้การรับรอง : ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔
วันหมดอายุใบรับรอง : ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล : นายพรชัย บุญปก
วัน เดือน ปี เกิด : 23 มิถุนายน 2517
สถานที่เกิด : 44 หมู่ 7 ตำบลหนองบัว อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ 32120
สถานที่อยู่ปัจจุบัน : 101/3 หมู่ 3 ตำบลสวนหลวง อำเภอกระทุ่มแบน
จังหวัดสมุทรสาคร 74110

การศึกษา

พ.ศ.2530 : ประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนบ้านไกลเสนียด ตำบลหนองบัว
อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
พ.ศ.2536 : มัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนท่าตูมประชาเสรมวิทย์อำเภอท่าตูม
จังหวัดสุรินทร์
พ.ศ.2561 : พุทธศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์การปกครอง)
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ.2537-2540 : พนักงานประจำกองบรรณาธิการและผู้ช่วยช่างภาพหนังสือพิมพ์
สยามโพสต์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
พ.ศ.2536-ปัจจุบัน : ธุรกิจส่วนตัวจังหวัดกรุงเทพมหานคร

